

BENEDIKT XVI. UČITELJ VJERE

Tonimir

BENEDIKT XVI. UČITELJ VJERE

Nakladnik, prijelom i tisak:
Nakladnička kuća Tonimir
Vladimira Nazora 6, 42223 Varaždinske Toplice
tel. 042/633-430
www.tonimir.hr, e-adresa: info@tonimir.hr

Za nakladnika: Stjepan Juranić i Marija Martinez

Urednica: Snježana Majdandžić-Gladić

Fotografiju na naslovnici snimio Piotr Spalek.

Tekstovi u ovoj knjižici izvorno su objavljeni
između 1. i 22. siječnja 2023. na portalu katoličkih teologa
Vjera i djela vjeraidjela.com

Tiskano u siječnju 2023.

Naklada: 500 primjeraka

MSKB 978-953-383-001-8

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001160923.

BENEDIKT XVI. UČITELJ VJERE

priredio Petar Marija Radelj

Terminir

Varaždinske Toplice, 2023.

Sadržaj

Zašto pročitati ovu knjigu?	7
(izvadci iz recenzija)	
Vinko Puljić	7
Božo Goluža	7
Dario Čehić	8
Stipan Tadić	8
Ivan Milotić	9
Želimir Puljić	9
Katarina Dadić	10
Wollfy Krašić	10
Proslov	11
Petar Antun Rajič, Učitelj vjere blistava uma i hrabra srca	13
Učvrstitelj u vjeri	17
Duhovna oporuka pape Benedikta XVI.	19
Isus je moj sudac, prijatelj, branitelj i brat	22
Načela o kojima se ne može pregovarati	26
Ratzinger o sebi godine 2002.	29
Zahvala učvršćivanih u vjeri	33
Ratko Perić, Dobar boj bio	35
Petar Marija Radelj, Učitelj katoličke vjere i čudoređa, svete uspomene	40
Georg Gänswein, Živio je ljubeći Gospodina do kraja	68
Gerhard Ludwig Müller, Benedikt XVI. bio je sveti Augustin naših dana	77

Robert Sarah, Htio je odgajati istinom i ne prepuštati vjernike vukovima i zabludama	82
Stefan Oster, Passauska biskupija oplakuje svoga sina Benedikta XVI.	87
Athanasius Schneider, Blagoslovljeni, nepokolebljive vjernosti	89
Michael Hofman, Poklisar Evandjelja i čovjek blagih tonova	91
L. M. i F. P., Je li Benedikt XVI. prikrivao zlostavljanja?	94
Rudolf Voderholzer i drugi, Blagoslov za Crkvu i svijet	107
Peter Seewald, Obnavljatelj vjere	109
Stefano Fontana, Benedikt XVI. ne predstavlja prošlost nego budućnost	114
Za daljnje čitanje	117
Zbor za učenje vjere s kard. Ratzingerom na čelu na hrvatskom	119
Djela Josepha Ratzingera / Benedikta XVI. na hrvatskom	121
Sabrana djela Josepha Ratzingera na njemačkom	126
Autorsko kazalo	128

Zašto pročitati ovu knjigu?

Treba imati umještosti i hrabrosti otimati iz zaborava bogatstvo duha vjere utkane u naše vrijeme. U rukama imate knjigu u kojoj su s portala Vjera i djela prikupljeni bogati prilozi o još bogatijem čovjeku duha. Čitatelji poput mudraca s istoka mogu doživjeti zvijezdu vodilju koja u globalizaciji i memoricidu vodi jasnoći i jedrini vjere, k Isusu, najvećemu blagu. Duboko smo zahvalni Bogu što smo živjeli u vrijeme pape Benedikta XVI., još više što nam je dao takva učitelja katoličke i apostolske vjere. Želim da Duh Božji, koji je vodio toga Božjega čovjeka, nadahne čitatelja u rastu vjere u Nazarećanina, jedincatoga Otkupitelja ljudi.

Vinko kardinal Puljić
nadbiskup vrhbosanski u miru

Benedikt XVI., Veliki, prošao je sve stupnjeve znanstvenoga napredovanja i crkvene hijerarhije. Napisao je više nego bilo koji drugi papa te je već za života postao učitelj vjere. Nastupao je ponizno, ali nedvosmisleno i beskompromisno. Neki su mu osporavali nauk i životna stajališta, a mnogi su se intelektualno hranili i jačali svoju vjeru na njegovu djelu. Prinosnici u ovoj knjizi poznavali su ga osobno ili pronicali proučavajući, a sve ih je osvojio suglasjem onoga kako je živio i što je ispisao. Bio je neumoran tragatelj za istinom, zaljubljenik u Istinu, Njegov suradnik, prijatelj i obrazlagatelj. Stoga ga se kroz ovu knjigu može doista upoznati; naći riječ ohrabrenja i izbistriti pogled na duhovnog velika-na. Dobro je imati je pri ruci jer će dugo ostati aktualna.

prof. dr. don Božo Goluža
sveučilišni nastavnik povijesti u Mostaru

Ovo djelo mudro uvodi u sagledavanje života, djela i značenja Benedikta XVI., povijesno važnoga pape blažena spomena. On je sve svoje darove, molitvu i pokoru ugradio u napredak Kristove Crkve. Vrlo draga i blaga ćud omogućila mu je da bez hinjenja uvijek bude iskreno prijazan. Taj se papa pokazuje svjetionikom prave katoličke vjere i ljubavi prema Crkvi. Kao trajni putokaz pred izazovima raznih „modernih“ ideja koje nastoje zbuniti i pomutiti pogled na Boga i na čovjeka ostavio je Katekizam Katoličke Crkve koji „iznosi novo i staro, jer je vjera uvijek ista i ujedno je izvor stalno novih osvjetljenja“ (*Fidei depositum*). U ovu sjajnu biografsku knjigu uvršteno je nekoliko važnih radova Benedikta XVI., koji na malom broju stranica otkrivaju njegovu duboku teološku i duhovnu misao, kao i tekstovi vrsnih znalaca koji staloženo i jasno prosuđuju bogatu ostavštinu Benedikta XVI.

Dario Čehić
odvjetnik u Poreču

Od svih papa poslijemodernoga doba najosporavaniji „znak vremena“ upravo je Benedikt XVI. Nije podilazio svijetu i svjetovnosti nego je, nadahnut Duhom, plivio uzvodno rijekom života. Samo se na Izvoru istine, držao je, može napajati istinom i tažiti žeđ za konačnim smislom ljudskoga postojanja na zemlji. Jasno je iznosio autentični kršćanski nauk utemeljen na Božjoj riječi i Predaji. Njegove velike istine izlagao je jezgrovito i običnomuku puku razumljivo. Bio je doista učvrstitelj u vjeri, predan Istini na vjerskom i etičko-moralnom području. Radovi uobličeni u ovu knjigu izvrsno su upućivanje u njegovu duhovnu, filozofsku i teološku ostavštinu. Tko želi znati više o njemu, ali i shvaćanju sinkretističke poslijemoderne kulture, međureligijskom dijalogu i diktaturi relativizma trebao bi je ne samo pročitati, nego i imati na stolu kao priručnik, izvor i literaturu.

prof. dr. Stipan Tadić
sveučilišni nastavnik sociologije u Zagrebu

Iz Benedikta XVI. isijavao je apostolski žar koji se očitovao svim njegovim suvremenicima, i onima koji su ga potpuno razumjeli, i onima koji su ga manje razumjeli, ali i onima trećima u kojima je palio iskru obraćenja. Taj plam nije jenjavao, dapače, zapanjivao je postojanošću i neprekidnošću te osobitom izdržljivošću, ne splasnuvši zbog krhkosti tijela, visoke dobi i tjelesne nemoći. Dapače, čini se da se baš u potonjim bremenitostima ovozemaljskoga pokazivao najvjerodostojnije i najustrajnije, pa time i u najupečatljivijoj pojavnosti vrijednoj najdubljea divljenja i poštovanja. O tom pouzdano i znakovito kazuje ova knjiga otvarajući prostor vremenu koje će ga, što bude više odmicalo, poput drugih velikana, sigurno sve snažnije vrjednovati, pa i kao teoretičara prava i zakonodavca.

izv. prof. dr. Ivan Milotić
sveučilišni nastavnik prava u Zagrebu

Osvajao je sjedinama, mirnoćom i blagim osmijehom. Zauzimao se za moralna načela, za poštivanje vjerskih sloboda i objavljenih vjerskih istina u duhu Predaje i crkvenoga Učiteljstva. Poticao je obnovu bogoslužja i osobito štovao Euharistiju. Stao je u obranu braka i obitelji, oštro se protivio rodnoj ideologiji, tražio da se političarima koji su za pobačaj zabrani bilo kakva aktivnost u Crkvi. Podupirao je odvojenost i autonomiju državnih i crkvenih vlasti i isticao potrebu njihove međusobne suradnje za zajedničko dobro. Razvijao je i jačao dijalog u Crkvi i izvan nje. Borio se protiv korupcije, pedofilije i svih zlostavljanja ljudi. S osobitim osjećajem crkvenosti i sigurnosti, dostojanstveno i hrabro obnašao je petrovsku službu. Benedikt XVI. i poslije smrti nas nadahnjuje i potiče, a ova knjiga o tome nas informira i poučava.

Želimir Puljić
nadbiskup zadarski u miru

„Odgoj u vjeri mora se prije svega sastojati u tome da se razvije ono što je dobro u čovjeku“, poučavao je Benedikt XVI. „Nijednomu djetetu ne smije se uskraćivati pravo na odgoj u vjeri, koja zauzvrat njeguje dušu naroda“, isticao je Papa koji se inače odlikovao dubokom učenošću i besprijekornim umnim stvaralaštvom. Služio je promicanju najvećih vrjednota koje su i koje će nastaviti obogaćivati, oplemenjivati i uljepšavati ljudske živote, ali i odgajati buduće naraštaje produktivno i reproduktivno. Vješto je i precizno umio čitati nutrinu i dubinu stvari, a to je činio s osobnom skromnošću i vedrom osobnosti koja ga je krasila. Ova knjiga uvodi u veliko nasljeđe njegova uma i srca koji su povjerovali Božjoj ljubavi, a koja je usmjereno jasnim obzorima i konačnoj svrsi života.

doc. dr. Katarina Dadić
sveučilišna nastavnica pedagogije u Zagrebu

Zbirka izabranih tekstova Benedikta XVI. i o njemu izlazi na hrvatskom jeziku ni mjesec dana od njegove smrti. Razvijatelj novozavjetnih mjerila, snažno ukorijenjen u Evanđelju, otvoren za dijalog sa svima, avangardist Crkve budućnosti, inzistirao je na apostolicitetu katoličke vjere, njezinu neelitizmu i pripadanju jednostavnima te kontinuitetu u pitanjima Predaje, hermeneutike i bogoslužja. Genijalac među nositeljima humboldtovskoga odgojno-obrazovanoga ideala povezivao je i objedinjavao istraživački i nastavni rad, koji je slijedom službi proširio na dušobrižnički i državnički. Snazi pisane i izgovorene riječi pridodao je umijeće glazbenika, svjedočanstvo čestitosti čovjeka i svećenika u vrlinama koje je usavršavao u krjeposti. Poklad pape Ratzingera daje okvir pregalaštvu istinskih vjernika pred nadama i kušnjama XXI. stoljeća, a ova knjiga utjehu i putokaz razabiranja istinski kršćanskoga puta i odabira u svijetu ispunjenom nesigurnošću, izazovima i prijetnjama.

doc. dr. Wollfy Krašić
sveučilišni nastavnik povijesti u Zagrebu

Proslov

Učitelj vjere blistava uma i hrabra srca

Tijekom svoga dugoga života papa Benedikt XVI. bio je svećenik više od sedamdeset i jednu godinu, biskup više od četrdeset pet godina i rimski biskup odnosno papa, gotovo osam godina. Zbog duboke starosti i tjelesne slabosti odustao je od papinske službe 2013., a posljednju etapu svoga ljudskoga života zaključio je u tišini i molitvi u malom samostanu Mater Ecclesiae – Majke Crkve u Vatikanu, gdje je i preminuo.

Papa Benedikt ostat će zapamćen kao veliki Papa, čovjek duboke vjere u Boga, nepokolebljive nade u Gospodinova obećanja te iskrene i nesebične ljubavi prema Bogu, Crkvi i čovječanstvu.

Tijekom svoje službe u Državnom tajništvu Svete Stolice imao sam čast i radost biti jedan od njegovih bližih suradnika od 2005. do 2010. kao prelat predvorja u Prefekturi papinskoga doma. Moj je posao bio da na službenim primanjima dočekujem šefove država i vlada, biskupe i druge dostojanstvenike koji bi dolazili u privatnu audijenciju k Papi i pratiti ih do Papinske knjižnice u Apostolskoj palači. Tijekom skupnih sastanaka sjedio bih s njegove lijeve strane i pomogao u protokolu. U svakom od tih susreta osjećao sam da se nalazim u prisutnosti istinski sveta čovjeka. Kako bih ponudio suvremen opis njegove osobe, padaju mi na pamet naslovi dvaju kolosalnih filmova iz prošlih godina, koji ga ocrtavaju, jer je Benedikt doista bio Papa koji je imao *A Beautiful Mind – Genijalni/Blistavi um* i ujedno *Braveheart – Hrabro srce*.

Imao je *genijalni/blistavi um*, jer su njegove intelektualne sposobnosti bile izvanredne. Bio je plodan autor osamdesetak knjiga, od kojih su mnoge prevedene na razne jezike, kao i brojnih drugih teoloških i filozofskih članaka i predavanja. Neke od njegovih knjiga toliko su cijenjene da su uključene u nastavni plan i

program sjemeništara i bogoslovnih fakulteta diljem svijeta. U svim njegovim spisima može se prepoznati da je profesor, kardinal, a zatim i papa Ratzinger posjedovao poseban dar tumačenja dubokih istina vjere jednostavnim, lijepim i razumljivim jezikom.

Papa je također imao *hrabro srce* zato što je prihvatio svoj izbor 2005. godine nakon velikoga i svetoga pape Ivana Pavla II., iako mu je već tada bilo sedamdeset i osam godina. On je hrabro branio pravi katolički nauk zdravim argumentima protiv hereze relativizma i sekularizma našega modernoga doba. Često je bio kritiziran i neshvaćen, ali je ostao ljubazan i čvrst u svom pristupu, uvijek vjeran nauku Krista Gospodina i Crkve. Također je pokazao istinsku hrabrost u rješavanju bolnih pitanja nemorala koja su pogodila Crkvu, ostajući vjeran istini i svomu biskupskomu geslu: *Cooperatores Veritatis – Suradnici Istine (3 Iv 8)*.

Nema sumnje da će papa Benedikt nedostajati mnogima u Crkvi i svijetu. Uz njegovo svjedočanstvo kršćanskoga života, kao svećenika, profesora, biskupa, kardinala i pape, „skromnoga radnika u vinogradu Gospodnjem“, kako je samoga sebe opisao na dan izbora za Papu, ova knjiga želi ujedno izraziti hvalospjev Bogu Ocu što je svojoj Crkvi podario Papu poput njega. Upravo zato što je u svakoj svojoj propovijedi, govoru, pouci i knjizi, svoju braću učvršćivao u vjeri u Isusa Krista, Sina Božjega. Papa je Franjo o njemu rekao: „osjećamo toliku zahvalnost Bogu u našim srcima što ga je dao Crkvi i svijetu... i ujedinjujemo se jednim srcem i jednom dušom, u zahvali Bogu za dar ovoga vjernoga službenika Evandjelja“.

Oni kojima je stalo do Boga i žele znati više o Božjoj Objavi, o Isusu Kristu Sinu Božjemu i što katolička vjera doista naučava, sigurno će naći mnogo duhovne i intelektualne hrane u spisima o papi Benediktu XVI. koje ova knjiga sadržava. Onima koji traže Boga, smisao života, te odgovore na temeljna životna pitanja i pi-

tanja vezana uz vječni život, kako ih naučava učiteljstvo Crkve, u ovoj će knjizi naći poticaj na dublje promišljanje i ujedno odgovore kako ih je tijekom cijeloga svoga života pisao i naučavao papa Benedikt XVI. učitelj vjere.

U Vilniusu 21. siječnja 2023.

Petar Antun Rajič
naslovni nadbiskup sarsenterski
apostolski nuncij u Litvi, Estoniji i Latviji

Učvrstitelj u vjeri

Obavljanje petrovske službe Ivan Pavao II. i Benedikt XVI. temeljili su ne samo na vlasti ključeva (*Izaija* 22, 22–23; *Matej* 16, 19), nego i na rečenici iz *Lukina evanđelja* 22, 32 u kojoj, kao što pokazuju inačice hrvatskih prijevoda, Isus kaže Petru koliko se brine da njegova vjera ostane čvrsta:

–		že umolih			ne oskuděet	
		sam molio			ne polipše	
					ne pomanjka	
					ne dođe na manje	
–	az’	molih	za te	–	ne bi pomanjkala	věra tvoě
ali	ja	se pak molih	za tebe	da	ne prestane	vjera tvoja
a		se molih			ne oslabi	vira tvoja
		–			ne popusti	tvoja vira
		sam se molio			se ne popusti	
					se ne utrne	
					ne malakše	

Isusov je nalog i Petrova dužnost da čvrstoćom i nepokolebljivošću svoje vjere očuva čvrstu vjeru i kod drugih:

		nikogda	obrać’ se			
i		kadagodi	obraćen	utvrdi		bratju tvoju
pak		kadgodir	obrativši se	pokrijepi		braću
a	ti	kadgod	obrativ se	jačaj		bratju svoju
zato	–	jednom	se obratiš	podupri		svoju bratju
tako		jednoć	k sebi dođeš	učvrsti		braću svoju
pa		kad	se pokaješ i obratiš			svoju braću
		–				

Duhovna oporuka pape Benedikta XVI.

Sveta Stolica objavila je 31. prosinca 2022. navečer duhovnu oporuku pape Benedikta XVI.

29. kolovoza 2006.

Moja duhovna oporuka

Kad se u ovaj kasni sat svoga života osvrnem na desetljeća kroz koja sam prošao, prvo što vidim jest na koliko toga moram zahvaliti. Zahvaljujem ponajprije samomu Bogu, djelatelju svih dobrih darova, koji mi je darovao život i vodio me kroz mnoge zbunjenosti; uvijek me iznova podizao kad bih počeo padati, uvijek me iznova obdarivao svjetlom Svojega lica. Gledajući unatrag, vidim i razumijem da su čak i mračni i naporni dijelovi ovoga puta bili dobri za mene i da me On njime dobro vodio.

Zahvaljujem svojim roditeljima koji su mi u teškim vremenima dali život i uz velika odricanja svojom mi ljubavlju podarili prekrasan dom koji kroz sve moje dane do danas blista jarkom svjetlošću. Pronicljiva vjera mogega otca naučila je nas braću i sestre vjerovati i izdržala je kao putokaz usred svih mojih znanstvenih spoznaja. Majčina iskrena pobožnost i velika dobrota ostaju nasljeđe za koje ne mogu dovoljno zahvaliti. Moja pobožna sestra služila mi je nesebično i s ljubaznom skrbi desetljećima; brat mi je vidovitošću svojih prosudbi, svojom snažnom odlučnošću i vedrinom srca stalno iznova utirao put; bez toga uvijek novoga kročenja naprijed i suputništva ne bih bio mogao pronaći pravi put.

Od srca zahvaljujem Bogu za brojne prijatelje, muškarce i žene, koje je uvijek stavljao uza me; za suradnike na svim postajama mogega puta; za učitelje i učenike koje mi je dao. Sve vas haran povjeravam Njegovoj dobroti. Gospodinu želim zahvaliti i za li-

jepu domovinu u bavarskom Podalplju, u kojoj mi je uvijek iznova bilo dopušteno gledati prosijavanje sjaja samoga Stvoritelja. Zahvaljujem ljudima svoje domovine što sam s njima uvijek iznova mogao doživjeti ljepotu vjere. Molim da naša zemlja ostane zemlja vjere i molim vas, dragi sunarodnjaci: ne dajte se odvratiti od vjere. Na kraju, zahvaljujem Bogu za sve lijepo što mi je bilo dopušteno doživjeti na različitim postajama mogega puta, a osobito u Rimu i Italiji, koja mi je postala drugom domovinom.

Sve koje sam na bilo koji način povrijedio od srca molim za oprostjenje.

Ono što sam ranije rekao svojim sunarodnjacima, sada govorim svima koji su bili povjereni mojoj službi u Crkvi: stojte čvrsto u vjeri! Ne dajte se zbuniti! Često se čini kao da znanost – s jedne strane prirodne znanosti, s druge strane povijesna istraživanja (osobito egzegeza Svetoga Pisma) – ima nepobitne uvide koji se suprotstavljaju katoličkoj vjeri. Izdaleka sam svjedočio promjenama u prirodnim znanostima i mogao sam vidjeti kako se prividne izvjesnosti protiv vjere otapaju pokazujući se ne kao znanost, nego kao mudroslovna tumačenja koja samo prividno pripadaju znanosti – baš kao što je vjera, naravno, u dijalogu s prirodnim znanostima, bolje naučila razumijevati granicu dometa svojih izričaja, a time i svoju bit.

Već šezdeset godina pratim put teologije, posebice biblijskih znanosti, i s promjenom naraštaja vidio sam kako se ruše teze koje su se činile nepokolebljivima, a pokazale su se kao puke hipoteze: liberalnoga naraštaja (Harnack, Jülicher i dr.), egzistencijalističkoga naraštaja (Bultmann i dr.), marksističkoga naraštaja. Vidio sam i nastavljam gledati kako je iz klupka hipoteza izronio i ponovno izranja razum vjere. Isus Krist doista je put, istina i život – a Crkva je, u svim svojim nedostacima, doista Njegovo tijelo.

Na kraju ponizno molim: molite za mene da me Gospodin usprkos svim mojim grijesima i nedostacima pripusti u vječne dvore. Svima koji su mi povjereni, dan za danom ide moja molitva od srca.

papa Benedikt XVI.

Isus je moj sudac, prijatelj, branitelj i brat

Pismo pape Benedikta XVI. povodom stručnoga mišljenja o zlostavljanju u Münchenskoj i freisinškoj nadbiskupiji između 1945. i 2019.

Drage sestre i draga braćo!

Nakon predstavljanja stručnoga mišljenja o zlostavljanju u Münchenskoj i freisinškoj nadbiskupiji 20. siječnja 2022. osjećam se ponukanim uputiti osobnu riječ svima vama. Iako sam zapravo smio biti münchenski i freisinški nadbiskup samo nepunih pet godina, i dalje iznutra postoji unutarnja pripadnost Münchenskoj nadbiskupiji kao mojoj matičnoj.

Prije svega želio bih reći riječ srdačne zahvale. U ovim danima ispitivanja savjesti i razmišljanja doživio sam toliko ohrabrenja, toliko prijateljstva i toliko znakova povjerenja koje nisam mogao ni zamisliti. Posebna hvala ide maloj skupini prijatelja¹ koji su nesebično napisali moju izjavu od 82 stranice za odvjetnički ured, koji sâm ne bih mogao napisati. Uz pitanja koja mi je ured postavio, bilo je gotovo 8.000 stranica digitalne dokumentacije za čitanje i procjenu. Ti su mi suradnici sada također pomogli da proučim i raščlanim stručno mišljenje od gotovo 2.000 stranica. Rezultat će također biti objavljen uz moje pismo.²

Tijekom golema posla tih dana – pripreme očitovanja – dogodio se previd koji se tiče mojega sudjelovanja na sjednici Ordinarijata

¹ Prirediteljska napomena: to su prof. dr. Stefan Mückl (Rim, kanonsko pravo), prof. em. dr. Helmuth Pree (München, kanonsko pravo), dr. Stefan Korta (Buchloe, kanonsko pravo) i odvjetnik dr. Carsten Brennecke (Köln, pravo slobode izražavanja).

² Objavljen je: <https://www.ktabkbih.net/hr/vijesti/kao-nadbiskup-kardinal-raztinger-nije-sudjelovao-ni-u-kakvom-prikrivanju-djela-zlostavljanja/1056827>

15. siječnja 1980. Ova pogriješka, koja se nažalost dogodila, nije bila namjerna i nadam se da je isto tako ispričiva. O tom sam već obavijestio priopćenjem za javnost od 24. siječnja 2022. preko nadbiskupa Gänsweina. To ne mijenja na brižljivosti i predanosti stvari, koja je prijateljima bila i ostaje samorazumljiv zahtjev. To što je previd iskorišten da se posumnja u moju istinitost, čak da me se prikaže kao lažljivca, duboko me pogodilo. Još su mi ganutljiviji višestruki glasovi povjerenja, srdačna svjedočanstva i dirljiva pisma ohrabrenja koja sam primio od mnogih ljudi. Posebno sam zahvalan na povjerenju, potpori i molitvi koju mi je papa Franjo osobno iskazao. Na kraju, želio bih zahvaliti maloj obitelji u samostanu „Mater Ecclesiae“, čije mi zajedništvo u sretnim i teškim trenucima daje unutarnju postojanost koja me nosi.

Ali riječ zahvale sada mora pratiti i riječ priznanja. Sve me više dira što Crkva na početak slavlja svete Mise, u kojoj nam Gospodin daruje svoju riječ i sebe, iz dana u dan stavlja ispovijedanje naše krivnje i molbu za praštanje. Živoga Boga pred javnošću molimo da oprostí naš dug,³ dà, naš veliki i preveliki gri-

³ Prirediteljska napomena: u pokajničkom činu (*Confiteor*) udarajući se desnom pesnicom u prsa misnik i vjernici mole na latinskom: „mea culpa, ... mea maxima culpa“ (moja krivnja, ... moja prevelika krivnja). To je na njemački prevedeno kao „dug“: „durch meine Schuld, ... durch meine große Schuld“. Isti pojam duga moli se u njemačkom prijevodu *Očenaša* („Und vergib uns unsere Schuld“ – i oprostí nam naš dug). „Dug“ je u *Ispovijedam se* i na nizozemskom („door mijn grote schuld“), danskom („ved min store skyld“), švedskom („min stora skuld“) i norveškom („ved min skyld“, bez elativa). „Krivnja“ je zadržana u poljskom („moja bardzo wielka wina“), češkom („svou převelikou vinou“), slovačkom („moja prevel'ká vina“), ukrajinskom („моя дуже велика провина“), ruskom („моя величайшая вина“), bugarskom („моя преголяма вина“), talijanskom („mia grandissima colpa“), kastilskom („por mi grande culpa“), portugalskom („minha máxima culpa“), rumunjskom („din prea mare vina mea“) i litvanskom tekstu misala („esu labai kaltas“). Na hrvatski je prevedeno kao „grijev“: „moj grijeh, ... moj preveliki grijeh“, kao i na novogrčki: „πάρα πολύ αμάρτησα“. Na engleskom je „pogriješka“ („through my most grievous fault“). Na nekim je jezicima izričaj posve napušten; francuski: „oui, j' ai vraiment péché“; slovenski: „Žal mi je, zelo mi je žal“.

jeh. Jasno mi je da riječ „preveliki“ ne znači na isti način svaki dan, svaki pojedini. Ali svakoga me se dana pita ne bih li i danas trebao govoriti o prevelikom dugu. I to mi utješno govori, koliko god velika bila moja krivnja danas, Gospodin će mi oprostiti ako mu pošteno dopustim da me pronikne i ako sam doista spreman mijenjati sebe.

U svim svojim susretima s osobama koje su svećenici spolno zlostavljali, osobito na više apostolskih putovanja, gledao sam u oči posljedicama prevelike krivnje i naučio shvaćati da smo i sami uvučeni u tu preveliku krivnju ako je želimo previdjeti ili ako se s njom ne suočimo potrebnom odlučnošću i odgovornošću, kao što se prečesto događalo i događa se. Kao i kod tih susreta mogu samo još jednom svim žrtvama spolnoga zlostavljanja izraziti svoj duboki sram i veliku bol te ih iskreno moliti oproštenje. Nosio sam veliku odgovornost u Katoličkoj Crkvi. Moja je bol utoliko veća zbog propusta i pogriješka koji su se dogodili tijekom moga službovanja i na dotičnim mjestima. Svaki pojedini slučaj seksualnoga nasrtaja jest grozan i neispravljiv. Žrtve spolnoga zlostavljanja imaju moje duboko suosjećanje i žalim zbog svakoga pojedinoga slučaja.

Sve više razumijem gnušanje i strah koji je obuzeo Krista na Maslinskoj gori kada je vidio sav užas koji je tada iznutra trebao nadvladati. To što su učenici istodobno mogli spavati, nažalost, jest stanje koje danas opet iznova postoji i u koje se i ja osjećam upućen. Stoga mogu samo moliti Gospodina i sve anđele i svete i vas, drage sestre i braćo, da se molite za me Gospodinu, Bogu našem.

Uskoro ću stati pred posljednjega sudca svoga života. Iako imam puno razloga za uplašenost i tjeskobu pri osvrtnju na svoj dugi život, ipak sam dobro raspoložen jer se čvrsto pouzdajem da Gospodin nije samo pravedni sudac, nego ujedno i prijatelj i brat,

koji je već sâm propatio moju nedostatnost i stoga je kao sudac ujedno i moj branitelj (Paraklet).⁴ U pogledu na sudnji čas postaje mi jasna milost da sam kršćanin. On mi je darovao poznanstvo, čak prijateljstvo sa sudcem moga života i pušta me da tako samouvjereno prođem kroz mračna vrata smrti. Uvijek mi pri tom pada na pamet što Ivan pripovijeda na početku svoga Otkrivenja: vidi Sina Čovječjega u svoj njegovoj veličini i pada pred njim kao mrtav. Ali On tada stavlja na njega desnicu i kaže: „Ne boj se, ja sam! ...“ (usp. *Otkrivenje* 1, 12–17).

Dragi prijatelji, u tom smislu sve vas blagoslivljam.

U Vatikanu 6. veljače 2022.

Benedikt XVI.

⁴ Prirediteljska napomena: παράκλητος, Paráklētos (*Ivan* 14, 16; 14, 26; 15, 26; 16, 7; *Prva Ivanova* 2, 1), Paraclitus, advocatus; branitelj, utješitelj, odvjetnik, zagovornik, tješitelj, pomagač.

Načela o kojima se ne može pregovarati

U četvrtak 30. ožujka 2006. u podne u Dvorani blagoslova Vatikanske apostolske palače Sveti Otac Benedikt XVI. primio je sudionike skupa Studijskih dana o Europi koje je priredila Europska pučka stranka i obratio im se sljedećim govorom.

Časni parlamentarni zastupnici,

ugledne dame i gospodo,

zadovoljstvo mi je primiti vas u prigodi Studijskih dana o Europi koje organizira vaš Klub zastupnika. Rimski su prvosvećenici uvijek posvećivali posebnu pozornost ovom kontinentu; današnja je audijencija prikladna i zauzima mjesto u dugom nizu susreta između mojih prethodnika i političkih pokreta kršćanskoga nadahnuća. Zahvaljujem časnomu gospodinu Pötteringu na riječima koje mi je uputio u vaše ime i upućujem njemu i svima vama srdačne pozdrave.

Europa se sada mora baviti složenim pitanjima od velike važnosti, kao što su rast i razvoj europskih integracija, sve preciznije definiranje politike susjedstva unutar Unije i rasprava o njezinu društvenom modelu. Za postizanje tih ciljeva bit će važno nadahnuti se, stvaralačkom vjernošću, iz kršćanske baštine koja je dala tako osobit prinos u stvaranju identiteta ovoga kontinenta. Cijeneći svoje kršćanske korijene Europa će moći dati siguran smjer izborima svojih građana i naroda, ojačat će njihovu svijest o pripadnosti zajedničkoj civilizaciji i hraniti predanost svih da se suoče s izazovima sadašnjosti radi bolje budućnosti. Stoga cijelim što vaš Klub prepoznaje europsko kršćansko nasljeđe, koje nudi vrijedne etičke smjernice u potrazi za društvenim modelom koji primjereno odgovara zahtjevima već globalizirana gospodar-

stva i demografskim promjenama, osiguravajući rast i zapošljavanje, zaštitu obitelji, ravnopravnost mogućnosti odgoja i obrazovanja mladih i skrbi za siromašne.

Vaša podrška kršćanskomu nasljeđu, dapače, može znatno pridonijeti porazu kulture koja je sada prilično raširena u Europi, a koja očitovanje vlastitih vjerskih uvjerenja potiskuje u privatnu i subjektivnu sferu. Politike izgrađene na tom temelju ne samo da podrazumijevaju odbijanje (repudijaciju) javne uloge kršćanstva; općenitije, isključuju bavljenje europskom religijskom predajom, koja je tako jasna, bez obzira na njezine vjeroispovijesne inačice, prijeteći tako samoj demokraciji, čija snaga ovisi o vrijednotama koje promiče (usp. *Evangelium vitae*, 70). S obzirom da ta predaja, upravo u onome što bi se moglo nazvati njezinim višeglasnim jedinstvom, prenosi vrijednote temeljne za dobrobit društva, bavljenjem njome Europska unija samo može biti obogaćena. Bio bi znak nezrelosti, ako ne i slabosti, odlučiti suprotstaviti joj se ili je zanemarivati, umjesto voditi dijalog s njom. U tom sklopu treba priznati da se određena sekularna nepopustljivost pokazuje kao neprijatelj snošljivosti i zdrave svjetovne vizije države i društva. Stoga mi je drago što Ustavni ugovor Europske unije predviđa strukturiran i trajan odnos s religijskim zajednicama, prepoznajući njihov identitet i specifičan prinos. Povrh svega pouzdajem se da će sada započeti učinkovita i korektna provedba toga odnosa, uz suradnju svih političkih pokreta bez obzira na stranačku pripadnost. Ne smije se zaboraviti da kada Crkve ili crkvene zajednice interveniraju u javnu raspravu, izražavajući pridržaje ili podsjećajući na različita načela, to ne predstavlja oblik nesnošljivosti ili miješanja, budući da je isključiva svrha takvih posredovanja prosvijetliti savjesti, omogućiti im da djeluju slobodno i odgovorno, u skladu s istinskim zahtjevima pravednosti, čak i kada bi to trebalo biti u sukobu sa situacijama moći i osobnim interesima.

Što se tiče Katoličke Crkve, njezine su intervencije u javnom prostoru poglavito usredotočene na zaštitu i promicanje dostojanstva osobe, čime svjesno skreće posebnu pozornost na načela o kojima se ne može pregovarati. Među njima se danas jasno ističu sljedeća:

- zaštita života u svim njegovim stadijima, od prvoga časa začeća do prirodne smrti;

- priznavanje i promicanje naravne strukture obitelji – kao zajednice muškarca i žene utemeljene na braku – i njezina obrana od pokušaja da se pravno izjednači sa stubokom različitim oblicima zajednice koji joj u stvarnosti štete i pridonose njezinoj destabilizaciji, zamračivanju njezina posebnoga značaja i nezamjenjive društvene uloge;

- zaštita prava roditelja da odgajaju svoju djecu.

Ova načela nisu istine vjere, iako dobivaju dodatno svjetlo i potvrdu iz vjere; upisana su u samu ljudsku narav i stoga su zajednička cijelomu čovječanstvu. Djelovanje Crkve u njihovu promicanju stoga nema vjeroispovjesno obilježje, nego je upućeno svim ljudima, bez obzira na njihovu vjersku pripadnost. Naprotiv, takvo je djelovanje tim potrebnije što se ta načela više niječu ili krivo shvaćaju, jer to predstavlja uvrjedu protiv istine ljudske osobe, tešku ranu nanesenu samoj pravdi.

Dragi prijatelji, potičući vas da budete vjerodostojni i dosljedni svjedoci ovih osnovnih istina kroz svoje političko djelovanje, i što je još važnije kroz svoju privrženost da živite vjerodostojnim i dosljednim životima, na vas i vaš rad zazivam stalnu Božju pomoć, u zalog čega vama i onima koji vas prate srdačno udjeljujem svoj blagoslov.

Ratzinger o sebi godine 2002.

Ovako se uzoriti gospodin Joseph Ratzinger godine 2002. predstavio članovima Papinske akademije znanosti, koja ga je 13. studenoga 2000. bila izabrala za svoga počasnoga člana.

Gospodine predsjedniče, dragi kolege, rođen sam godine 1927. u Marktlu, u Gornjoj Bavarskoj. Filozofski i bogoslovni studij pohađao sam odmah nakon rata, od 1946. do 1951. U tom razdoblju teološka formacija na fakultetu u Münchenu bila je bitno određena svetopisamskim, liturgijskim i ekumenskim pokretom razdoblja između dvaju svjetskih ratova.

Proučavanje Svetoga Pisma bilo je vrlo temeljito i bitno u našem sazrijevanju, a povijesno-kritička metoda uvijek je bila vrlo važna za moj osobni rast i kasniji teološki rad.

Općenito, naša je formacija bila povijesno usmjerena, tako da, iako je moje područje usavršavanja bilo sustavno bogoslovlje, moja doktorska teza i moj rad nakon doktorata izlažu povijesne argumente. Moja disertacija bila je o pojmu Božjega naroda u svetoga Augustina; u toj sam studiji mogao vidjeti kako je Augustin bio u dijalogu s različitim oblicima platonizma, Plotinovicima s jedne i Porfirijevim s druge strane. Porfirijeva filozofija bila je ponovno utemeljenje višeboštva i filozofsko zasnivanje ideja klasične grčke religije spojeno s elementima istočnjačkih religija. U isto vrijeme Augustin je bio u dijalogu s rimskom ideologijom, posebno nakon što su Goti godine 410. zauzeli Rim, pa mi je bilo vrlo očaravajuće promatrati kako u tim različitim dijalozima i kulturama on određuje bit kršćanske religije. Vidio je kršćansku vjeru ne u kontinuitetu s ranijim religijama, nego u neprekidnosti s filozofijom, kao pobjedu razuma nad praznovjermem. Stoga je bilo vrlo zanimljivo razumijevati izvornu zamisao Augustina

i mnogih drugih Otaca o položaju kršćanstva u tom razdoblju svjetske povijesti. A ako mi Bog da vremena nadam se da ću tu zamisao dalje razvijati.

Moj poslijedoktorski rad bio je o svetom Bonaventuri, franjevačkom teologu iz trinaestoga stoljeća. Otkrio sam vid Bonaventurine teologije koji se ne nalazi u prethodnoj literaturi, naime njegov odnos prema novoj zamisli povijesti koju je smislio Joakim iz Fiorea u dvanaestom stoljeću. Joakim je zamišljao povijest kao napredak od razdoblja Otca (teško vrijeme za ljudska bića pod zakonom), do drugoga razdoblja povijesti, Sinovljeva (s više slobode, više otvorenosti, više bratstva), do trećega razdoblja povijesti, konačnoga razdoblja povijesti, vremena Duha Svetoga. Prema Joakimu to je trebalo biti vrijeme sveopće pomirbe, pomirenja između istoka i zapada, između kršćana i židova, vrijeme bez zakona (u pavlovskom smislu), vrijeme stvarnoga bratstva u svijetu. Zanimljiva stvar koju sam otkrio bila je da je važna struja među franjevcima bila uvjerena kako su sveti Franjo Asiški i Franjevački red označili početak toga trećega razdoblja povijesti, a njihova ambicija bila je da ga ostvare; Bonaventura je bio u kritičkom dijalogu s tom strujom.

Nakon dovršetka poslijedoktorskoga rada ponuđeno mi je mjesto na Sveučilištu u Bonnu da predajem temeljno bogoslovlje, a u tom su razdoblju ekleziologija, povijest i filozofija religije bile glavno područje moga rada.

Od 1962. do 1965. imao sam predivnu priliku nazočiti Drugomu vatikanskomu saboru kao stručnjak; to je bilo jako lijepo vrijeme moga života u kojem sam mogao biti dio toga susreta, ne samo između biskupa i teologa, nego i između kontinenata, različitih kultura i različitih škola mišljenja i duhovnosti u Crkvi.

Nakon toga prihvatio sam službu nastavnika na Sveučilištu u Tübingenu s idejom da budem bliži „Tübingenškoj školi“, koja se

bavila teologijom na povijesni i ekumenski način. Godine 1968. došlo je do vrlo nasilne eksplozije marksističke teologije, pa kad mi je ponuđeno mjesto na novom Sveučilištu u Regensburgu, prihvatio sam ne samo zato što sam mislio da bi bilo zanimljivo pomoći u razvoju novoga sveučilišta, nego i zato što je moj brat ondje bio zborovođa katedralnoga zbora. Nadao sam se također da će to biti mirno vrijeme za razvoj moga teološkoga rada. Tijekom boravka ondje napisao sam knjigu o eshatologiji i knjigu o načelima teologije, kao što je problem teološke metode, problem odnosa između razuma i Objave te između Predaje i Objave. I Sveto Pismo mi je uvijek bilo uporišna točka zanimanja.

Dok sam počinjao razvijati vlastito teološko viđenje godine 1977. papa Pavao VI. imenovao me münchenkim nadbiskupom, pa sam, poput kardinala Martinija, morao prekinuti svoj teološki rad. U studenom 1981. Sveti Otac papa Ivan Pavao II. zamolio me da postanem predstojnik Zbora za učenje vjere. Predstojnik Zbora istodobno je predsjednik dvaju važnih povjerenstava: Međunarodnoga teološkoga povjerenstva i Papinskoga biblijskoga povjerenstva. Rad tih dvaju tijela, od kojih se svako sastoji od dvadeset ili trideset profesora koje predlažu biskupi svijeta, odvija se u potpunoj slobodi i djeluje kao poveznica između Svete Stolice i ureda Rimske kurije s jedne strane i teološkoga svijeta s druge strane. Silno mi je pomoglo služiti kao predsjednik ovih dvaju povjerenstava, jer mi je to omogućilo da donekle nastavim dodir s teolozima i s teologijom. U tim su godinama dva povjerenstva objavila velik broj iznimno važnih dokumenata.

U Biblijskom povjerenstvu dva su dokumenta bila vrlo dobro primljena u ekumenskim krugovima i općenito u teološkom svijetu. Prvi je bio o metodama egzegeze. U pedeset godina nakon Drugoga svjetskoga rata vidjeli smo zanimljive razvoje u metodologiji, ne samo klasičnu povijesno-kritičku metodu, nego i nove metode koje uzimaju u obzir jedinstvo Biblije u različitim

razvojem te književnosti, ali i nove metode. Mislim da je taj dokument doista bio prekretnica. Znanstvena ga je zajednica, kao što sam rekao, vrlo dobro prihvatila. Drugi je dokument objavljen prošle godine, a tiče se odnosa Svetoga Pisma židovskoga naroda – Staroga Zavjeta i Novoga Zavjeta. Obrađuje pitanje u kojem se smislu dva dijela Biblije, svaki s vrlo različitom poviješću, mogu smatrati jednim Svetim Pismom, te u kojem smislu kristološko tumačenje Staroga Zavjeta – koje nije toliko očito u tekstu kao takvom – može biti opravdano, kao i naš odnos prema židovskom tumačenju Staroga zavjeta. U tom smislu, susret dviju knjiga je i susret dviju povijesti kroz njihove kulture i religijske realizacije. Nadamo se da će i taj dokument uvelike pomoći dijalogu između kršćana i židova.

Teološko povjerenstvo objavilo je dokumente o tumačenju dogme, o prošlim pogrješkama Crkve – vrlo važne nakon opetovanih priznanja Svetog Oca – i druge dokumente. Trenutačno objavljujemo dokument o đakonatu i drugi o objavi i inkulturaciji.

Ta zadnja rasprava, susret različitih kultura, to jest međukulturni i međureligijski dijalog, trenutačno je glavna tema za nas u Kongregaciji. Nakon iščeznuća teologije oslobođenja u godinama nakon 1989., razvile su se nove struje u teologiji; primjerice u Latinskoj Americi postoji urođenička teologija. Njezina je zamisao preurediti teologiju u svjetlu pretkolumbovskih kultura. Isto se tako bavimo problemom kako kršćanska vjera može biti prisutna u velikoj indijskoj kulturi s njezinim bogatim religijskim i filozofskim tradicijama.

Susreti Zbora za učenje vjere s biskupima i s teolozima usmjereni su na pronalaženje kako je interkulturni spoj u sadašnjem trenutku moguć bez gubitka identiteta naše vjere. Oni su za nas uzbudljivi i mislim da je to tema važna čak i za nekršćane ili nekatolike.

Hvala vam na časti da budem s vama.

Zahvala učvršćivanih u vjeri

Dobar boj bio

Preporučujući svemogućemu Bogu plemenitu dušu Benedikta XVI., koji je preminuo u samostanu „Majke Crkve“ u Vatikanu, 31. prosinca 2022., željeli bismo s ovih nekoliko rečenica zahvaliti velikomu Papi, neprocjenjivu Božjemu daru Crkvi Kristovoj, na njegovu teološkom i crkvenom djelu,⁵ motreći napose jednu točku na kojoj je on inzistirao i kao profesor teologije (1959.–1977.) i kao predstojnik Nadbiskupije i kao pročelnik Kongregacije i kao Vrhovni svećenik Katoličke Crkve (2005.–2013.) i kao Papa emeritus (2013.–2022.).

Sv. Ivan XXIII., papa (1959.–1963.), godine 1959. uz najavu Rimske sinode i reformu Zakonika kanonskoga prava, zakazao je i Koncil, Drugi vatikanski (1962.–1965.). Ujedno je dao sugestije nekim kardinalima da organiziraju predavanja koja bi što vjernije raščlanila situaciju u Katoličkoj Crkvi, u kršćanskom svijetu i uopće u čovječanstvu, sve kao neposrednu pripravu za održavanje Koncila, stoljetnoga događaja u Crkvi, koji bi što adekvatnije odgovorio na potrebe i izazove ljudi i na „znakove vremena“.

Kardinal Giuseppe Siri, đenovski nadbiskup (1946.–1987.), tako u sjedištu svoje nadbiskupije, Genovi, godine 1961. organizira povremene konferencije na koje poziva neke europske kardinale visokih umnih kvaliteta i vizija da održe predavanja o temama o kojima bi se moglo raspravljati i na Koncilu.

Kardinal Josef Frings, koelnski nadbiskup (1942.–1969.), kada dođe na njega red, odazva se grimiznomu kolegi iz Genove i pozva u svoj nadbiskupski ordinarijat dr. Ratzingera, profesora

⁵ Svoj kratak životopis Papa je izložio 2000. godine članovima Papinske akademije znanosti, koja ga je izabrala za svoga počasnog člana: <https://www.vjeraidjela.com/ratzinger-o-sebi-godine-2002/>

ra dogmatske teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Bonnu. Reče mu da mu treba solidno predavanje za Genovu i zamoli ga da on to pripremi kao svojevrsan nacrt.

Prof. Joseph Ratzinger, rođen 1927., uljudno odgovori da ima puno sposobnijih i iskusnijih profesora na samom Fakultetu, on je među njima najmlađi (34 mu godine). Kardinal inzistira da on to prihvati i učini kako može najbolje prema svomu viđenju i poimanju. Profesor prihvati izazovnu ponudu i nakon određena vremena donese nacrt predavanja kardinalu. O ovome sve detaljno priča sam izraditelj nacrta, ali tek nakon više od 50 godina, tj. kao papa Benedikt XVI., i to u susretu s klerom svoje Rimske biskupije prije deset godina, 14. veljače 2013.,⁶ dva dana nakon što je na kardinalskom konzistoriju najavio svoje odreknuće od papinske službe.⁷ Razlog tomu govoru o predavanju jest možda i sama nakana Papina da pokaže kako je bio istih temeljnih teoloških zaslada i kao mladi profesor u Bonnu i kao Papa u Vatikanu.

Fringsovo predavanje zakazano je za 28. studenoga 1961. Nazočni njemački kardinal nije mogao osobno pročitati predavanje zbog slaba očinjega vida, ali je njegovo predavanje ne samo izloženo nego i objavljeno te iste godine.⁸

Kardinal je Frings doslovno prihvatio Ratzingerov nacrt predavanja, od riječi do riječi i od zareza do zareza, i kako je napisan tako je i pročitao, kao gotovo predavanje.

Malo vremena nakon toga Papa poziva kardinala Fringsa, koji sav u strahu, misleći na predavanje u kojem je možda nešto kri-

⁶ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2013/february/documents/hf_ben-xvi_spe_20130214_clero-roma.html

⁷ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/la/speeches/2013/february/documents/hf_ben-xvi_spe_20130211_declaratio.html

⁸ Fondazione Columbianum 1961; mrežna stranica: <https://alleanzacattolica.org/il-concilio-ecumenico-vaticano-ii-di-fronte-al-pensiero-moderno/>

vo formulirao, i sada će mu Papa spočitnuti odstupanje od pravih crkvenih pozicija. Dok je na sebe stavljao kardinalsko znakovlje, govori svomu tajniku: „Možda mi je ovo posljednji put da nosim ovu kardinalsku odjeću!“ Kada je ušao u audijenciju, Papa pođe k njemu, zagrli ga i reče mu: „Hvala Vam, Uzoriti. Vi ste rekli ono što sam ja htio reći, ali nisam našao pravih riječi.“

Hereza relativizma. U tom je „nacrtu“ prof. Ratzinger, dajući teološki pregled od Prvoga vatikanskoga koncila (1869.–1870.), dakle u posljednjih stotinjak godina, na osobit način istaknuo prijetnju i napast relativizma u teologiji, u moralnim zapovijedima i uopće u Crkvi. Relativizirati nešto što je samo prividno „apsolutno“, može biti dobra, pozitivna i korisna stvar. Ali relativizirati vjersku istinu, utemeljenu na biblijskom nauku i na stalnoj crkvenoj predaji i crkvenom učiteljstvu, tumačiti je jednom na jedan a drugi put na posve drugi način, to je heretičan udarac na tu vjersku istinu.

Sveti je Pavao na propovjednike drukčijega Evandjelja udarao kaznom odcjepljenja od Crkve sve dok se ne pokaju.

Ustrajan protivnik relativizma. Kardinal Frings poveo je 1962. na Koncil kao svoga perita, teološkoga stručnjaka, mladoga profesora Ratzingera, jednoga od 300 koncilskih teologa koji su priređivali tekstove i davali ih na raspravu, preradu i glasovanje koncilskim ocima, biskupima, kojih je bilo oko 2.500. Ratzinger je i za vrijeme četiriju zasjedanja Koncila i nakon njega, osobito za vrijeme svoje službe pročelnika Kongregacije za nauk vjere (1982.–2005.) osobito inzistirao na jasnim odgovorima protiv hereze ili „diktature relativnosti“ i u svojim govorima, i u službenim dokumentima, kojih je on sam kao Prefekt potpisao oko osamdeset. Pozvao je na „informativni“ teološki razgovor, i više od „razgovora“, najmanje 17 istaknutih teologa.

Ističemo dva takva dokumenta usmjerena protiv teološkoga relativizma.

Naputak „*Libertatis nuntius*“ – Vjesnik slobode, o „teologiji oslobođenja“ iz 1984. godine, u kojem se naučava da se ne može umjesto Isusovu Evanđelju utjecati marksističkim načelima i porukama, odnosno ne mogu teološki kriteriji biti relativizirani i podređeni „klasnoj borbi“ kako bi se narodne mase mogle izvući iz nevolje siromaštva i drugih društvenih zala. U 18 brojeva dokumenta marksistička je ideologija u raznim izvedenicama spomenuta gotovo 30 puta.⁹

Izjava „*Dominus Iesus*“ – Gospodin Isus, 2000. godine, drugi je dokument protiv diktature relativnosti. Izjava o jedincatosti i spastovnoj univerzalnosti Krista i Crkve.¹⁰ Prema naopakoj teoriji koju su zastupali neki teolozi, Krist nije jedini, jedincati, sveopći Spasitelj svijeta, izvan kojega nema spasenja, nego jedan od „spasitelja“, uz tolike druge utemeljitelje religija, pa čak neki drugi mogu biti i bolji od Isusa. Ova je Kongregacijina Izjava napadana osobito s ekumenskoga stajališta.¹¹

Diktatura je neograničena vladavina koja monopolizira svu vlast u nekoj instituciji, bez faktora kontrole. Na početku konklava godine 2005. kardinal Ratzinger, dekan Kardinalskoga zbora (2002.–2005.), definirao je diktaturu relativnosti kao stanje duha „koji ništa ne priznaje kao definitivno i koji kao posljednju mjeru dopušta samo vlastito ja i njegove prohtjeve“.¹²

⁹ https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19840806_theology-liberation_en.html

¹⁰ https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20000806_dominus-iesus_en.html

¹¹ Vidi članak „Izjava *Dominus Iesus*“, u: *Vrhbosnensia*, 2/2001., str. 329–339.

¹² https://www.vatican.va/gpII/documents/homily-pro-eligendo-pontifice_20050418_it.html

U Zagrebu je 2007. održan simpozij o „Diktaturi relativizma“, a predavanja su objavljena 2009. godine.¹³

Posljedice. Iz hereze ili diktature relativizma niču razni praktični zaključci i na području teologije i religije kao i na ćudorednom terenu:

- da su sve religije jednakovrijedne;
- da se u svima i po svima može ćovjek spasiti;
- da u Isusovo vrijeme nije bilo magnetofona i diktafona te da se ne zna koje su toćno doslovne Isusove rijeći – ipsissima verba Christi...

Iz teološkoga relativizma slijedi i moralni relativizam, nadasve raširen u pitanjima umjetna zaćeća, pobaćaja, ųenidbenih veza, eutanazije i slićnih tema.

Takva poimanja ćine Crkvu suvišnom ili je kao društveno-humanitarnu organizaciju prilagoćuju duhu vremena; ćine katolićku vjeru ispraznom i sve vodi u bespuća vjerske i moralne zbiljnosti.

Za Benedikta XVI. moće se reći da je „dobar boj bio“, sve po pravilima umne i moralne borbe, apsolutno smatrajući apsolutnim, a relativno relativnim; da je ovozemnu „trku završio“ u svojoj 95. godini, i da nije samo u sebi „vjeru oćuvao“ nego je prioritetno i u braći svojoj „ućvršćivao“ i u svim vjernicima koji „s ljubavlju“ ćekaju Kristov Pojavak (usp. 2 *Tim* 4, 7–8).

Requiescat in pace Christi!

msg. dr. Ratko Perić
biskup mostarsko-duvanjski i
apostolski upravitelj trebinjsko-mrkanski u miru

¹³ M. Nikić; K. Lamešić, ur., Diktatura relativizma, Filozofsko-teološki institut Druųbe Isusove, Zagreb, 2009.

Učitelj katoličke vjere i ćudoređa, svete uspomene

U svjetlu Krista, uskrsla od mrtvih, trideset i prvoga dana mjeseca prosinca ljeta Gospodinova 2022. u devet sati i 34 minute ujutro, dok se godina primicala izmaku i vjernici su se spremali pjevati *Tebe Boga hvalimo* za mnoga dobročinstva koja nam je Gospodin udijelio, ljubljeni pastir Crkve Benedikt XVI. prešao je s ovoga svijeta k Otcu.¹⁴

Presveti gospodin naš Benedikt, providnošću Božjom XVI. papa toga imena, rođen je na Veliku subotu 16. travnja 1927. u Marktlu na Innu (Markt am Inn) u Slobodnoj Državi Bavarskoj Njemačke Republike kao Joseph Aloisius Ratzinger, a umro je također u subotu, na Staru godinu 2022. u samostanu Majke Crkve u Vatikanu kao prvi papa emeritus. Plućima je disao 34.958 sunčevih izlazaka ili 95 godina, osam mjeseci i petnaest dana. Njegov spomen traje u srcu Crkve i cijeloga čovječanstva.

Za Papu je izabran 2005., 19. travnja, na spomendan pape Nijemca sv. Lava IX., a umro je na spomendan pape Rimljanina sv. Silvestra I.

Odlazak Benedikta XVI. svetomu Petru označava kraj jednog dugoga života u službi Crkve, ali isto tako i kraj jedne epohe. Nazočio je Drugomu vatikanskomu saboru kao teološki stručnjak, bio je blizak svojemu prethodniku Ivanu Pavlu II., u vrhu Katoličke Crkve djelovao je 31 godinu (1982.–2013.) kao njezina

¹⁴ Pri izradi ovoga pregleda korišteni su, između ostalih, sljedeći izvori: Wikipedia (njemački: Benedikt XVI; francuski: Benoît XVI, Renonciation du pape; engleski: Papal renunciation); Erwin Dirscherl, Nachruf Prof. Dr. theol. Dres. h.c. Joseph Ratzinger/Papst Benedikt XVI. (uni-regensburg.de); Biography of His Holiness Pope Benedict XVI (vatican.va); Obitus, depositio et tumulatio Benedicti XVI, PP. emeriti, sanctae memoriae (press.vatican.va); Benoît XVI et la fin d'un monde (libertepolitique.com).

glavna intelektualna snaga, bio je dijete Europe i proživio je Drugi svjetski rat. Tri je puta bio u Hrvatskoj, u Zagrebu: 1982., 2001. i 2011. i svaki se put molio klečeći na grobu bl. Alojzija Stepinca, o kojem je održao dva govora: u Rimu 15. veljače 1998.¹⁵ i u Zagrebu 5. lipnja 2011.,¹⁶ a spomenuo ga je i u pobudnici *Verbum Domini*, br. 48, kao predstavnika mučenika nacizma i komunizma s još 15 drugih nebesnika: „Tumačenje Svetoga Pisma ostalo bi nepotpuno kad ne bi uključilo slušanje onih koji su istinski živjeli Božju riječ: naime svetaca. Doista, ‘živa lekcija jest život dobrih ljudi’. Najdublje tumačenje Svetoga Pisma dolazi upravo od onih koji se daju oblikovati Božjom riječju kroz slušanje, čitanje i ustrajnu meditaciju.“

Zauzimao se za povratak temeljnim kršćanskim vrijednostama nasuprot rastućoj sekularizaciji i sekularizmu mnogih zapadnih zemalja. Relativističko poricanje objektivnosti, a osobito njeznanje moralnih istina, vidio je kao središnji problem XXI. stoljeća. Naučavao je o važnosti Katoličke Crkve i razumijevanja Božje otkupiteljske ljubavi. Oživio je brojne tradicije, vratio pravo javnosti drevnomu rimskom obredu. Ojačao je odnos između Katoličke Crkve i umjetnosti, promicao uporabu latinskoga jezika i ponovno uveo tradicionalno papinsko ruho.

Zadnjih deset godina pružao je zadivljujuće svjedočanstvo trpljenja u šutnji i molitvi.

Bio je jedan od najvećih umnika čovječanstva u XX. i XXI. stoljeću.

Njegova smrt mnoge je katolike ostavila siročadi.

¹⁵ <https://ika.hkm.hr/novosti/branio-je-bozje-stvari-protiv-lazne-svemoci-covjeka/>

¹⁶ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/speeches/2011/june/documents/hf_ben-xvi_spe_20110605_vespri-croazia.html

Osjetljiv teolog

Od papa modernoga doba Ratzingera su mediji i promatrači izvan i unutar Crkve najviše kritizirali.

Erudit, slabo podložan provokacijama, znao je smiriti napetosti nastale zbog ispada koji je Drugi vatikanski sabor pokrenuo s rimskim obredom, ali i promicati dijalog s drugim kršćanskim Crkvama i zajednicama.

Osim materinskoga njemačkoga jezika, govorio je francuski, talijanski, latinski, engleski i kastilski, a mogao se izražavati na portugalskom, hrvatskom, biblijskom hebrejskom i biblijskom grčkom. Bio je član nekoliko akademija društvenih znanosti, poput francuske Académie des sciences morales et politiques i Papinske akademije znanosti. Dobio je deset počasnih doktorata, dvadesetak odličja i proglašen je počasnim građaninom 13 gradova. Svirao je glasovir i volio je klasičnu glazbu Mozarta i Bacha.

Čvrst u načelima o kojima se ne može pregovarati, imao je isto tako dirljivu osjetljivost, tankoćutnost za one koji bi mu se približili.

Njegova raščlamba krize u Crkvi dovela ga je do uvježbavanja samokritičnosti ustanove koja se danas čini aktualnijom nego ikad: u zrakoplovu prema Fatimi 11. svibnja 2010. izjavio je kako „najveći progon Crkve ne dolazi od njezinih vanjskih neprijatelja, nego se rađa iz grijeha u Crkvi“.¹⁷ Ratzinger je kao predstojnik Zbora za učenje vjere i papa odlučno djelovao protiv spolnoga zlostavljanja. Na njegovu je inicijativu 2001. godine pri Zboru za učenje vjere osnovan poseban sud za suđenje zlostavljačima. Od njega potječe i pooštavanje provedbenih propisa za odgovarajuće crkvene norme. Godine 2001. objavio je smjernice *Delictis gravioribus* radi sprječavanja spolnoga zlostavljanja u Crkvi, a

¹⁷ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2010/may/documents/hf_ben-xvi_spe_20100511_portogallo-interview.html

godine 2019. studiju *Crkva i sablazan spolnih zlostavljanja*.¹⁸ Odlučno se borio protiv zločinâ koje su crkvene osobe činile nad maloljetnicima ili ugroženima, neprestano pozivajući Crkvu na obraćenje, molitvu, pokoru i pročišćenje.

U veljači 2013. sve je iznenadio najavom i napuštanjem aktivne petrovske službe.

Europski sin

Osim vjerskomu vidu osobnosti, smrt Benedikta XVI. odgovara i kraju jednoga svijeta. Bavarski papa poznao je XX. stoljeće i njegove drame koje kao da su dio jednoga već daleka svijeta. Osjetljiv za bogoslužje i rado otvoren Predaji, pokojni Mostotvorac (pontifeks) radio je za mir ondje gdje je prije nekoliko mjeseci Crkva ponovo zapala u sukob.

Opadanje, zalaz, suton ili kraj Zapada, neprestano privlačenje pozornosti drugih (hipermedijalizacija) i razvoj društvenih mreža poremetili su odnos s institucijama i ni Crkva tu nije iznimka. Iako nazadak nije nepopravljiv i sadašnja faza hiperdigitalizacije društvenih odnosa može jednoga dana doći kraju, ipak ostaje nagnuće prema dubokoj promjeni načina života ljudi. U tome papinstvo i svršetak života Benedikta XVI. označavaju kraj jedne epohe, ali sa skladnošću, otmjenošću i dostojanstvom.

Molitelj, učitelj, isposnik i svetac

Njegova poniznost, toplina, blizina s Bogom, razboritost, jakost duše, ustrajnost, odmjerenost, staloženost, pronicavost, oštroumnost, budnost, revnost, izbjegavanje zla, bogoljublje, čovjekoljublje, obiteljoljublje, istinoljubljujivost, obzirnost, dobrostivost,

¹⁸ <https://www.vjerajdjela.com/benedikt-xvi-crkva-i-sablazan-spolnih-zlostavljanja/> i tiskom kao posebna knjiga.

ljubaznost, miroljubivost, pomirljivost, velikodušnost, nježnost, blagost, skromnost, krotkost, postojanost, strpljivost, marljivost i čestitost razlog su zašto su već na njegovu sprovodu 5. siječnja 2023. isticani natpisi „Santo subito!“ – odmah ga proglasiti svetcem.

Njegovo je učiteljsko djelo vrhunac katoličke teološke misli i propovjedništva, zbog koje je očekivati da ovaj učitelj katoličke vjere i čudoređa, nakon kanonizacije, kako se katolički svijet nada, bude proglašen crkvenim naučiteljem.

Mladost

Joseph je bio treće i najmlađe dijete svojih roditelja. Njegov otac Joseph Ratzinger Stariji (6. ožujka 1877. – 25. kolovoza 1959.) bio je redarstvenik, a potjecao je iz tradicionalne zemljoradničke obitelji u Donjoj Bavarskoj. Majka mu je bila Maria rođena Peintner (8. siječnja 1884. – 16. prosinca 1963.), kći obrtnika iz Rimstinga na obali jezera Chiem, a prije udaje radila je kao kuharica u više hotela. Joseph je kršten istoga dana kad je rođen, u župnoj crkvi Sv. Osvalda u Marktlu. Imao je stariju sestru Mariju Ratzinger (7. prosinca 1921. – 2. studenoga 1991.) i starijega brata crkvenoga glazbenika, svećenika i prelata Georga Ratzingera (15. siječnja 1924. – 1. srpnja 2020.). Njegov prastric Georg Ratzinger (1844.–1899.) bio je svećenik, zastupnik u zemaljskom i carevinskom parlamentu i pisac.

Zbog otčeva premještaja obitelj se u srpnju 1929. preselila u Tittmoning an der Salzach, a u prosincu 1932. u Aschau pokraj Kraiburga (općina se od 1977. zove Aschau na Innu), gdje je Joseph proveo svoje osnovnoškolske dane pohađajući od 1933. do 1937. tamošnju Pučku školu. Nakon što im je otac otišao u mirovinu, od travnja 1937. živjeli su u Hufschlagu kod Traunsteina, gradiću uz austrijsku granicu, 30 km od Salzburga. U tom okru-

ženju, koje je sam Benedikt XVI. opisao kao „mozartovsko“, primio je kršćanski, ljudski i kulturni odgoj koji ga je pripremio da nakon Grgura V. (996.) i Damaza II. (1048.) bude treći papa iz Bavarske.

Još kao dijete Joseph Ratzinger postao je ministrant. Unatoč novčanom opterećenju, roditelji su i Josepha Ratzingera, nakon brata Georga, poslali u Nadbiskupsko sjemenište svetoga Mihovila u Traunsteinu, u koje je ušao 16. travnja 1939. godine.

S deset godina, godine 1937. počeo je pohađati Humanističku gimnaziju u Traunsteinu. Ona je 1939. preimenovana u Državnu mušku gimnaziju, a danas se zove Chiemgau-Gymnasium. Ostao je njezin učenik do 1943. Ondje je privukao pozornost posebnim uspjesima u humanističkim predmetima. Prisjeća se: „Bio sam najmlađi i jedan od najmanjih u cijelom razredu. Latinski se i dalje poučavao sa starom strogošću i temeljitošću kao osnovom cijele nastave, na čemu sam ostao zahvalan tijekom cijeloga života. Kao teolog nisam imao poteškoća proučavati izvore na latinskom i grčkom i mogao sam prisustvovati Saboru u Rimu i brzo se prilagoditi teološkomu latinskomu kojim se ondje govorilo” (*Aus meinem Leben*, str. 25). O 125. obljetnici škole godine 1997. napisao je: „Što je od svega ostalo? Ponajprije, sjećanje na brojne izvrsne učitelje koji su nas oblikovali izvan samih predmeta. Čak i ako su bili strogi, osjećali smo da misle dobro, da dijele odgovornost za nas i žele nas na najbolji mogući način pripremiti za naš budući život. Tu su zatim i lijepa sjećanja na našu razrednu zajednicu u kojoj su se plodonosno susreli različiti talenti i naravi. [...] Ali više od svega u Traunsteinu smo naučili učiti; pojedina znanja zastarijevaju, preuzimaju se ili iščezavaju iz vlastitoga životnoga područja. U svijetu koji se razvija čovjek nikada nije potpuno školovan, zahtijeva se stalan napredak, stalno učenje. Ono što gimnazija može pružiti – uz neizostavnu temeljnu zalihu o nužnim znanjima koja ostaju – jest umijeće učenja, sposobnost suočava-

nja s novim zadaćama i aktivno sudjelovanja u razvoju zahtjeva i mogućnosti ljudskoga bića¹⁹.

Josephovi dani mladosti nisu nimalo bili laki. Njegova vjera i obiteljski odgoj pripremili su ga za teško iskustvo problema povezanih s nacističkim režimom; sjećao se kako je prije slavlja svete Mise vidio kako su njegova župnika tukli nacisti i bio je vrlo svjestan žestokoga neprijateljskoga ozračja prema Katoličkoj Crkvi koje je u to vrijeme vladalo u Njemačkoj. Potkraj Drugoga svjetskoga rata upisan je u pomoćnu protuzračnu obranu. U toj složenoj situaciji otkrio je ljepotu i istinu vjere u Krista.

U dobi od 16 godina poslan je 2. kolovoza 1943. u München zajedno s ostalim sjemeništarcima iz Traunsteina u protuzračnu bitnicu u Unterföhringu, zatim da zaštiti tvornicu BMW Allach u Ludwigsfeldu sjeverno od Münchena. Njegova bitnica kasnije je premještena u Gilching, gdje je trebao obavljati dužnost u telefonskoj centrali. Preživio je izravan napad na bitnicu 1944. godine. Tijekom toga vremena do rujna 1944. pohađao je Maximiliansgymnasium u Münchenu. Na pitanje nadređenoga koji je cilj njegove karijere, rekao je: „Biti svećenik.“ Dva je mjeseca proveo na prisilnom radu u Nimškom Jandrofu (Deutsch Jahrndorf) u Gradišću u Austriji, na tromeđi Austrije, Mađarske i Slovačke, gdje je morao raditi na podizanju vojnih obrambenih postrojenja. Zatim je 13. prosinca 1944. unovačen i poslan na obuku u pješačku vojarnu u Traunsteinu. Početkom svibnja 1945. napustio je vojarnu i vratio se u Hufschlag. Amerikanci su ga nakratko zarobili u logoru PWTE 314 u Neu-Ulmu iz kojega je pušten 19. lipnja 1945. godine. Nakon toga ponovno odlazi u gimnaziju u Traunstein i polaže maturu.

¹⁹ https://www.chg-traunstein.de/de/schulgemeinschaft/150-jahre-chg/#anchor_8b042cd2_Accordion-Die-Schule-des-Papstes

Svećenik, profesor, perit

Od jeseni 1945. do ljeta 1947. studirao je na Filozofsko-teološkoj visokoj školi u Freisingu, a od jeseni 1947. do ljeta 1950. na Teološkom fakultetu Sveučilišta u Münchenu. Sam je kasnije rekao: „U tom razdoblju teološka formacija na fakultetu u Münchenu bila je bitno određena svetopisamskim, liturgijskim i ekumenskim pokretom razdoblja između dvaju svjetskih ratova“.²⁰ Niže redove (ostijarijat, lektorat, egzorcistat i akolitat) podijelio mu je 8. i 9. svibnja 1948. u crkvi Preobraženja Kristova u Fürstenriedu kardinal Michael von Faulhaber. Pomoćni biskup Johannes Neuhäusler zaredio ga je 28. i 29. listopada 1950. u freisinškoj konkatedrali Sv. Marije i sv. Korbinijana za podđakona i đakona. Zajedno s bratom Georgom za prezbitera ga je zaredio kardinal Faulhaber 29. lipnja 1951. u konkatedrali u Freisingu. Brat i on slavili su mladu Misu 8. srpnja 1951. u župnoj crkvi Sv. Osvalda u Traunsteinu, a zatim 30. srpnja 1951. i u Rimstingu, rodnom gradu njihove majke. Od kolovoza 1951. do listopada 1952. don Joseph djeluje kao kapelan u župi Sv. Martina u četvrti Moosach u Münchenu, zatim godinu dana u župi Presvete Krvi u Bogenhausenu. U školskoj godini 1951./1952. predaje katolički vjeronauk u tamošnjoj školi Gebele. Dana 1. listopada 1952. imenovan je prefektom i predavačem na sjemeništu u Freisingu, gdje ostaje do 1954.

U srpnju 1953. stekao je doktorat iz svetoga bogoslovlja obrativši tezu pod naslovom: „Narod i kuća Božja u nauci svetoga Augustina o Crkvi“. Pišući disertaciju otkrio je kako je sin svete Monike „vidio kršćansku vjeru ne u kontinuitetu s ranijim religijama, nego u neprekidnosti s filozofijom, kao pobjedu razuma nad praznovjermem“.²¹

²⁰ <https://www.vjeraidjela.com/ratzinger-o-sebi-godine-2002/>

²¹ <https://www.vjeraidjela.com/ratzinger-o-sebi-godine-2002/>

Četiri godine kasnije stekao je zvanje sveučilišnoga nastavnika na Sveučilištu Ludviga Maksimilijana u Münchenu habilitacijom o sv. Bonaventuri. Dana 21. veljače 1957. održao je habilitacijsko predavanje o jedinstvu temeljnih teoloških i dogmatskih pristupa Crkvi. Potom je predavao dogmatiku i temeljno bogoslovlje na Filozofsko-teološkoj visokoj školi u Freisingu od 1. listopada 1954. do 31. ožujka 1958.

Od 1. travnja 1959. bio je nositelj Katedre fundamentalne teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Bonnu. Nastupno predavanje održao je 24. lipnja 1959. o temi Bog vjere i Bog filozofa. Nakon kratkoga boravka na Bogoslovnom fakultetu Collegium Albertinum, za vrijeme boravka u Bonnu živio je u Bad Godesbergu; njegova sestra Maria vodila mu je kućanstvo. Držao je katedru u Bonnu do 1963., kada je prihvatio poziv za seminar za dogmatiku i povijest dogme na Katoličkom bogoslovnom fakultetu na Sveučilišta u Münsteru tijekom sljedeće tri godine. Nastupno predavanje o Otkrivenju i Predaji održao je 27. lipnja 1963. Dvorana je bila prepuna jer je postavljao pitanja koja su se činila nečuvena, poput: „Što je to, zapravo, ‘Bog’?“

Od 1962. do 1965. bio je nazočan na sva četiri zasjedanja Drugoga vatikanskoga sabora kao glavni teološki savjetnik („perrit“) kölnskoga nadbiskupa kardinala Josefa Fringsa.

Od 1. lipnja 1966. držao je Katedru za katoličku dogmatiku na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Tübingenu. Njegova knjiga *Uvod u kršćanstvo*, objavljena 1968., temelji se na predavanjima iz toga razdoblja za slušatelje svih fakulteta.

Godine 1969. prešao je novootvoreno Sveučilištu u Regensburgu za profesora dogmatskoga bogoslovlja i povijesti dogme. U Regensburgu je postao dekan tamošnjega katoličkoga bogoslovnoga fakulteta, a godine 1976. prorektor sveučilišta i papin počasni prelat. Od imenovanja nadbiskupom bio je počasni profesor Sveučilišta u Regensburgu.

Javnost ga je sve više doživljavala kao teologa koji je, uz veliku osobnu skromnost, ustrajno slijedio cilj: zaštititi kršćansku poruku od samovolje i ugrožavanja vjere. To i njegov izvanredan teološki talent navedeni su kao razlozi za njegovo kasnije postavljenje nasljednikom kardinala Šepera.

O budućnosti Crkve

Na Badnju večer 1969. u jednoj radijskoj emisiji prorokovao je kako će izgledati Crkva u XXI. stoljeću: „Uskoro ćemo svećenike svesti na ulogu socijalnih radnika, a poruku vjere na političku viziju. Sve će se činiti izgubljenim, ali u pravom trenutku, upravo u najdramatičnijoj fazi krize, Crkva će se ponovno roditi. Bit će manja, siromašnija, gotovo katakombalna, ali i svetija. Jer to više ne će biti Crkva onih koji nastoje ugoditi svijetu, nego Crkva vjernih Bogu i Njegovu vječnomu zakonu. Ponovno rođenje bit će djelo maloga broja preostalih, naizgled beznačajna, ali ipak neukrotiva, koji je prošao kroz postupak pročišćenja. Jer Bog tako djeluje. Proziv zla, malo se stado opire. Pojavit će se Crkva koja je mnogo izgubila. Ona će biti mala i morat će početi iznova, više ili manje od početka. Ne će više moći živjeti u mnogim građevinama koje je izgradila u vrijeme blagostanja. Kako se broj njezinih pristalica bude smanjivao, tako će izgubiti mnoge društvene povlastice. Za razliku od prijašnjih vremena, na nju će se gledati kao na dobrovoljno društvo, u koje se ulazi samo slobodnom voljom. Otkrit će nove oblike služenja i za svećenike rediti odabrane kršćane koji već imaju neko zvanje. Svećenička služba u punom radnom vremenu bit će nužna kao i nekad. No, unatoč svim promjenama Crkva će naći svoje utočište s punim uvjerenjem u ono što je uvijek bilo u njezinu središtu: u vjeri u Trojedinoga Boga, u Isusa Krista Sina Božjega koji je postao čovjekom, u prisutnosti Duha sve do kraja svijeta. U vjeri i molitvi ona će ponovo pre-

poznati svoje pravo središte i opet doživljavati svetoostajstva kao štovanje Boga. Postat će više duhovna Crkva, ne pretpostavljajući politički mandat, ne očajavajući ni s lijevim niti desnim strankama. Vremena će za Crkvu biti teška vremena jer će je tijekom kristalizacije i pojašnjenja stajati puno vrijedne energije. To će je osiromašiti i učiniti da postane Crkva krotkih. Proces će biti još i teži jer će morati odustati od crkvene uskogrudnosti i raskošne samovolje. Proces će biti dug i zamoran kao što je bio put od lažnoga progresivizma uoči Francuske revolucije – kada se za biskupa mislilo da je pametan ako ismijava dogme ili čak da sumnja u samo postojanje Boga – sve do obnove u XIX. stoljeću. No, kada taj proces postane dio prošlosti, iz takve, više produhovljene i pojednostavljene Crkve poteći će velika moć. Ljudi u potpuno planiranom svijetu naći će se neopisivo usamljeni. Ako su u potpunosti izgubili Boga iz vida, osjećat će cijeli užas svoga siromaštva. Tada će otkriti malo stado vjernika kao nešto posve novo. Otkrit će ga kao nadu koja je im je namijenjena, odgovor koji su uvijek tražili u tajnosti. Na kraju će ostati ne Crkva političkoga kulta, nego Crkva vjere. Ona možda više i ne će biti dominantna društvena sila u mjeri u kojoj je donedavno bila, ali će uživati u svježem procvatu i bit će prepoznata kao čovjekov dom, gdje će naći i život i nadu nakon smrti“.

U govoru o temi „Zašto sam još uvijek u Crkvi“, održanom 4. lipnja 1970. u Bavarskoj katoličkoj akademiji u Münchenu, pred tisućama ljudi rekao je: „U Crkvi sam iz istih razloga iz kojih sam kršćanin: jer se ne može sâm vjerovati. Kršćanin se može biti samo u Crkvi, a ne pokraj nje.“

„Teološki“ poziv

Važno i korisno don Josephovo iskustvo kao svećenika i stručnjaka na Drugom vatikanskom saboru bilo je neprocjenjivo vri-

jedno i temeljno za njegov život. To je iskustvo proživio kao potvrdu vlastitoga poziva koji je definirao kao „teološki“. On nije bio teolog samo po zvanju i zanimanju, nego mu je to bio i poziv.

Brzi slijed njegovih brojnih, detaljnih publikacija nastavio se kako su godine prolazile, služeći kao referentna točka za katolike, a posebno za one uključene u napredne teološke studije.

Teološki rad Josepha Ratzingera dobio je svjetsku pozornost. On pokriva ne samo teme iz dogmatskoga i temeljnoga bogoslovlja, nego i pitanja biblijske egzegeze, moralne teologije, etike i liturgije. Pitanje odnosa vjere i razuma bilo mu je središnje tijekom cijeloga života, kao i privrženost kršćanskomu zahtjevu za istinom u vremenima epohalne krize vjere i smisla koju je dijagnosticirao. Ratzinger se u svojim predavanjima i tekstovima služio čitavom paletom retorike, uključujući i polemike, što mu je, kao i nekim njegovim stajališta i odlukama, donijelo ne samo veliko priznanje i divljenje nego i protivljenje. Oblikovao ga je osobni način razmišljanja koji je Boga i čovjeka shvaćao kao bića odnosa. „Uvod u kršćanstvo“ objavljen 1968. smatra se jednom od njegovih najutjecajnijih knjiga i pokušajem da teologiju unaprijedi u dijalogu s drugim znanostima s obzirom na suvremena pitanja. Kao papa napisao je trosveščanu kristologiju „Isus iz Nazareta“, osobno svjedočanstvo vjere i teološku čitanku. Njome je pokušao ozbiljiti shvaćanje vjere u konačnu Božju objavu u Isusu Kristu u njezinoj osobnosti, povijesnosti i zahtjevu za istinom. Kao i u okružnici „Deus caritas est“, ističe prvenstvo Božje ljubavi, globalnu odgovornost vjere i nadu u opće spasenje svijeta.

U svojim knjigama o Isusu iz Nazareta često ukazuje na razlike s kojima bi autori evanđelja očuvali Isusov lik u svojoj tradiciji. On u Ivanovoj teologiji utjelovljenja („Božje postajanje čovjekom“ – postojanje Boga u čovjeku kao otkupitelju) i Pavlovoj teologiji križa (Božje djelovanje na križu i uskrsnuće kao otku-

pljenje čovjeka) vidi polaritete iste istine. Svojom tezom da je Isus identičan sa svojom porukom i svojim djelom (isprepletenost Isusova bića i djelovanja), on otkriva trenutke jedinstva obaju povijesnih putova kristologije.

Od papinskih istupa na hrvatski su sustavno prevedeni samo njegovi govori uz Gospino pozdravljenje i na općim audijencijama.

Kao glasoviti teolog neupitna ugleda ostavio je bogatu baštinu proučavanja i istraživanja temeljnih istina katoličke vjere. Do sada je na hrvatskom objavljeno više od 80 njegovih knjiga.²²

„Suradnik Istine“

Dana 24. ožujka 1977. papa Pavao VI. imenovao ga je münchenskim i freisinškim nadbiskupom.

Za biskupa je zaređen 28. svibnja te iste godine i bio je prvi dijecezanski svećenik nakon 80 godina koji je preuzeo pastoralno upravljanje tom velikom bavarskom biskupijom. Za svoje biskupsko geslo izabrao je: „Cooperatores veritatis“ (suradnici Istine) (*Treća Ivanova* 1, 8). O izboru baš te misli rekao je: „S jedne mi se strane činilo da ono ističe vezu između moga rada kao profesora i novoga mi poslanja. Premda je djelovanje različito, ono što je bilo i nastavlja biti posrijedi jest slijediti istinu i biti u njezinoj službi. S druge strane, izabrao sam taj moto jer smo u svijetu danas gotovo potpuno zaboravili temu istine kao nešto što se čini preveliko za čovjeka, a opet sve propada ako istina nedostaje.”

Na grbu koji je tada objavio pojavljuju se tri oznake: Maurova glava, Korbinijanov medvjed i školjka, jakobova kapica (*Pecten jacobaeus*). Školjka je sredstvo za uranjanje u beskrajno more božanstva, sredstvo pokrštenja jer se često rabi za izlijevanje vode

²² V. popis na str. 121-125 ove knjige.

na djetetovu glavu pri krštenju i prepoznajni znak hodočasnika u Santiago de Compostelu, najposjećenije europsko proštenišće. U plaštu grba dva su simbola iz bavarske predaje: crnac i medvjed. Maurska glava, poznata i kao *caput ethiopicum*, okrunjena, s ovratnikom, heraldička je oznaka biskupije u Freisingu, osnovane u osmom stoljeću, koja je godine 1818. spojena s münchenškim. Osamareni medvjed potječe iz životopisa sv. Korbinijana (680.–730.), prvoga freisinškoga biskupa. Njega je tijekom drugoga putovanja u Rim dok je pri prijelasku Alpa išao kroz šumu napao medvjed i ubio mu mazgu koja je nosila svetčevu prtljagu. Svetac mu je za kaznu naložio da se pripitomi i umjesto mazge nastavi nositi tovar. Medvjed je poslušao, dao se uprtiti i slijedio je svetca u Rim koji ga je ondje oslobodio obveze i pustio na slobodu. Jedno tumačenje je da je medvjed pripitomljen po Božjoj milosti sâm freisinški biskup, a samar je teret njegova biskupstva. Medvjedovo pokoravanje može se tumačiti kao kršćansko „ukroćivanje“ i „pripitomljavanje“ poganskoga divljaštva i postavljanje temelja za veliku uljudbu u Bavarskom vojvodstvu. Istodobno, medvjed, Božji nosač, predstavlja samoga Josepha Ratzingera / Benedikta XVI., koga je Bog pripitomio da nosi terete biskupskoga reda.

Kardinalom ga je kreirao i proglasio papa Pavao VI. na konzistoriju 27. lipnja 1977. Kao stožernik nosio je naslove kardinala-prezbitera Svete Marije Tješiteljice u Tiburtinu, kardinala-biskupa prigradske Crkve Velletri-Segni (od 5. travnja 1993.). Dana 6. studenoga 1998. imenovan je prodekanom Kardinalskoga zbora, a 30. studenoga 2002. Ivan Pavao II. potvrdio je odluku kardinalâ biskupâ koji su ga bili izabrali za dekana Kardinalskoga zbora. Od tada do izbora za Prvosvećenika nosio je naslov prigradske Crkve Ostije.

Papa Ivan Pavao II. imenovao ga je 25. studenoga 1981. predstojnikom Svetoga zbora za učenje vjere. Tada je po službi postao

i predsjednikom Biblijskoga povjerenstva i Papinskoga međunarodnoga teološkoga povjerenstva.

Dana 15. veljače 1982. dao je odrjeku na pastoralnu službu münchenoga i freisinškoga nadbiskupa i preuzeo Zbor za učenje vjere 1. ožujka 1982. koji je tada imao 40 djelatnika. Ratzinger se zauzimao za svećenički celibat, protivio se nekim vidovima teologije oslobođenja, vidio ih nespojive s katoličkim učenjem kada su poricali temeljne istine vjere, dopuštali da budu politički iskorišteni, zastupali marksističke zahtjeve ili propagirali nasilnu provedbu onoga što ih je zaokupljalo. Nakon što u novom *Zakoniku kanonskoga prava* nisu spomenuti masoni, u studenom 1983. dao je službeno tumačenje, koje je potvrdio i papa Ivan Pavao II., da je članstvo u masonskim udrugama nespojivo s katoličkom vjerom.²³

Godine 1986. biskupima Katoličke Crkve uputio je *Pismo o pastoralnoj skrbi za homoseksualne osobe*, a godine 2003. *Promišljanja o prijedlozima za zakonsko priznavanje životnih zajednica među homoseksualnim osobama*. Protivio se zakonskomu priznanju istospolnih veza i njihovu izjednačavanju s brakom te zagovarao aktualnost katoličkoga učenja o spolnosti definiranom u okružnici *Humanae vitae* godine 1968. Sa stajališta svojih kritičara bio je protiv pluralističkih pristupa u Crkvi i protiv poziva na decentralizaciju Crkve. No, nijekanjem i napuštanjem vjerskih istina te odbacivanjem katoličkoga ćudoređa nastaje „Crkva“ u kojoj višeobličnost postaje iskakanje iz vjere, tj. rastakanje Kristove središnjosti. Razlika je što su takve osobe prije napuštale Crkvu, a danas je žele preuzeti.

U siječnju 1998. godine naložio je da se otvore prethodno strogo povjerljivi arhivi Inkvizicije, Zbora svetoga Uficia i Svetoga zbora indeksa. Godine 1999. hvaljen je kao „pokretač ekume-

²³ https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19831126_declaration-masonic_lt.html

nizma“ zbog svoga ključnoga prinosa *Zajedničkoj izjavi o nauci opravdanja*. Objavom *Izjave Dominus Iesus o jedincatosti i spašenijskoj univerzalnosti Isusa Krista i Crkve* godine 2000. potvrdio je spremnost na ekumenski dijalog, ali ne takav u kojem bi Katolička Crkva ignorirala, promijenila ili odustala od vlastitih vjerskih profila, uvjerenja i razumijevanja same sebe.

Od šezdesetak dokumenata koje je Zbor za učenje vjere objavio dok mu je on bio na čelu, na hrvatskom ih je objavljeno manje od trećine.²⁴

„Katekizam Katoličke Crkve“

Njegova uloga predsjednika Povjerenstva za izradu *Katekizma Katoličke Crkve* i šest godina intenzivnoga rada (1986.–1992.) na njegovoj izradi jedno su od njegovih brojnih izvanrednih postignuća. U toj se knjizi, između ostaloga, organski i sintetski preciziraju i objašnjavaju spolni moral, vjerske istine i doktrinarna pravila katoličke vjere te pokazuje kako Crkva tumači Sveto Pismo na obvezujući način. To je djelo koje odskaače važnošću. Za katolike je to nakon Svetoga Pisma najvažnija knjiga, namijenjena je vrlo širokomu čitateljstvu, prevedena je na desetke jezika, služi kao udžbenik i priručnik bogoslovima, teolozima, svećenicima – praktičarima. Ona je „sigurno pravilo za poučavanje vjere“, „sredstvo u službi crkvenoga zajedništva“ koje izlaže vjeru Crkve i katoličku nauku kako ih svjedoči i osvjetljavaju Sveto Pismo, apostolska Predaja i crkveno Učiteljstvo. Po Katekizmu bi se trebalo odvijati naviještanje, poučavanje i učenje katoličke vjere. On je učilo i svjetionik pravovjerja. U njemu je Ratzinger usustavio zbirku najboljih odlomaka iz spisa papâ, saborâ, naučiteljâ i svetaca pa je to antologija ili florilegij kršćanske misli i čitanka katolicizma.

²⁴ V. popis na str. 119-120 ove knjige.

Dana 28. lipnja 2005., kao papa, javnosti je predstavio *Kompendij Katekizma Katoličke Crkve* na čijoj je izradi kao predstojnik Zbora za učenje vjere prethodno radio od godine 2002. Ta je knjiga sažetak katoličkoga učenja koji vjernicima i onima koji to nisu „omogućuje jednim cjelovitom pogledom obuhvatiti čitavu panoramu katoličke vjere“.

Imao je odlučujuću ulogu u oblikovanju učiteljstva Ivana Pavla II. o pitanjima pobačaja i eutanazije. Zauzimao se za izlazak Crkve u Njemačkoj iz državnoga sustava savjetovaništa o trudnoći, jer je sudjelovanje vidio kao oblik sudjelovanja u pobačaju, protiv većinskoga mišljenja njemačkih biskupa, koji su bili uvjereni da savjetovanje o trudnoći daje važan prinos zaštiti nerođenoga života. Tijekom američke predsjedničke kampanje 2004. pisao je američkim biskupima preporučujući da političarima koji su vodili kampanju i dosljedno glasovali za vrlo popustljive zakone o pobačaju i eutanaziji treba uskratiti pričest.

Prijatelj hrvatskoga naroda

Odgovarajući na novinarska pitanja u zrakoplovu dok je prelijetao Jadran 4. lipnja 2011. otkrio je kako njegova ljubav, poštovanje i naklonost prema hrvatskom narodu potječu iz prijateljstva s Osječaninom Franjom Šeperom (1905.–1981.) i Karlovčaninom Velimirom Čapekom (1927.–2009.). Još prije Drugoga vatikanskog sabora, istražujući poimanje Crkve u djelu sv. Augustina, upoznao se s ekleziologijom Dubrovčanina kardinala fr. Ivana Stojkovića,²⁵ a najkasnije kao Münchenski nadbiskup (1977.–1982.) shvatio je da mu je hrvatska pobožnost Gospi domaća i bliska poput njegove rodne bavarske.

²⁵ Josef Ratzinger, *Duda, Bonaventura, Joannis Stojković O. P. (†1443) doctrina de cognoscibilitate Ecclesiae*, Münchener theologische Zeitschrift (München), XI (1960.) 3, str. 215–216.

U subotu 4. lipnja 2021. fascinirala ga je molitvena sabranost i šutnja pedeset tisuća mladih Hrvata na koljenima u molitvi na Trgu bana Jelačića u Zagrebu. Kasnije je rekao kako je mogao čuti kako ptičice pjevaju usred grada; jednostavno je bio oduševljen tom mladeži.

U *Oporuci* od 29. kolovoza 2006. sa zahvalnošću se sjeća što je sa svojim sunarodnjacima „uvijek iznova mogao doživjeti ljepotu vjere“, zahvaljuje Bogu „za lijepu domovinu“ i što ga je „vodio kroz mnoge zbunjenosti“ te svoj svojoj duhovnoj djeci diljem katoličanstva u zavjet ostavlja dvije poruke: „Stojte čvrsto u vjeri! Ne dajte se zbuniti!“.²⁶

Povodom njegova preminuća hrvatski državni vrh evocirao je kako je zagovarao ulazak Hrvatske u zajednicu europskih naroda, ali na njegov sprovod nisu otišli ni Predsjednik Republike, ni Vlade, ni Sabora, niti je Vlada proglasila dan žalosti (a prigodom smrti Ivana Pavla II. bila je dvodnevna nacionalna žalost).²⁷

Unutar Rimske kurije

Do izbora na Petrovu stolicu kardinal Ratzinger bio je član Vijeća Drugoga odjela Državnoga tajništva; zborovâ: za Istočne Crkve, za bogoštovlje i stegu sakramenata, za biskupe, za evangelizaciju naroda, za katolički odgoj, kao i Papinskoga vijeća za promicanje jedinstva kršćana, Papinskoga povjerenstva za Latinsku Amerika i Papinskoga povjerenstva *Ecclesia Dei*.

Godine 1997. objavljen je zbornik *U školi Istine: sedamdeset godina Josepha Ratzingera*, koji su priredili Josef Clemens i Antonio Tarzi (Cinisello Balsamo: San Paolo), a u kojoj različiti autori oslikavaju razne vidike njegove osobnosti i djela.

²⁶ <https://www.vjeraidjela.com/duhovna-oporuka-pape-benedikta-xvi/>

²⁷ Narodne novine, br. 43/05: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_43_825.html

Nakon smrti pape Ivana Pavla II. 2. travnja 2005. kao dekan Kardinalskoga zbora predsjedao je raspravama toga senata Crkve dok je Petrova stolica bila prazna.

U petak 8. travnja 2005. kao dekan Kardinalskoga zbora na Trgu svetoga Petra u Vatikanu predvodio je sprovodnu svetu Misu za ukop pape Ivana Pavla II.

„Imamo Papu“

U utorak 19. travnja 2005. kardinal Joseph Ratzinger izabran je za 265. papu Katoličke Crkve i tada je uzeo ime Benedikt XVI. Odmah je najavio kako će njegovo djelovanje biti usmjereno k tome da u Crkvi i društvu zažive to jest počnu se provoditi dokumenti koje je objavio njegov prethodnik Ivan Pavao II.: „Brojni spisi koje nam je on ostavio predstavljaju prebogatu baštinu koja još uvijek nije dobro usvojena u Crkvi. Smatram da je upravo moja bitna i osobna misija ne objavljivati tolike nove dokumente, nego da ti spisi budu prihvaćeni jer su prebogato blago“.²⁸

U središte svojega papinstva stavio je temu Boga i vjere u neprekidnoj potrazi za licem Gospodina Isusa Krista i pomaganju da Ga svi upoznaju, posebice izdavanjem trosveščanoga djela *Isus iz Nazareta*. Obdaren golemim i dubokim biblijskim i teološkim znanjem, imao je izvanrednu sposobnost formuliranja prosvjetljujućih sinteza o glavnim doktrinarnim i duhovnim temama, kao i o ključnim pitanjima života Crkve i suvremene kulture. Bio je vjerojatno najveći propovjednik na papinskoj katedri nakon sv. Grgura Velikoga (590.–604.) i vjeroučitelj nakon sv. Pija X. (1903.–1914.).

²⁸ Benedikt XVI., Razgovor za Poljsku televiziju 16. listopada 2005.: vatican.va – Benedikt XVI. – govori – 2007. – listopad; *Glas Koncila* (Zagreb), XLIV (2005.) 1.635 / 23. X., str. 5.

Dopirao je do ljudskih umova i duša; progovarao im, ali nije govorio o sebi, nego o Isusu Kristu, o Bogu, i to jasno, razumljivo i uvjerljivo. Darivao je duhovnu hranu.

I prije izbora za papu govorio je o pravu na rođenje smještajući ga u širi sklop drame morala razvijene Europe i Sjeverne Amerike:

„U zapadnome svijetu, gdje su novac i bogatstvo mjerilo svega, a model slobodnoga tržišta nameće neumoljive zakone svim vidovima života, katolička etika mnogima se čini kao daleko strano tijelo; kao vrsta meteorita koji je u suprotnosti ne samo s konkretnim načinom života, nego i s temeljnim načinom razmišljanja. Gospodarski *liberalizam*²⁹ na čudorednoj razini prenosi se na svoga brata blizanca – *permisivizam*.³⁰

U korijenu krize tradicionalnoga morala više je *kobnih lomova*. U kulturi „razvijenog“ svijeta slomljena je prije svega veza između *spolnosti* i *braka*. Odvojena od braka, spolnost je ostala bez smještaja, našla se lišena uporišta: postala je vrsta lutajuće mine, problem ali i sveprisutna moć. Razdvajanjem spolnosti i braka, spolnost je rastavljena i od *prokreacije*. Taj je proces završio u suprotnom smjeru: na području medicinskoga inženjerstva događa se prokreacija bez spolnosti. Biološkim manipuliranjem čovjeka se odvaja od naravi. Želi ga se promijeniti baratajući njime kao i sa svakom drugom „stvari“: to je ništa drugo nego projekt za uživanje.

²⁹ Od lat. *liberalis*, slobodan; sustav gospodarskih i političkih nazora u kojem su pojedinceva prava najviša vrijednost; slobodoumnost; slobodno misliteljstvo; ideologija koja teži postizanju pojedinčeve slobode na račun društvene jednakosti i društvene stabilnosti; zalaganje za što manje državne intervencije u gospodarstvo i nezadiranje države u pojedinčev život; otvorenost prema novim idejama i društvenom eksperimentiranju (nasuprot konzervativizmu koji se zalaže za držanje na tradicionalnim načelima).

³⁰ Od lat. *permissio* dopuštenje; pretjerana popustljivost, sveopća dopustivost (nasuprot restriktivnosti i represivnosti): ništa nije zabranjeno.

Zadovoljstvo tj. *libido* pojedinca postaje jedino uporište spolnoga odnosa; bez objektivnoga razloga koji ga opravdava, traži subjektivan razlog zadovoljavanja potrebe u „najpovoljnijem“ mogućem odgovoru za pojedinca i njegove nagone kojima se više ne može suprotstaviti razumska kočnica. Svatko je slobodan svojoj požudi pridavati ono značenje koje smatra potrebnim. Stoga je razložno da se svi oblici zadovoljavanja spolnosti pretvore u „prava“ pojedinca, toliko da *homoseksualnost* postaje neotuđivo pravo; štoviše, njezino potpuno priznanje pretvara se u vid čovjekova oslobođenja.

Odvojena od braka zasnovana na cjeloživotnoj vjernosti, *plodnost* se od blagoslova (kako su je shvaćale sve kulture), pretvorila u svoju suprotnost: postaje *prijetnja* slobodnom ostvarivanju „pojedinceva prava na sreću“. Na taj način se i pobačaj, besplatan i društveno zajamčen, pretvara u jedno drugo „pravo“, u drugi oblik „oslobođenja“.

Odvojena od plodnosti, spolnost se više ne čini odlučujućom značajkom koja je svojstvena osobi. Muško? Žensko? Za neke su to „zastarjela“ pitanja, lišena smisla, ako ne i rasistička. Odgovor suvremenoga konformizma je predvidiv: „nije važno muško ili žensko, svi smo jednostavno ljudske osobe“. Ta postavka, premda zvuči velikodušno i lijepo, u stvari je teška i opasna: znači da se spolnost više ne promatra ukorijenjena u antropologiji, nego kao jednostavna međurazmjena uloga kako komu odgovara. Slijedi da je čitavo biće i djelovanje ljudske osobe svedeno na čistu funkcionalnost, na puku ulogu, primjerice „potrošača“ ili „radnika“, ovisno o društvenom uređenju, na nešto zajedničko što se izravno ne odnosi na različit spol. Među bitkama za „oslobođenje“ bila je i ona koja je htjela pobjeći od „robovanja naravi“, tražeći pravo da se postane muško ili žensko po izboru, kirurškim zahvatom, zahtijevajući da država tu promjenu prizna u matičnim uređima. Zakoni su se spremno prilagodili tim zahtjevima i onda kad

„promjena spola“ ne mijenja ništa u genetičkoj konstituciji dotične osobe; riječ je o izvještačenoj vanjštini kojom se problemi ne rješavaju, nego se stvara privid stvarnosti. Ako je sve samo „uloga“, uvjetovana kulturom i poviješću, a ne naravnom osobitošću upisanom u dubinu bića, tada je i majčinstvo samo slučajna funkcija. Određeni feministički zahtjevi smatraju „nepravednim“ da samo žena treba rađati i dojiti. I znanost im, a ne samo zakon, pomaže: mijenjajući muško u žensko i obratno, ili odvajajući plodnost od spolnosti te težeći potomstvu prema vlastitoj volji pomoću tehničke manipulacije. Nismo li svi jednaki? Ako je nužno, treba se boriti i protiv naravne „nejednakosti“. No, *ne može se boriti protiv naravi a da se ne proizvedu razarajuće posljedice. Sveta ravnopravnost između muškarca i žene ne isključuje nego zahtijeva različitost.*

Jezik *naravi* (dva nadopunjujuća ali i različita spola), istodobno je i jezik *morala* (muškarac i žena pozvani na jednako plemenite ciljeve, oboje vječni, ali istodobno i različiti). U ime naravi Crkva diže glas protiv pokušaja da se manipulira ljudskim osobama i njihovim planovima prema čisto čovjekovim planovima kako bi im se ukinula individualnost, a time i njihovo dostojanstvo. *Poštovati biologiju znači poštovati samoga Boga, znači zaštititi njegova stvorenja.*

Žena je ona koja teško plaća posljedice zbunjenosti i površnosti kulture koja je plod muškoga duha, muških ideologija koje varaju ženu te je potresaju u njezinoj biti, a sve pod izlikom da je žele osloboditi. Žena, stvarateljica u pravom smislu riječi, jer daje život, ništa ne „proizvodi“ u tehničkom smislu, a jedino je on vrednovan u pretežno muškom društvu koje nadasve cijeni učinkovitost. Ženu se uvjerava da ju se želi „osloboditi“, „emancipirati“, sileći je da postane poput muškarca. Na taj način postaje istovrsna s kulturom proizvodnje te potpada pod kontrolu muškoga društva tehničara, prodavača, političara koji traže zaradu i moć, sve organizirajući, sve prodajući, sve instrumentalizirajući.

ći za svoje ciljeve. Tvrdeći da je spolna posebnost nešto drugotno, negirajući samo tijelo kao utjelovljenje duha u spolnom biću, žena je pokradena ne samo za majčinstvo nego i za slobodan izbor djevičanstva³¹.

Njegov je govor uvijek bio jasan, a vodio je sintezi onoga što Crkva vjeruje, uči i što kršćanin živi. Primjerice, govorio je: „Etička opredjeljenja svjedoče privrženost ispovijedanoj i slavljenoj vjeri“ (28. lipnja 2005.); „Dijete se ima pravo roditi i odgajati u obitelji zasnovanoj na braku“ (3. prosinca 2005.); „Život je dar kojim čovjek ne može potpuno raspolagati“ (8. prosinca 2006.); „Budućnost čovječanstva ovisi o tome hoće li se svima zajamčiti pravo na život“ (24. veljače 2007.); „Korijen pobačaja jesu sebičnost i sumnje u vrijednost života i budućnost“ (9. svibnja 2007.); „Vjerodostojnost govora o pobačaju ovisi o tome što Crkva čini (7. rujna 2007.); „Nije moguće anestetizirati savjest“ (29. listopada 2007.); „Ohrabrujem sve koji pomažu osobama čiji je život ugrožen (3. veljače 2008.); „Bioetička pitanja određuju smjer ljudskoj povijesti“ (20. lipnja 2008.); „Ljudski zametak nije terapijska građa“ (7. studenoga 2008.).

Pamtit će se i kao vrsni analitičar stanja demokracije XXI. stoljeća, koji je u svojim govorima davao temeljne moralne smjernice za budućnost. Tu se ističu govori na sveučilištima u Regensburgu (12. rujna 2006.)³² i neodržan, ali objavljen na La Sapienzi (17. siječnja 2008.)³³ spontano izrečene propovijedi poput one 15. travnja 2010.: *Nužno je priznati što je pogriješno u našem životu, jasnoća učitelja vjerskih istina i morala: Prekid trudnoće ubija dijete, uništava ženu i zasljepljuje savjest* (govor 26. veljače

³¹ Joseph Ratzinger – Vittorio Messori, *Razgovor o vjeri*, Split, 1998., str. 75-78, 87-89, 85 i 90.

³² <https://gospicko-senjska-biskupija.hr/vijesti/detaljnije/-sporni-papin-govor>

³³ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/speeches/2008/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20080117_la-sapienza.html

2011.) ili govori o sv. Tomi Akvinskom (28. siječnja 2007., 2. lipnja 2010., 16. lipnja 2010. i 23. lipnja 2010.).

Kao Papa riječima i djelima ustrajno je ukazivao na ljepotu liturgije. Još kao kardinal kritizirao je različite pojave u provedbi liturgijske reforme nakon Drugoga vatikanskoga sabora. Bio je uvjeren da se kriza Crkve koju danas proživljavamo velikim dijelom temelji na slomu svete liturgije.

U nekoliko manjih odluka, kao što je uporaba palija staroga stila (širega, neskrojena, s crvenim križevima) ili izbor riječi kada je preuzeo Lateransku baziliku, može se vidjeti usmjerenje na tradiciju nepodijeljene Crkve prije 1054., kao i skromniji i manje centralizirani način obnašanja službe, što se pokazalo, primjerice, u povratku slavlja beatifikacije u mjesne Crkve.

Preobrazbu Crkve kroz novu evangelizaciju nazvao je „evanđeoskim katolištvom“. Njegovo papinstvo bilo je dinamični kontinuitet nakon Ivana Pavla II. s kojim se izvanredno nadopunjavao, a njih dvojica su svoje talente zajednički uložiti u dobro Crkve.

Proglasio je godinu sv. Pavla (28. lipnja 2008. – 29. lipnja 2009.), svećeničku godinu (19. lipnja 2009. – 11. lipnja 2020.)³⁴ i godinu vjere (11. listopada 2012. – 24. studenoga 2013.).³⁵ Otvoreno je kritizirao ograničenja slobode vjere i savjesti, osobito u Kini.

Na posljednjoj općoj audijenciji 27. veljače 2013. zajamčio je: „Nastavit ću pratiti Crkvu na njezinu putu molitvom i razmatranjem, onom pobožnošću Gospodinu i njegovoj Zaručnici u kojoj sam nastojao živjeti sve do sada svakoga dana i u kojoj želim uvijek živjeti“.³⁶

³⁴ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/letters/2009/documents/hf_ben-xvi_let_20090616_anno-sacerdotale.html

³⁵ <https://www.zg-nadbiskupija.hr/porta-fidei-7219>

³⁶ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2013/documents/hf_ben-xvi_aud_20130227.html

Doktrinarno učiteljstvo Benedikta XVI. sažeto je u tri okružnice: *Deus caritas est* o kršćanskoj ljubavi (25. prosinca 2005.),³⁷ *Spe salvi* o kršćanskoj nadi (30. studenoga 2007.) i *Caritas in veritate* o cjelovitom ljudskom razvoju u ljubavi i istini (29. lipnja 2009.). Crkvi je ponudio četiri apostolske pobudnice: *Sacramentum caritatis* o Euharistiji, izvoru i vrhuncu života i poslanju Crkve (22. veljače 2007.), *Verbum Domini* o Riječi Božjoj u životu i u poslanju Crkve (30. rujna 2010.), *Africae munus* o Crkvi u Africi u službi pomirenja, pravde i mira (19. studenog 2011.) i *Ecclesia in Medio Oriente* o Crkvi na Bliskom istoku: Zajedništvo i svjedočenje (14. rujna 2012.), brojne apostolske konstitucije i apostolska pisma, kao i homilije, kateheze na općim audijencijama i nagovore, uključujući one izrečene tijekom dvadeset i četiri apostolska putovanja po svijetu.

Kao zakonodavac izdao je više važnih apostolskih pisama na vlastitu pobudu (*motu proprio*): *Summorum pontificum* o Rimskoj liturgiji prije reforme godine 1970. (7. srpnja 2007.), *La Sede Apostolica* o sprječavanju i suzbijanju nezakonitih radnji u području monetarnoga i financijskoga poslovanja (30. prosinca 2010.) i *Latina lingua* kojim se osniva Papinska akademija za latinski jezik (10. studenoga 2012.). Objavio je *Pismo o ukidanju izopćenja četvorici biskupa Bratstva Pija X.* (10. ožujka 2009.).³⁸ Suočen sa sve raširenijim relativizmom i praktičnim ateizmom, godine 2010. motuproprijem *Ubicumque et semper* uspostavio je Papinsko vijeće za promicanje nove evangelizacije, na koje je u siječnju 2013. prenio nadležnost u pitanjima kateheze.

³⁷ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html

³⁸ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/letters/2009/documents/hf_ben-xvi_let_20090310_remissione-scomunica.html

Veleum i Božji dar

Osobito savjesno obavljao je učiteljsku službu u Crkvi. Ponajprije je nastupao kao *navjestitelj vječnoga zakona*. Nije prestajao podsjećati da, nasuprot prevrtljivu i izopačenu pravu kojem nas se podlaže, nasuprot normativnomu stampedu današnjih zakonodavaca, postoji nepromjenjiv vječni zakon i da ga ljudi otkrivaju:

- a) *u naravnomu zakonu*, kao svjetlo razuma kojim spoznajemo što moramo činiti, a čega se kloniti. Na osnovi opće čovječnosti koju dijele sva ljudska bića, naravni je zakon uklesan u ljudsku narav, određuje što je pravilno ili pogrešno kad je riječ o sprječavanju začeca i trudnoće, pobačaju, ubojstvu, samoubojstvu, eutanaziji, kloniranju čovjeka, siromaštvu, smrtnoj kazni, promiskuitetu, pedofiliji, homoseksualnosti, transseksualnosti, biseksualnosti i istospolnim „brakovima“. U nastupnoj propovijedi kao Papa 24. travnja 2005. upozorio je: „Vanjske se pustinje u svijetu množe jer su unutarnje pustinje [u čovjeku] postale tako prostrane.“
- b) *u prirodnim zakonima*,³⁹ kao ukupnost materijalnoga svijeta. Svemir i sile imaju prvoga nepokrenutoga Pokretača, Onoga koji je sve smislio, pokrenuo i uzdržava. Kad znanstvenici prestanu biti čuvari osjetljivosti za istinu i za prirodno, onda svijetom haraju bolesti namjerno proizvedene u laboratorijima, a medikamentozni arsenal služi obavljanju pokusa na ljudima i zgrtanju novca vojne i farmaceutske industrije, a ne zdravlju ljudi. Ne može se ići protiv prirode, a da se ne proi-

³⁹ *Priroda* ima fizikalno obilježje, smisao pojavnoga, vidljivoga, tvrnoga, osjetilno spoznatljiva i okolišnoga; odnosi se na izvanljudski, objektivni prirodni svijet, sve postojeće po sebi bez čovjekova rada; skup klimatskih uvjeta s biljnim pokrovom i plodnošću, dok *narav* ima antropološko i ontološko obilježje i obuhvaća odlike osobnosti, ćud, običaj, osnovno svojstvo, nagnuće, temperament te je prvi izvor prava.

zvedu razarajuće posljedice. Čovjek ćudoredno nije dorastao svojem razumu pa i njegova moć postaje opasna.

- c) u *božanskomu* zakonu, sadržanu u Svetome Pismu koji obvezuje na pravu i jasnu vjeru, a u skladu s razumom usmjera na tjelesne i osjetne stvari; prema osjetilnom i zemaljskom dobru (Stari Savez), ali i umskom i nebeskom dobru (Novi Savez); obuzdava ruku (Stari) i dušu (Novi); privodi ljude opsluživanju zapovijedi strahom od kazne (Stari) i ljubavlju (Novi).

Benedikt XVI. bio je istaknuti *branitelj slobode savjesti i vjeroispovijesti*, temeljnoga prava čovjeka kao religioznoga bića da se poštuje činjenica kako, time što je osobna, vjera nije privatna stvar, zabranjena u javnosti. Hoće li kao posljednje mjerilo prevladati vlastito ja i njegovi prohtjevi (a to je definicija diktature relativizma), hoće li se ukinuti pravo javnosti ćudorednim načelima, prognati ih iz društvenoga života? Upravo to se, uporno, u zapadnome svijetu nameće u ime snošljivosti i nediskriminacije. Zato su bogobožni židovi i muslimani bili Papini saveznici i braća po praotcu Abrahamu, a tek potom oni koji drukčije vjeruju u Boga. Riječi kojima je opisao bl. Alojzija Stepinca (1898.–1960.), mogu se primijeniti i na njega samoga: „Postao je nadasve odvjetnikom Božjim na ovoj Zemlji jer je branio pravo čovjeka da živi s Bogom, branio je Božji prostor na ovoj Zemlji.“⁴⁰

Bio je uvjeren kako je među onima koji priznaju Isusa Krista Gospodinom i Spasiteljem puno više onoga što ih spaja nego predaja i postavki koje ih razdvajaju. Zato je nastupao kao *glasnogovornik cijeloga kršćanstva* i češće se obraćao svim kršćanima nego samo katolicima. Dakako, nikad pod cijenu relativiziranja ili odbacivanja onoga što je specifično katoličko i spada u poklad vjere.

⁴⁰ Joseph Ratzinger, Propovijed u hrvatskoj crkvi Sv. Jeronima u Rimu 15. veljače 1998.

Bio je svjestan kako je godine 2005. umjesto umirovljenja Božja volja za njega bila da „učvršćuje braću u vjeri“ (*Luka* 22, 32) kao i da nad našim naraštajem visi Isusovo pitanje: „Ali kad Sin Čovječji dođe, hoće li naći vjeru na zemlji?“ (*Luka* 18, 8). Zato nije propuštao rastvarati vrata poznavanju crkvenih otaca i naučitelja, bogatstva Predaje i liturgije; njihov sadržaj vodi odrasloj i zreloj vjeri. Zbog istoga razloga nije se pokušavao toliko svidjeti i pridobivati one izvan Crkve, kao njegov prethodnik i nasljednik, nego popravljati brod koji se zove Crkva i koji putuje Zemljom i brinuti se da, „dok imamo vremena, činimo dobro svima, ponajpače domaćima u vjeri“ (*Galaćanima* 6, 10). Prije nego što mu je ponuđeno kormilo Crkve postavio je dijagnozu i rekao: „Gospodine, tvoja Crkva često sličí brodicí koja tone, brodu koji na sve strane pušta vodu. Na tvojemu žitnom polju vidimo više kukolja nego pšenice. Užasava nas tako prljava odjeća i lice tvoje Crkve“.⁴¹ Ne čudi stoga da mu je Crkva, za koju je bio zaručen službom, Ribarovim prstenom na desnici, a zadnjih deset godina kontemplacijom i pokorom, bila polazna tema i najčešće na usnama.

Semper in Christo vivas, Pater Sancte!

Vazda u Kristu živio, Otče Sveti!

⁴¹ Joseph Ratzinger, Molitva na Devetoj postaji Križnoga puta u Koloseju 25. ožujka 2005.

Živio je ljubeći Gospodina do kraja

Osobni tajnik pape Benedikta XVI. nadbiskup Georg Gänswein (Riedern am Wald, Baden-Württemberg, Njemačka, 1956.) u subesjedama za Vatikanski radio 4. siječnja 2023. govorio je o posljednjim satima pokojnoga pape i mnogim godinama koje je proveo uz njega. S njim je razgovarala Silvia Kritzenberger.

I. Razgovor na njemačkom

Kako ste doživjeli Papu emeritusa posljednjih dana i koje su bile njegove posljednje riječi?

U ponedjeljak 26. prosinca na blagdan Sv. Stjepana, ispratio sam ga u invalidskim kolicima, kao što sam redovito činio u posljednje dvije godine. Odvezao sam ga iz njegove radne sobe ili gdje god je bio u blagovaonicu gdje su memores⁴² jele s nama. Međutim, u utorak sam jeo samo tjesteninu jer sam morao u zračnu luku. Rekao sam mu da bih htio otići kući na dva dana, pozdraviti braću, sestre, tete i neke prijatelje. „Idi, idi“, rekao je. Pitao sam i doktora Polisca je li to moguće i on je rekao naravno da je moguće...

⁴² Prirediteljska napomena: Laička katolička udruga *Memores Domini* (oni koji se trajno spominju Gospodina) svjetovna je družba apostolskoga života, osnovana 1964., čiji članovi prihvaćaju evanđeoske savjete poslušanja, beženstva i siromaštva, teže za savršenstvom ljubavi te nastoje pridonositi posvećenju svijeta; četiri njezine članice vodile su kućanstvo kardinala Ratzingera i pape Benedikta XVI. Kad je jedna od njih poginula u prometnoj nesreći, Benedikt XVI. je 29. studenoga 2010. napisao da su to „osobe koje žive sjećanje na Boga i Isusa i u tom svakodnevnom sjećanju, pune vjere i ljubavi, pronalaze smisao svega, od malih djela do velikih odluka, rada, studija, bratstva. Spomen na Gospodina ispunjava srce dubokom radošću, kao što kaže stari crkveni hvalospjev: ‘Na Isusov se spomen sâm u duši budi dragi plâm, al vrh radostima je svim u društvu milom kad si s Njim.’“

Žuran povratak u Rim

Kući sam odletio normalno, stigao navečer i spavao. A onda je uslijedio telefonski poziv vrlo rano ujutro, bila je to jedna od memores, i rekla je da se Papa ne osjeća dobro. „Što, nije mu dobro?“ pitao sam. „Ne, noć je bila jadna. Doktor Polisca je već tu.“ Zamolio sam da mi ga da na telefon i rekao da ću odmah doći i uzeti prvi let.

I onda sam opet bio tamo u srijedu u jedan sat poslijepodne. Naravno da sam odmah otišao do njegove postelje i tada sam se jako uplašio jer je jako teško disao. Očito je bilo problema s plućima, s bronhima. Dana mu je liječnička pomoć, ali dan nije bio lagan. To je bio i dan kada je papa Franjo pozvao na molitvu na kraju audijencije. On je došao, ja još nisam bio tamo, ali je Franjo došao odmah nakon opće audijencije, pomolio se te ga je i blagoslovio.

Neočekivano poboljšanje

Da, onda kad sam došao u srijedu navečer bilo je teško. Pitao sam liječnika hoće li izdržati? Rekao je: „Sa stajališta liječnika, ne mogu vam dati odgovor, da ili ne. Moramo čekati.“

A ujutro, u četvrtak, suprotno očekivanjima, bio je puno, puno bolje. Pitao sam liječnika, a on je rekao da nema objašnjenje: „Ne mogu vam reći. Ne znam.“

Zatim se stanje u četvrtak tijekom dana malo pogoršalo. Odmah sam tada rekao: „Sveti Otče, dat ću Vam bolesničko pomazanje, a poslije ćemo ovdje slaviti svetu Misu.“ Tada je još bio posve bistar, rado je pristao. Na Misi nije suslavio, nego je ležao u postelji. Pričestio sam ga malom žličicom sub specie sanguinis [pod prilikom krvi], znači krvi Kristove, vrlo malo jer dva dana nije ništa jeo. I sve je to shvaćao.

Prisutan do kraja

I noć s četvrtka na petak prošla je prilično dobro, a posljednje noći koju je živio, naime s petka na subotu, s 30. prosinca na 31. prosinca, nisam bio ondje, ali bila je njegovateljica, bile su to zadnje riječi koje je mogao razgovijetno izgovoriti, na talijanskom: „Signore, ti amo“, Gospodine, volim te. To je bilo zadnje. I kad sam ujutro došao u njegovu sobu, njegovateljica mi je to odmah u suzama rekla. Ja to osobno nisam čuo. Oko 3 sata ujutro, sad više nisam siguran je li bilo 2.50 ujutro ili 3.10 ujutro, na talijanskom: „Signore, ti amo“, „Gospodine, volim te“.

Da, a onda je došao 31. i bilo je tako, može se reći da je u roku od tri sata pretrpio slobodni pad. Hvala Bogu, agonija nije tako dugo trajala, valjda dobra tri četvrt sata. Liječnik je rekao da se ne može reći sa stopostotnom sigurnošću. Moglo se samo vidjeti i osjetio sam da je kraj blizu. Da, a onda je umro u 9.34.

Čuvši njegove posljednje riječi, „Gospodine, volim te“, pomislio sam na propovijed koju je 8. travnja 2005. održao tadašnji kardinal-dekan Ratzinger na sprovodu Ivana Pavla II. Kako je propovijedao o *Ivanu* 21, Gospodin je tri puta upitao: „Voliš li me?“ A zatim, na „da“, i poziv: „Slijedi me“. I onda samo zadnja riječ tadašnjega dekana Ratzingera, Ivan Pavao II. gleda nas iz Kuće Otčeve, i molba: „Blagoslovi nas!“ To mi je nezaboravno. Bio sam na Trgu svetoga Petra, pokraj oltara. Nezaboravljivo.

To mi je palo na pamet kad mi je bolničarka prenijela: „Signore, ti amo“. Jer su to bile iste riječi na talijanskom tada. Da, i sada je to učinio...

Blago koje ostaje

Što vam je Joseph Ratzinger dao za život? Što će vam najviše nedostajati?

Naravno njegova osoba, njegova ljubaznost, čvrsta vjera, jasnoća, hrabrost i sposobnost da i pati za vjeru. Kaže se „Via crucis“ [križni put], to nije samo lijepa riječ za povijest umjetnosti, nego je to riječ iz duboke riznice duhovnosti vjere.

Ali ostat će i ta nezaboravna riječ gioia, tj. radost, da vjera daje čistu radost. Tako i po *Ivanu*: „Došao sam da imate [život] u izobilju“ [10, 10], „da vaša radost bude potpuna“ [15, 11].

To je ono lijepo, da i ljudski život ide dalje i da uvijek mogu nešto izvući iz ovih slika, iz ovih dubokih riznica blaga, za sebe, a nadam se da i drugi ljudi mogu nešto izvaditi i iskopati za sebe.

Hvala vam na razgovoru i puno hvala što ste tako dugo i tako vjerno pratili našega Josepha Ratzingera, našega papu Benedikta.

Bog vas blagoslovio, hvala!

II. Razgovor na talijanskom

Tisuće vjernika odalo je počast posmrtnim ostacima Pape emeritusa. S njim ste proveli velik dio života, kako sada živite?

Ljudski, vrlo mučno. Loše mi je, patim... Duhovno, vrlo dobro. Znam da je papa Benedikt sada tamo kamo je želio otići.

Kakav je bio duh s kojim je Benedikt XVI. živio ove posljednje dane? Koje su bile njegove posljednje riječi?

Njegove posljednje riječi nisam čuo svojim ušima, ali ih je u noći prije nego je umro čula jedna od bolničarki koja ga je čuvala. Oko tri sata: „Gospodine, volim te.“ Bolničarka mi je ujutro, čim

sam došao u spavaću sobu, rekla da su to bile posljednje istinski razumljive riječi.

Obično smo molili jutarnje hvale pred njegovom posteljom: i to sam jutro rekao Svetomu Otcu: „Učinimo kao što smo učinili jučer: ja molim naglas, a Vi se pridružite duhom.“ Zapravo više nije bilo moguće da moli naglas, bio je stvarno zadihan.

Tada je samo malo otvorio oči – razumio je pitanje – i kimnuo glavom da. Pa sam počeo. Oko 8 sati počeo je sve teže disati. Bila su dva liječnika – doktor Polisca i reanimatolog – i rekli su mi: „Bojimo se da će sada doći trenutak kada će morati ući u svoju posljednju borbu na zemlji.“

Pozvao sam memores i sestru Brigidu, rekao sam im da dođu jer je došlo do agonije. Bio je lucidan u tom času. Već prije bio sam pripremio popratne molitve za umiruće i molili smo oko 15 minuta, svi zajedno dok je Benedikt XVI. sve teže disao.

Sve se više vidjelo da ne može dobro disati. Pa sam pogledao jednoga doktora i pitao: „Ma, je li pao u samrtnu borbu?“. Rekao mi je: „Da, počela je, ali ne znamo koliko će trajati.“

I što se onda dogodilo?

Bili smo tu, svi su tada molili u tišini, a u 9.34 je izdahnuo. Zatim smo nastavili s molitvom, ne više za umiruće, nego za pokojne. A zaključili smo pjevajući „Alma Redemptoris Mater“.

Umro je u osmini Božića, u svojem omiljenom liturgijskom vremenu, na dan svoga prethodnika – svetoga Silvestra, pape za vrijeme cara Konstantina. Izabran je na dan kada se spominje nje-mački papa sveti Lav IX., Alzaški; umro je na dan rimskoga pape svetoga Silvestra.

Svima sam rekao: „Odmah ću zvati papu Franju, on prvi mora znati“. Nazvao sam ga, a on je rekao: „Odmah stižem!“. Kad je došao, otpratio sam ga do spavaće sobe gdje je umro i svima sam

rekao: „Ostanite“. Papa je pozdravio, ponudio sam mu stolac, sjeo je pokraj postelje i pomolio se. Dao je blagoslov, a zatim otišao. To se dogodilo 31. prosinca 2022.

Koje su Vas riječi iz njegove *Duhovne oporuke* najviše dirnule?

Oporuka kao takva jako me dirnula. Teško je odabrati nekoliko riječi, moram reći. Ali ta je oporuka napisana još 29. kolovoza 2006., na liturgijski blagdan mučeništva sv. Ivana Krstitelja.

Napisana je rukom, vrlo čitko, vrlo sitno, ali čitljivo, u drugoj godini papinstva. Na njemačkom se kaže „O-Ton Benedikt“, to jest: „ovo je stvarno Benedikt“. Da sam imao tekst kao takav, ne znajući autora, prepoznao bih ga. Unutra je Benediktov duh. Čitajući ga ili meditirajući o njemu, čovjek vidi da je stvarno njegov. On je cijeli unutra, na dvije stranice.

To je ukratko hvala Bogu i obitelji...

Da. To je zahvala, ali i poticaj vjernicima da se ne daju zavesti nijednom hipotezom, na teološkom, filozofskom ili bilo kojem drugom polju.

U konačnici, Crkva je ta koja komunicira, Crkva, živo Tijelo Kristovo, priopćava vjeru svima i za sve. Ponekad čak i u teologiji, ako postoje teorije koje su jako prosvijećene ili koje se tako čine, može biti da su nakon godinu-dvije već prošle. Vjera Katoličke Crkve jest ono što nas istinski vodi do oslobođenja i dovodi nas u dodir s Gospodinom.

Koja je najjača poruka njegova papinstva?

Njegova je snaga u geslu koje je odabrao kad je postao Münchenski nadbiskup, preuzimajući iz Treće Ivanove poslanice: „co-operatores Veritatis“, to jest „suradnici Istine“, što znači da istina nije nešto što se misli, nego je osoba: Sin Božji.

Bog se utjelovio u Isusu Kristu, u Isusu iz Nazareta i ovo je njegova poruka: ne slijedite teoriju istine, nego slijedite Gospodina.

„Ja sam put, istina i život“ [*Ivan* 14, 6]. Ovo je njegova poruka. Poruka koja nije teret, nego pomoć, da se nosi sve terete svakoga dana. A to daje radost. Problemi postoje, ali vjera je jača, vjera mora imati zadnju riječ.

Svijet nikada ne će zaboraviti 11. veljače 2013., najavu odrjeke. Ima onih koji i dalje govore da to nije bio slobodan izbor ili čak da je na neki način želio ostati papa. Što vi mislite?

I sam sam mu to isto pitanje postavljao u raznim prigodama govoreći: „Sveti Otče, traže urotu o objavi 11. veljače nakon konzistorija. Traže, traže, traže...“.

Benedikt je odgovorio: „Tko ne vjeruje da je ono što sam rekao pravi razlog odustajanja, ne će mi vjerovati ni ako sada kažem ‘Vjerujte mi, tako je!’“. To jest i ostaje jedini razlog i to ne smijemo zaboraviti. Prethodno mi je bio najavio tu odluku: „Moram to učiniti“. Bio sam među prvima koji su ga pokušali razuvjeriti. A on mi je jasno odgovorio: „Čujte, ne pitam Vaše mišljenje, nego Vam priopćavam svoju odluku. Izmoljenu, pretrpljenu, donesenu coram Deo [pred Bogom]“.

Ima onih koji ne vjeruju ili smišljaju teorije, govoreći da bi „jedan dio ostavili, a drugi dio zadržali“ itd. Svi koji to govore, samo prave teorije o jednoj ili drugoj riječi i na kraju ne vjeruju Benediktu što je rekao. To mu je samo uvrjeda. Naravno, svatko ima svoju volju, svoju slobodu i može reći razumne i manje razumne stvari.

Ali čista je istina sljedeća: nije više imao snage voditi Crkvu, kako je toga dana rekao na latinskom. Pitao sam: „Sveti Otče, zašto na latinskom?“. Odgovorio je: „To je jezik Crkve.“ Vara se onaj tko misli da može ili treba pronaći neki drugi razlog. Priopćio je pravi razlog. Amen.

Što vas je najviše pogodilo dok ste bili uz Benedikta u dugom razdoblju koji je proveo kao papa u miru?

Prošlo je skoro deset godina. Benedikt je – već kao kardinal, već kao profesor – imao golemi ulog. Mnogi kažu poniznost: da, to je istina, ali također – možda se to nije tako dobro vidjelo – sposobnost prihvaćanja kad se ljudi ne slažu s onim što je rekao. Profesoru je to normalno: postoji suočavanje, rasprava, „borba“ između različitih argumenata. U tom kontekstu koriste se i jake riječi, ali bez ikakva povrjeđivanja i ako je moguće, bez izazivanja polemika. Druga je stvar kad je netko biskup pa papa: on propovijeda i piše ne kao privatna osoba, nego kao onaj koji je dobio mandat da propovijeda i da bude pastir stada. Papa je prvi svjedok evanđelja, da pače, Gospodina. I tu smo vidjeli da njegove riječi, riječi Petrova nasljednika, nisu bile prihvaćene. Ali to nam govori da se Crkva ne vodi samo zapovijedanjem, odlučivanjem, nego i trpljenjem, a taj dio trpljenja nije bio malen. Kad je postao emeritus, za njega je svakako završila sva odgovornost i cijeli pontifikat.

Je li mislio da će poživjeti toliko dugo nakon odrjeke od službe?

Prije otprilike tri mjeseca rekao sam mu: „Sveti Otče, približavamo se desetoj obljetnici moga biskupstva: Bogojavljenje 2013., Bogojavljenje 2023. Morat ćemo proslaviti.“ Ali znači i deset godina od njegova povlačenja. Kažu mi neki: „Kako je on odustao jer da nema više snage, a onda još živi deset godina?“ A on bi odgovorio: „Moram reći da sam ja prvi koji se čudi što mi je Gospodin dao više vremena. Mislio sam najviše godinu dana, a on mi je dao deset! I 95 godina je dobra dob, ali i godine i starost imaju svoju težinu, čak i za papu emeritusa.“ Nastavio je: „Prihvatio sam to i nastojao činiti ono što sam obećao: moliti, biti prisutan i prije svega molitvom pratiti svog nasljednika.“ I to je jako lijepo. Preporučujem onima koji s tim imaju problema da ponovo pročitaju što je Benedikt rekao zahvaljujući papi Franji

u dvorani Clementina u prigodi 65. obljetnice njegova svećeničkoga ređenja. Naposljetku, jednom sam u šali rekao, na ne baš elegantan način: „Sveti Otče, pravili ste račune bez krčmara“... Odgovorio mi je: „Nisam ja pravio nikakve račune: prihvatio sam što mi je Gospodin dao. On mi je ovo dao, moram Mu zahvaliti. Ovo je moje uvjerenje. Drugi mogu imati druge zamisli, teorije ili uvjerenja, ali ovo je moje.“

Koja je Vaša najveća pouka u životu i što će vam najviše nedostajati od Josepha Ratzingera?

Najveća pouka je da zapisana vjera, izrečena i naviještena vjera nije samo nešto o čemu je on govorio i propovijedao, nego što je živio. To jest, primjer za mene jest da je naučena, poučavana i naviještena vjera postala življena vjera. I to je za mene – čak i u ovom trenutku u kojem patim, ne sam – veliko duhovno olakšanje.

U svojoj oporuci Benedikt piše: „Kad se u ovaj kasni sat svojga života osvrnem na desetljeća kroz koja sam prošao, prvo što vidim jest na koliko toga moram zahvaliti.“ Je li bio sretan, ostvaren čovjek?

Bio je čovjek duboko uvjeren da se u ljubavi prema Gospodinu nikad ne griješi, čak i kad se ljudski mnogo griješi. I to mu je uvjerenje dalo mir i – može se reći – poniznost i jasnoću. Uvijek je govorio: „Vjera mora biti jednostavna vjera, ne lažno pojednostavljena, nego jednostavna. Jer sve velike teorije, sve velike teologije temelje se na osnovi vjere. I to jest i ostaje jedina hrana za sebe i za druge.“

Hvala Vam što ste bili s nama.

Ja sam taj koji Vama zahvaljujem na ovom pozivu: došao sam vrlo rado i vrlo dobro znam da se papa Benedikt osjećao jako podržan i također – ako mogu tako reći – voljen, voljen zbog onoga što ste činili, a isto tako i okružen Vašom naklonošću.

Benedikt XVI. bio je sveti Augustin naših dana

*„Za mene je papa Benedikt gotovo oživljeni sveti Augustin, bez obzira na možebitan postupak kanonizacije, on je zapravo već crkveni naučitelj“. Kardinal **Gerhard Ludwig Müller** (Finthen, Porajnje-Falačka, Njemačka, 1947.) ima sav autoritet to reći: i sam je teolog, godine 2008. osnovao je Zavod pape Benedikta XVI. u Regensburgu, urednik je sabranih djela Josepha Ratzingera – Benedikta XVI., a bio je i jedan od njegovih nasljednika na mjestu predstojnika Zbora za učenje vjere. Dočekuje nas u svojem stanu blizu bazilike Svetoga Petra koji je 23 godine pripadao kardinalu Ratzingeru, od kada ga je potkraj 1981. sv. Ivan Pavao II. pozvao u Rim, do travnja 2005. kada je pozvan naslijediti ga u papinstvu. Iz toga razdoblja u stanu su ostali samo umjetnički vitraji male kapelice koji su darovani kardinalu Ratzingeru i prikazuju Euharistiju. S kardinalom Müllerom razgovarao je **Riccardo Cascioli**.*

Kardinale Mülleru, u čemu vidite svetoga Augustina u papi Benediktu?

Vjerujem da papa Benedikt za teologiju XX. i XXI. stoljeća znači ono što je Augustin značio za svoje vrijeme. Njegovi su spisi katolička vjera primjereno objašnjena suvremenim ljudima. Oblik razmišljanja daleko je od stila teološkoga priručnika. Isto tako i kod Augustina, nije riječ o pukoj umnoj sposobnosti, iako je bio veliki teolog.

U čemu je onda „tajna“?

Poput Augustina Benedikt se nije bavio Kristom kao temom koju treba razvijati, nije govorio o Kristu, nego je govorio Kristu. U *Ispovijestima* svetoga Augustina sve je dijalog s Bogom, čovjek u dijalogu s Bogom, objašnjenje njegova života. Tako i u

Benedikta postoji duboko jedinstvo između teološkoga promišljanja na najvišim razinama i duhovnosti koja je izravno ušla u srca, jedinstvo između uma i ljubavi. On je uvijek govorio da naša katolička vjera nije teorija na temelju argumenta, nego je to veza, odnos s Isusom, mi sudjelujemo u unutartrojstvenom odnosu. Tako je Benedikt mogao otvoriti ljudska srca. I vidjeli smo ga ovih dana nakon njegove smrti i na sprovodu: ostao je vrlo živ u srcima vjernika, mnogih ljudi. Mnogi su mislili da ga je svijet zaboravio deset godina nakon odrjeke; umjesto toga, on je itekako prisutan u sjećanju.

Postoji li prema Vama Ratzingerovo/Benediktovo djelo koje ponajviše izražava to jedinstvo?

Napisao je mnoge knjige i oglede, ali vjerujem da je trilogija o Isusu iz Nazareta⁴³ ključna za tumačenje svega ostaloga. Te knjige o Isusu izražavaju jedinstvo spoznajnoga i čuvstvenoga bogoslovlja, a kad kažem čuvstvenoga (afektivnoga) ne mislim na sjetilnost (sentimentalnost), nego na izraz ljubavi, vezu s Bogom. Iz toga razloga milijuni vjernika koji nisu studirali teologiju, koji nisu stručnjaci za filozofiju ili povijest europske misli; oni vjernici koji svaki dan mole, koji idu u crkvu i svaki dan imaju odnos s Isusom, mogli su čitati i razumjeti tu trilogiju kao uman, mudrostan i čuvstven ključ susreta s Isusom.

Uredili ste cjelokupno Ratzingerovo/Benediktovo teološko djelo. Možete li nam reći što je ujedinjujući sastojak njegove teologije?

Zasigurno odnos s Kristom, a ako treba navesti točnije: unutar je trojstvenoga obzora i nije kristocentrizam tipičan za protestantizam. Zatim, odnos vjere i razuma. Uvijek se u povijesti pokušava-

⁴³ Objavljena dok je bio Rimski Prvosvećenik, između 2007. i 2012.; na hrvatskom: *Isus iz Nazareta : I. dio : Od krštenja na Jordanu do preobraženja* (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2007., 2008.², 2013.³, 2018.⁴); *Isus iz Nazareta : II. dio : Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća* (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2011.); *Djetinjsko Isusovo* (s njemačkoga preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2012., 2016.²)

lo razum suprotstaviti vjeri, dovoljno je ponovo pročitati polemiku između Origena i Celza ili raspravu s neoplatonističkim intelektualcima. No svakako taj se trend ukorijenio počevši od prosvjetiteljstva, uzdizanje svjetla razuma naspram svjetla Objave. Kako kaže i u *Duhovnoj oporuci*, postojao je umišljaj da svi rezultati prirodnih znanosti i povijesnih istraživanja, kao povijesno-kritička metoda tumačenja Biblije idu protivno objavljenoj kršćanskoj vjeri. Bio je to lažan zahtjev, kao što je Benedikt pokazao.

On je stasao i oblikovao vlastitu savjest u vremenima u kojima je prevladavao agresivni ateizam, antihumanizam koji je svoju primjenu našao u nacističkom režimu. Njegov katolički odgoj odmah ga je učinio svjesnim da nije moguća pomirba između vjere i te nacističke ideologije, kao ni s drugim ideologijama koje niječu Boga. Kad je izašla okružnica protiv nacizma *Mit brennender Sorge* Pija XI., Joseph Ratzinger imao je deset godina, ali tu je jasno objašnjena proturječnost između kršćanstva i nacizma kao i drugih bezbožnih ideologija. Kad netko niječe Boga, posljedice su jasne: jakobinski terorizam, terorizam gulaga, logora Auschwitz, kambodžanska Polja smrti, Katyn, ali isto tako i pobačaj i eutanazija. To su učinci ateističkoga humanizma, kako ga je definirao Henri De Lubac, koje vidimo i danas: u Kini, u Sjevernoj Koreji. Raščlamba vrijedi i za islamske zemlje: kažu da vjeruju u Boga, ali u drugom smislu...

I tu dolazimo do poznatoga regensburškoga govora.

Tako je, to je bila središnja točka njegova pontifikata. Nedjelovati s Logosom, to jest sukladno razumu, protivno je Božjoj naravi. Na kraju opravdavamo nasilje u ime Boga koji je naš stvoritelj.

Imali ste priliku često posjećivati papu Benedikta i nakon njegova odrjeknuća. Što vam se dojmilo kod njega?

Bio je vrlo ponizan čovjek, vrlo jednostavan; nije bio ohol niti se predstavljao kao važna osoba. Nije imao onu osornost tipičnu

za intelektualce koji se, imajući znanje, smatraju višima u odnosu na druge. Papa Benedikt bio je svjestan svoje stručnosti, ali je nije rabio da bi se uzdigao nad druge, nego da bi služio dobru Crkve i vjeri jednostavnih ljudi.

U svojoj duhovnoj oporuci Benedikt poziva sve vjernike da stoje čvrsto u vjeri i da se ne daju zbuniti. Što prema Vama danas izaziva zbrku u Crkvi?

Koliko vidim iz svoga iskustva, politička i ideološka misao previše je ušla u Katoličku Crkvu. Sjećam se kad je kardinal Martini – koji je također bio izvrstan egzeget – nedugo prije smrti rekao da Crkva kasni 200 godina. To je apsolutno lažna hermeneutika. Crkva koju je osnovao Isus Krist ne može kasniti u vremenu, Isus je punina svih vremena. „Krist je isti jučer, danas i zauvijek.“ (*Hebrejima* 13, 8). Gnosticima, koji su tvrdili da imaju nešto novo, da su napredniji, sveti Irenej Lyonski odgovorio je da ako se Božji Logos objavio, nema druge novosti. To je mjerilo. Postojalo je kršćanstvo u srednjem vijeku i bilo ga je u prijašnjim vremenima, ali kršćanstvo nije vezano ni uz jedno određeno vrijeme. Kada čitam spise svetoga Augustina, svetoga Bazilija, svetoga Ireneja, vidim da je to ista moja vjera. Stilovi i okolnosti se mogu promijeniti, ali ne i vjera. Ne smijemo se dati zbuniti tolikim glasovima, jasno usmjerenje je u Isusu Kristu i u istini.

U ovim vremenima vidimo da se stvara velika zbrka i oko Papina lika.

Učiteljstvo služi Objavi, ono nije iznad nje, kao što kaže *Dei Verbum* u broju 10. Nešto nije istina jer Papa to kaže, nego obrnuto: budući da je nešto istina, Papa to mora predočiti i protumačiti Crkvi. Papina moć nije politička moć, ni apsolutna ni relativna. On ima ovlast poučavati Božji narod, ali u ime Isusa Krista, a ne po vlastitoj ovlasti. Papa ne može reći da se homoseksualni odnosi mogu blagosloviti ili da se može prihvatiti rastava braka ili

opravdati preljub jer je to manje teško od ubojstva. Učenje Crkve je jasno, objektivno zlo se ne može brkati s ljudskom slabošću. Obraćanje se ne sastoji u relativiziranju Božjih zapovijedi.

Ipak, iz Crkve u Njemačkoj dolaze snažni upiratelji upravo u tom smjeru, a stajalište Rima nije baš jasno.

Dokumenti *Sinodnoga hoda* otvoreno su krivovjerni, proturječe Objavi, kako je izražena u Bibliji i u antropologiji *Gaudium et spes*, tj. poimanju čovjeka stvorena na sliku i priliku Božju. Jedinstvo tijela i duše isključuje apsolutiziranje spolnosti samo kao izvora seksualnoga zadovoljstva.

Ali zašto je većina njemačkih biskupa toliko udaljena od Benediktova stajališta?

Važnu ulogu igraju dužnosnici Centralnoga komiteta njemačkih katolika (ZdK, odbor koji predstavlja sve oblike laika u Njemačkoj i ima vrlo važan utjecaj na smjer Crkve, ur.), koji mnoge biskupe stavljaju pod pritisak, a podupire ih liberalni, socijalistički i komunistički tisak, očito jako sretan kada Crkva uništava samu sebe. Ali, na žalost, ima i proturimskoga kompleksa koji u Njemačkoj postoji već 500 godina i ima pruski protestantizam kao referenciju, koji se osjeća intelektualno nadmoćniji u odnosu na sve narode Juga. Hegel je napisao da je pruska država vrhunac samorazvoja apsolutnoga duha, kao da je Bog utjelovljen u pruskoj protestantskoj državi. Glupe ideje, ali vrlo ukorijenjene. Stoga ta skupina tvrdi da je lokomotiva sveopće Crkve, kao da smo iznova izmislili Crkvu. Što predsjednik njemačkih biskupa misli kada kaže: „Mi smo Katolička Crkva, ali drukčija“? Sveti Irenej je rekao: Vjera apostolske Crkve ista je u cijelom svijetu, u Libiji, Egiptu, Keltskoj, Galiji, Hispaniji. Običaji su različiti, jezici su različiti, ali svi smo ujedinjeni u istoj vjeri koja nije program koji je razvio komitet, nego objavljena vjera u Krista. To je ono što ujedinjuje.

Htio je odgajati istinom i ne prepuštati vjernike vukovima i zabludama

*Donedavni predstojnik Zbora za bogoštovlje i stegu svetootajstava kardinal **Robert Sarah** (Ourouss, Koundara, Gvineja, 1945.) ovako se osvrnuo na Benedikta XVI.*

Većini komentatora Benedikt XVI. ostat će u sjećanju kao nenadmašan umnik. Njegovo će djelo trajati. Njegove su propovijedi već postale klasici poput onih crkvenih otaca. No, onima koji su imali milost pristupiti mu i surađivati s njim, papa Benedikt XVI. ostavlja puno više od tekstova. Vjerujem da mogu reći da je svaki susret s njim bio istinsko duhovno iskustvo koje je obilježilo moju dušu. Svi oni zajedno ocrtavaju onoga koga smatram svetcem i za koga se nadam da će uskoro biti kanoniziran i crkvenim naučiteljem.

Na dolasku u Rimsku kuriju godine 2001., mladi nadbiskup kakav sam bio – imao sam tada 56 godina – s divljenjem sam gledao na savršeno podudaranje između Ivana Pavla II. i tadašnjega kardinala Ratzingera. Bili su toliko ujedinjeni da im je postalo nemoguće odvojiti se jedan od drugoga. Ivana Pavla II. doimala se dubina Josepha Ratzingera. A sa svoje strane Kardinal je bio fasciniran uronjenošću Ivana Pavla II. u Boga. Obojica su tražili Boga i htjeli su svijetu dati okus toga traženja.

Joseph Ratzinger bio je prepoznat kao čovjek velike osjetljivosti i skromnosti. Nikad ga nisam vidio da pokazuje i najmanji prijezir. Naprotiv, i kad je bio zatrpan poslom, stavljao se potpuno na raspolaganje da sasluša sugovornika. Ako je imao dojam da je koga uvrijedio, uvijek je pokušavao objasniti razloge za svoje stajalište. Bio je nesposoban za grubi čin. Moram reći i da je iska-

zivio veliko poštovanje prema afričkim teolozima. Čak je drago-
voljno pristajao činiti praktične usluge ili prenijeti poruku Ivanu
Pavlu II. Ta duboka dobronamjernost i nježnost puna poštovanja
prema svakomu karakteristične su za Josepha Ratzingera.

Počevši od 2008. zamjenjivao sam kardinala Diasa, predstoj-
nika Zbora za evangelizaciju naroda na nizu susreta, jer je bo-
lovaio od iscrpljujuće bolesti. U tom kontekstu imao sam sreću
nalaziti se s papom Benediktom XVI. u brojnim radnim susre-
tima. Osobito sam mu morao predstavljati prijedloge imenova-
nja biskupa u više od tisuću biskupija misijskih zemalja. Imali
smo sastanke koji su ponekad bili prilično dugi, dulji od sat vre-
mena. Trebalo je razgovarati i odvagati delikatne situacije. Neke
su zemlje živjele pod režimom progona. Drugdje su biskupije
bile u krizi. Jako me se dojmila sposobnost slušanja i poniznost
Benedikta XVI. Vjerujem da je uvijek vjerovao svojim suradnici-
ma. To mu je u svakom slučaju donijelo izdaje i razočaranja. Ali
Benedikt XVI. bio je toliko nesposoban za disimulaciju da nije
mogao vjerovati da bi čovjek Crkve bio u stanju lagati. Nije mu
bilo lako birati ljude.

Iz ovih dugih ponavljanih susreta bolje sam razumio dušu ba-
varskoga pape. U njemu je bilo savršeno pouzdanje u Boga, koje
mu je davalo smirenost i stalnu radost. Ivan Pavao II. ponekad je
pokazivao svetu srdžbu. Benedikt XVI. uvijek je ostajao miran.
Katkada je bio pogođen i duboko je patio gledajući kako se duše
udaljavaju od Boga. Bio je lucidan o stanju Crkve. Ali u njemu
se nastanila mirna sila. Znao je da se o istini ne pregovara. U tom
smislu nije mu se sviđao politički vid njegova položaja. Uvijek
me zapanjivala blistava radost njegova pogleda. Imao je, osim
toga, vrlo nježan humor, nikada nasilan ili prost.

Sjećam se Svećeničke godine koju je proglasio 2009. Papa
je želio istaknuti teološke i mistične korijene života svećenika.

Istinom i hrabrošću suočio se s prvim otkrićima o slučajevima pedofilije među svećenstvom. Htio je ići do kraja s pročišćenjem. Ta je godina dosegнула vrhunac veličanstvenim bdijenjem na Trgu sv. Petra. Zalazeće sunce preplavilo je Berninijevu kolonadu zlatnim svjetlom. Trg je bio pun. Ali za razliku od uobičajenoga, nije bilo obitelji, časnih sestara, samo muškarci, isključivo svećenici. Kad je Benedikt XVI. ušao u papamobil, svi su jednodušno počeli klicati zovući ga po imenu. Bili su upečatljivi, svi ti muški glasovi koji su jednoglasno izvikivali „Benedetto“. Papa je bio vrlo dirnut. Kad se nakon izlaska na podij okrenuo prema mnoštvu, tekle su mu suze. Donijeli su mu pripremljen govor, koji je ostavio po strani, te je slobodno odgovarao na pitanja. Koji čudesan trenutak! Otac pun mudrosti poučavao je sinove. Vrijeme kao da je bilo stalo. Benedikt XVI. se povjeravao. Te je večeri imao neopozive riječi o svećeničkom celibatu. Večer je potom završila dugim trenutkom klanjanja Presvetomu Svetootajstvu. Jer on je one koje je susretao uvijek htio odvesti sa sobom na molitvu.

Benedikt XVI. žarko je volio svećenike. Kriza svećeništva, pročišćenje svećeništva bio je njegov svakodnevni križni put. Volio je susretati svećenike, prisno razgovarati s njima.

Osobito je volio i bogoslove. Rijetko je bio sretniji nego kad bi bio okružen svim tim mladim studentima teologije koji su ga podsjećali na njegove prve nastavničke godine. Sjećam se nezaboravna susreta s bogoslovima u Sjedinjenim Američkim Državama kada se glasno smijao i šalio s njima. Dok su pjevali „We love you“, papin se glas slomio i rekao im je s ganućem: „Molim za vas svaki dan.“

Ovaj je papa imao duboki kršćanski osjećaj za patnju. Često je ponavljao kako je veličina čovječanstva u sposobnosti trpljenja iz ljubavi za istinu. U tom je smislu Benedikt XVI. velik!

Molitva, klanjanje bilo je u središtu njegova papinstva. Kako zaboraviti Svjetski dan mladih u Madridu? Papa je blistao od radosti pred oduševljenim mnoštvom od više od milijun mladih iz cijeloga svijeta. Zajedništvo među svima bilo je opipljivo. Kad je počeo svoj govor, izbilo je strašno nevrijeme. Ukrasu pozornice prijetilo je rušenje, a vjetar je odnio bijelu kalotu Benedikta XVI. Pratlja je htjela da se on skloni. Odbio je. Smiješio se na kiši koja je pljuštala od koje ga je jedva štitio jadni kišobran. Smiješio se dok je gledao mnoštvo na vjetru i oluji. Ostao je do kraja. Kad se pljusak smirio, ceremonijar mu je donio tekst koji je trebao izgovoriti, ali on je radije izostavio pripremljeni govor kako ne bi skratio vrijeme predviđeno za euharistijsko klanjanje. Nekoliko trenutaka nakon oluje, Papa je bio na koljenima pred Presvetim, uvodeći mnoštvo u dojmljivu i gorljivu tišinu.

Godine 2010. vratio sam se s putovanja iz Indije. Benedikt XVI. primio me nasamo. Rekao mi je da me kani učiniti kardinalom u sljedećem konzistoriju i imenovati na čelo Papinskoga vijeća „Cor Unum“ (koje se djelima milosrđa skrbi za potrebite). Nikada ne ću zaboraviti obrazloženje koji mi je dao: „Imenovao sam Vas jer znam da ste iskusili patnju i lice siromaštva. Vi ćete najbolje moći delikatno izraziti suosjećanje i blizinu Crkve prema najsiromašnijima.“ Ovaj je papa imao duboki kršćanski osjećaj za patnju. Često je ponavljao da je veličina čovječanstva u sposobnosti trpljenja za ljubav istine. U tom je smislu Benedikt XVI. velik! Nikada nije ustuknuo pred trpljenjem. Nikada se nije povukao pred vukovima. Pokušali su ga ušutkati. Nikada se nije bojao. Njegovo odstupanje 2013. nije bilo plod obeshrabrenja, nego sigurnosti da će Crkvi učinkovitije služiti šutnjom i molitvom.

Nakon što me Franjo imenovao predstojnikom Zbora za bogostovlje u studenom 2014., imao sam prigodu još nekoliko puta susresti zaslužnoga papu. Znao sam koliko mu je pitanje liturgije blisko srcu. Stoga sam se često savjetovao s njim. Nekoliko me

puta snažno ohrabrio – dapače, bio je uvjeren kako je „obnova bogoslužja temeljna pretpostavka obnove Crkve“.

Nosio sam mu svoje knjige. On bi ih pročitao i dao svoju ocjenu. Osim toga rado je napisao predgovor za knjigu „La Force du silence“ (Snaga mûka). Sjećam se dana kada sam mu rekao kako kanim napisati knjigu o krizi u Crkvi. Bio je umoran toga dana, ali oči su mu zasjale. Treba poznavati pogled Benedikta XVI. da bi se razumjelo. Bio je to pogled djeteta, radostan, blistav, pun dobrote i blagosti, a opet pun snage i ohrabrenja. Nikada je ne bih napisao bez toga poticaja. Nešto kasnije blisko smo surađivali oko objave našega promišljanja o svećeničkom celibatu. Pojedini tih nezaboravnih dana držat ću u srcu. U dubinama pamćenja čuvat ću njegovo neizmjerno trpljenje i suze, ali i njegovu žestoku i nepoljuljanu volju da ne poklekne pred lažima.

Kakav portret slikaju ta sjećanja? Vjerujem da se približavaju slici Dobroga Pastira koju je Benedikt XVI. toliko volio. Želio je da se nijedna njegova ovca ne izgubi. Htio ih je odgajati istinom i ne prepuštati ih vukovima i zabludama. Ali iznad svega ih je volio. Volio je duše. Volio ih je jer mu ih je Krist povjerio. I više od svega žarko je volio Isusa kojemu je posvetio tri sveska svoga remek-djela *Isus iz Nazareta*. Benedikt XVI. ljubio je Onoga koji je život, put i istina.

Passauska biskupija oplakuje svoga sina Benedikta XVI.

*U povodu smrti Benedikta XVI. mjesni ordinarij njegove rodne dijeceze passauski biskup salezijanac msgr. dr. **Stefan Oster** (Amberg, Bavarska, 1965.) uputio je poruku o tom velikom sinu svoje domovine i svoje biskupije.*

Naš poštovani zaslužni tata otišao je doma. Kakva tužna vijest. S papom Benediktom gubimo ćaću, duhovnoga i duševnoga otca; onoga koji je imao formativni učinak na mnoge. Gubimo onoga koji nas je naučio misliti i vjerovati, koji nas je učio gledati – očima vjere. Gubimo onoga koji nam je pomogao protumačiti mnoge znakove vremena. Gubimo velikoga sina naše domovine i naše biskupije, prijatelja bavarskoga načina života i kulture, mislitelja srca. Gubimo jednoga od najvećih i najvažnijih teologa XX. i XXI. stoljeća, svjedoka povijesti Crkve posljednjih desetljeća, a poglavito jednoga od zadnjih svjedoka Drugoga vatikanskoga sabora na koji je imao odlučan utjecaj. Gubimo čovjeka koga su mnogi poštovali zbog njegove dubine i mudrosti, zbog njegove jasnoće, bistrine, besporočnosti i poštenja – i čovjeka kojega je nemali broj isto tako napadao – možda upravo zbog toga.

Gubimo prvoga njemačkoga papu u pola tisućljeća; onoga koji je mogao govoriti jezikom kao glazbom koju je toliko volio. Ali i onoga koji je bio tih i stidljiv, nenametljiv u susretu; onoga koji je znao divno slušati – a zatim dati odgovore koji su tako izravno pogađali sadašnjost, a opet bili tako ispunjeni mudrošću iz velikoga blaga Predaje.

Gubimo čovjeka koji je bio jedan od najučenijih ljudi svoga doba, čovjeka umne briljantnosti i moći tumačenja, ali koje su u njemu bile čudesno spojene s vjerom djeteta, koja je postala tako

ponizna i puna povjerenja. Gubimo čovjeka koji je radije bio u Altöttingu, s Majkom milosti, koji je bio tako sretan što se sjedinio s vjerom jednostavnih hodočasnika u srcu Bavarske – u molitvi i prošnji za spasenje za sve. Gubimo čovjeka za kojega je Isus Krist bio srce svijeta – i koji mu je doslovce značio sve. Njegove knjige o Isusu, ali dakako ne samo one, trajni su spomen i blistavi podsjetnik na to središte svega.

Gubimo velikoga slugu Crkve, onoga koji nas je neprestance iznenađivao kao papa svojim okružnicama (prva o ljubavi: „Bog je ljubav”), darom sjajne slobode govora u toliko prigoda, suočavanjem s vlastitim pogrješkama ili pogrješnim prosudbama i ranama Crkve, sposobnošću za istinski dijalog, pozivom na manju ovisnost o svijetu kako bismo kao Crkva mogli slobodnije i s ljubavlju ulaziti u njega i istinski služiti i povlačenjem kojim nam je pokazao koliko je malo ovisan o vlasti i koliko mu je stalo do dobrog napretka Crkve.

Gubimo čovjeka koji je u posljednjim godinama života još uvijek morao gledati i priznati kako je kao münchenki i freisinški nadbiskup nedovoljno obraćao pozornost na one koji su pogođeni spolnim zlostavljanjem u Crkvi. No, gubimo i čovjeka koji je kao predstojnik Zbora za učenje vjere dao odlučujući prinos da se problem zlostavljanja u Crkvi prepozna u svoj njegovoj potresnosti i koji je stoga pokrenuo bitne promjene.

Papa Benedikt otišao je doma. Kakva utješna vijest. Iz nekoliko susreta s njim znam da je žudio otići doma. U susret svojem Gospodinu, za kojega je živio i kojega je ljubio. Papa Benedikt otišao je doma. Kako utješno, jer dobivamo nekoga tko moli u nebu, zagovornika za našu domovinu, passausku biskupiju i cijelu Crkvu. Papa Benedikt otišao je doma! Od srca mu zahvaljujemo na svemu što nam je dao. Zahvaljujemo Gospodinu što nam ga je podario – i molimo Gospodina da ispuni sva svoja obećanja papi Benediktu.

Blagoslovljeni, nepokolebljive vjernosti

Msgr. dr. Athanasius Schneider (Tokmok, Čujska dolina, Kirgistan, 1961.), pomoćni biskup astanski (Kazahstan), u spomen na Vrhovnoga Svećenika Benedikta XVI. objavio je donje rečenice.

Odlaskom pape Benedikta XVI. mnogi su katolici osjetili da su izgubili jasnu i sigurnu uporišnu točku za svoju vjeru. Mogu se osjećati poput siročića. Možemo reći da je papa Benedikt XVI. bio papa koji je u središte svojega osobnoga života i života Crkve stavio nadnaravnu viziju vjere i vječne valjanosti svete Predaje Crkve, koja sa Svetim Pismom čini izvor i stup naše vjere. U tom smislu najveći i najblagotvorniji čin njegova pontifikata bio je motuproprij *Summorum pontificum* s potpunom obnovom tradicionalnoga latinskoga bogoslužja u svim njegovim izričajima: svete Mise, svetoostajstava i svih drugih svetih obreda.

Ovaj papinski čin ući će u povijest kao epohalan. Papa Benedikt XVI. potvrđuje kako tradicionalni obred svete Mise nikada nije ukinut i treba uvijek ostati u Crkvi, jer ono što je bilo sveto za naše pretke i za svetce mora biti sveto i za nas i za buduće naraštaje. U vrijeme, kao što je to bio slučaj nakon Drugoga vatikanskoga sabora, u kojem je unutar Crkve došlo do gotovo općega pokreta korjenitoga odbacivanja tisućljetnoga liturgijskoga obreda svete Mise i stoga raskida sa samim načelom Predaje, pontifikat Benedikta XVI. vrijedi ako ništa drugo samo iz razloga što je iz njega proizašao motuproprij *Summorum pontificum*, čime je počelo zacjeljivanje rane u Tijelu Crkve, rane prouzročene stajalištem odbacivanja i mržnje prema časnomu i tisućljetnomu molitvenomu pravilu Crkve.

U svojoj *Duhovnoj oporuci* papa Benedikt XVI. ostavio nam je, među ostalim, dvije kratke sadržajne rečenice, koje smatram

najvažnijim od svih: Stojte čvrsto u vjeri! Ne dajte se zbuniti! Svjedoci smo u životu Crkve u naše dane procesa razvodnjavanja katoličke vjere i prilagodbe duhu krivovjeraca, nevjernika i otpadnika s umišljenim i euforičnim nazivom sinodalnost i zlouporabe kanonske ustanove sinode. Takvo je stanje demoralizirajuće za sve prave katolike. Stoga ostavština pape Benedikta XVI. koja je izražena riječima: „Stojte čvrsto u vjeri! Ne dajte se zbuniti!“ i u njegovu epohalnom motupropriju *Summorum pontificum* – ostaje svjetlo, ohrabrenje i utjeha. Ovaj je papa bio jak u vjeri, istinski ljubitelj neprolazne ljepote i čvrstoće tradicionalnoga obreda svete Mise, prvenstvo je davao molitvi, nadnaravnomu gledanju i vječnosti. Ta će baština zahvaljujući zahvatu Božanske Providnosti, koja nikada ne napušta svoju Crkvu, pobijediti sadašnju golemu naukovnu zbrku, puzajuće otpadništvo od vjere, osobito među svjetovnom i nevjernom kastom teologa, koji su novi pismoznanci, i između puzajućega otpadništva nemaloga broja članova visokoga klera, koji su novi saduceji.

Papa Benedikt XVI. učinio je da zasja njegovo biskupsko geslo „Cooperatores Veritatis“, to jest suradnici Istine. Tim geslom želi poručiti svakomu vjernomu katoliku, svakomu svećeniku, svakomu biskupu, svakomu kardinalu, pa i papi Franji: ono što je doista važno jest nepokolebljiva vjernost katoličkoj istini, postojanoj i časnoj bogoslužnoj predaji Crkve. i prvenstvo Boga i vječnosti. Neka Bog primi molitve i duhovna trpljenja koja je papa Benedikt XVI. prinio u svojem povučenom životu i za budućnost Crkve udijeli potpuno katoličke i potpuno apostolske biskupe i pape. Jer, kako reče sveti Pavao: „Ta ništa ne možemo protiv istine, nego samo za istinu“ (2 *Korinćanima* 13, 8).

Poklisar Evanđelja i čovjek blagih tonova

Prelat msgr. dr. Michael Hofman (Bamberg, Gornja Franačka, Bavarska, Njemačka, 1937.) učenik je Josepha Ratzingera i bio je dugogodišnji predsjednik Zaklade Josepha Ratzingera pape Benedikta XVI. Na vijest o smrti svojega učitelja napisao je sljedeće.

Tridesetprvoga prosinca 2022. godine u visokoj dobi od gotovo 96 godina preminuo je papa Benedikt XVI. Zdravstveno mu se stanje danima pogoršavalo. Sada se svijet mora oprostiti od njega. Godine 2005. izabran je kao Joseph kardinal Ratzinger za papu. Sanjao je o ponovnom znanstvenom radu u starosti. Nipošto nije želio postati papa, jer je znao odgovornost i teret te službe. Ali kao sin Crkve, kako je sebe vidio, prihvatio je izbor. No, kad je osjetio da mu je zdravlje narušeno i da se više nije mogao hvatati u koštac sa zahtjevima dužnosti smogao je snage povući se s papske službe.

Nakon početnoga oduševljenja („Mi smo Papa!“), odnos mnogih Nijemaca prema njihovu Papi ubrzo je osjetno zahladnio. Pokazalo se točnim ono za što je oštroumni Karl Kraus optužio Nijemce prije više od stotinu godina: „narod pjesnika i mislitelja“ postao je „narod sudaca i krvnika“. Doista! „Predmnjeva nedužnosti“ postala je strana riječ i svaka se prijava odmah uzimala kao sudska presuda. Konkretno, kritizirano je njegovo ponašanje prema nekim zlostavljačima, ali se gotovo ne spominje da je otpustio iz službe („laicizirao“) 400 svećenika-zlostavljača.

Da bi se točno opisalo bitne osobine Josepha Ratzingera / pape Benedikta XVI. treba razlikovati između Josepha Ratzingera / pape Benedikta XVI. kakav je stvarno bio i „virtualnoga pape“, tj. sliku koju su neki mediji stvorili o njemu.

Nema dvojbe kako će Joseph Ratzinger / papa Benedikt XVI. ući u crkvenu povijest kao „teološki papa“. U svojoj nadmoćnoj intelektualnosti bez problema je vodio razgovor s velikim umovima svoga vremena (npr. Jürgen Habermas). Legendarni su njegovi govori u bečkom Hofburgu (2007.), pred Ujedinjenim narodima (2008.), u Parizu (2008.) i u londonskom Westminster Hallu (2010.). Angela Merkel nazvala je njegov govor u njemačkom Bundestagu (2011.) „zvjezdanim trenutkom parlamenta“. Ali papa Benedikt XVI. imao je antenu i za obične ljude. Znao je govoriti i s djecom prvopričesticima o otajstvu Euharistije.

Joseph Ratzinger / papa Benedikt XVI. bio majstor govora. Bilo ga je užitak slušati, pogotovo zato što je mogao govoriti iz glave kao da je tekst pred njim otisnut. I mnogi su morali priznati da je zaključujući raspravu njihove priloge znao izreći sažetije i bolje nego što bi to oni sami učinili. Unatoč brojnim zlogukim predviđanjima uoči nekih od njegovih putovanja u inozemstvo, redovito je zadivljivao ljude skromnošću nastupa te jasnoćom i snagom svojih riječi.

U teološkom radu zaokupljalo ga je pokazivati kako je crkveno učenje usidreno u Bibliji i u Predaji Crkve. Time je očaravao svoje studente šezdesetih i sedamdesetih godina XX. stoljeća. Nadasve je znao naviještati kršćansku vjeru na suvremen način. Tako je njegov „Uvod u kršćanstvo“ (1968.) postao uspješnica.

Međutim, njegova glavna briga bila je voditi ljude da povjeruju u Isusa Krista i ojačati njihovu vjeru. Tomu su trebale poslužiti knjige o Isusu iz Nazareta (tri sveska od 2007.) i papinske okružnice „Bog je ljubav“ (2006.) i „O kršćanskoj nadi“ (2007.). Njegove predradnje za okružnicu o kršćanskoj vjeri papa Franjo mogao je uzeti kao podlogu za „Svjetlo vjere“. Za papu Benedikta u kršćanskoj vjeri nije bila u prvom redu riječ o člancima vjere, nego o odnos prema osobi, Isusu Kristu.

Dvije misli Josepha Ratzingera / pape Benedikta mogu osobito potaknuti na razmišljanje: „Crkva ima Vjeronanje koje se može pjevati!“ i: „Postoji onoliko putova do Boga koliko ima ljudi.“

Onoga tko bi sebi predočavao profesora i kardinala dr. Josepha Ratzingera kao čovjeka koji je djelovao pomalo ukočeno, možda sramežljivo, koji u svakom slučaju nije imao komunikativnu karizmu koja je mnoge zapanjivala kod pape Ivana Pavla II., dočekalo bi iznenađenje! Rijetko je prije Joseph Ratzinger bio tako opušten i vedar kao pri svojem uvođenju u petrovsku službu. Inače je djelovao prilično usredotočeno i napeto. I pri posjetu Bavarskoj pokazao je veliku vedrinu i opuštenost u svojim nastupima. Čak bi se mogao steći dojam da je papa Benedikt manje patio od tereta svoje visoke službe i velike odgovornosti nego što su mnogi župnici u Njemačkoj patili od tereta malenkosti svoje službe. To je sigurno u nemaloj vezi s držanjem do vjere (usp. Ivana XXIII.: „Ivane, nemoj se shvaćati tako ozbiljno!“).

Profesor Heinz iz Augsburga ovako je sažeo opisanu promjenu predstojnika Zbora za učenje vjere u papu: Joseph Ratzinger je od pastirskoga psa postao pastir. Ipak, kao bivši student, želio bih dodati: Josepha Ratzingera od 2005. godine ne doživljavamo samo kao „pastira“. Bio je uvjerljiv poklisar Evandjelja, ne čovjek velikih gesta, nego prije čovjek blagih tonova.

Je li Benedikt XVI. prikrivao zlostavljanja?

Što je Crkva učinila protiv zločina pedofilije? Na portalu Sillere non possum.it (Šutjeti ne mogu) L. M. i F[elipe] P[erfetti] objavili su 16. siječnja 2023. ogleđ o tom što je papa Benedikt XVI. učinio u borbi protiv spolnoga zlostavljanja u Crkvi.

Jedna od najčešćih optužbi iznošenih posljednjih godina u odnosu na Benedikta XVI. jest da se nije borio protiv pedofilije među klerom i da je zataškavao slućajeve koji su provjereni. Ali, je li to što se govorilo – istina?

Da bi se razumljelo jesu li te tvrdnje istinite ili lažne, moraju se pogledati dokumenti i konkretne činjenice. Činimo to danas kako bismo odgovorili svima koji iskreno postavljaju to pitanje i iskorištavamo priliku pogledati što o toj temi kaže preuzvišeni gospodin msgr. Georg Gänswein u knjizi „Samo istina: Moj život uz Benedikta XVI.“.⁴⁴

Prvi dokumenti protiv pedofilije

Nasuprot određenoj snošljivosti koja je postojala u grćkom društvu i u Rimskom Carstvu, židovsko-kršćanska predaja od uvijek je **osuđivala i shvaćala spolno zlostavljanje djece kao težak grijeh**. [Novozelandski kanonist] Brendan Daly s pravom istiće da ućenje Crkve o seksualnim zloćinima nad maloljetnicima seže stoljećima u prošlost. *Didakhé* iz II. stoljećā zahtijeva od kršćana da ne ubijaju, ne čine preljub, ne prakticiraju pederastiju i fornikaciju.⁴⁵ Slično, Polikarp, drugi smirnski biskup, u

⁴⁴ Georg Gänswein sa Saverijem Gaetom, *Nient'altro che la verità. La mia vita al fianco di Benedetto XVI*, Segrate: Piemme, 2023., 320 str.

⁴⁵ Prirediteljska napomena: *Didakhe, Nauk dvanaest apostola*: „Ne ubij! Ne učini preljuba! Ne budi obljuditelj dječaka! Ne grijeshi bludno! Ne kradi! Ne bavi se

Poslanici Filipljanima (oko 69.–155. po Kristu) zahtijevao je da mladi budu besprijeekorni u svemu, da im je iznad svega stalo do čistoće i da se čuvaju prostitucije i onečišćavanja s djecom kako bi baštinili Kraljevstvo Božje. Atenagora Atenski (oko 133.–190. po Kristu) bio je istaknuti kršćanski apologet i mislitelj iz II. stoljeća. U *Molbi za kršćane* u poglavlju XXXIV. branio je kršćansko poimanje čistoće i opisao pederaste kao neprijatelje Crkve. Nadalje, u srednjem vijeku 17. knjiga 35. poglavlje *Collectarium canonum* Burharda [Wormskoga (965.–1025.)] predviđa stroge kazne (zatvor, gubitak tonzure) za klerika ili redovnika koji je kriv za nedolično ponašanje s djetetom ili adolescentom. Već je tim dekretom bilo predviđeno da krivac klerik ili redovnik koji je kriv više ne može voditi privatne razgovore s mladima.

Aluzija na zlostavljanje djece može se pronaći već na Elvirskoj sinodi (305.–306. po Kristu) koja kanonom 71. **zabranjuje pristup pričesti** „*stupratoribus puerorum*“ [obljubiteljima / oskrvniljima dječaka].⁴⁶ Izraz „*nec in finem*“ [ni na samrti] u tom kanonu upućuje na trajnost izopćenja, kao da označava potpuno neodobravanje te vrste čina prema djeci. Iako Tridentski sabor nije ulazio u detalje o različitim vrstama seksualnih prijestupa, na 21. sjednici u dekretu *O obnovi* u VI. poglavlju spominje se pokvaren, sablažnjiv i sramotan način života.⁴⁷ Možemo

magijom i vraćanjem! Ne uništi dijete pobačajem i ne ubij ga pošto se rodilo! Ne poželi onoga što pripada tvomu bližnjemu“ (II, 2). Slično *Pseudobarnabina poslanica* 19, 4: „Ne ćeš se odavati bludu, ne ćeš činiti preljub, niti se prepuštati pederastiji“.

⁴⁶ „Stupratoribus puerorum nec in finem dandam esse communionem“: Obljubiteljima dječaka neka se ni na samrti ne daje pričest.

⁴⁷ Prirediteljska napomena: „Budući da su nepismeni i neuki upravitelji župnih crkava manje sposobni za svete službe, a drugi zbog sramotnosti svojih života više uništavaju nego izgrađuju, biskupi, čak i kao odašlanici Apostolske Stolice, mogu postavljati iste nepismene i neznalice, ako su inače časna života, privremenim pomoćnicima ili namjesnicima, i doznačiti im dio plodova za dovoljno uzdržavanje, ili se drukčije pobrinuti, bez obzira na priziv i izuzeće koji se mogu ukloniti. Što se tiče onih koji

zaključiti da spolno zlostavljanje maloljetnika ulazi pod to pravilo.

U biti do kodifikacije godine 1917. kanonsko kazneno pravo sastojalo se, s jedne strane, od kaznenih zakona raspršenih u *Corpus iuris canonici* i, s druge strane, od kazuistike utemeljene na presedanima dekretala i na jurisprudenciji sličnih slučajeva riješenih u prošlosti. U sudskoj praksi toga vremena bilo je nužno pribjeći zakonima koji su bili razbacani po cijelom *Corpusu*, djelomično ukinuti, odbačeni ili su se prestali upotrebljavati. Jedan od kaznenih zakona bila je **konstitucija *Sacramentum poenitentiae* Benedikta XIV.**

Konstitucija *Sacramentum poenitentiae* od 1. lipnja 1741. bavi se **prijestupom *sollicitatio ad turpia* [poticanja na bestidnost]**, odnosno korištenja svetoostajstva pokore za obavljanje spolnih čina.⁴⁸ Taj dokument bavi se i odrješenjem sudionika u grijehu protiv *de sexto* [šeste zapovijedi] i lažnom prijavom od strane pokornika.

Godine 1867. Sveti je oficij izdao naputak o postupanju u slučajevima poticanja i ponovo potvrdio stalnost apostolske konsti-

žive sramotno i sablažnjivo, nakon što su opomenuti, neka ih zauzdaju i kazne, a ako i dalje ustraju u svojoj nepopravljivoj zloći, neka imaju mogućnost lišiti ih nadarbina prema uredbama svetih kanona, otklonivši kakvo god izuzeće i priziv.“ (Concilium Tridentinum, sessio XXI. quae est quinta sub Pio IV. Pontifice Maximo celebrata die XVI. mensis Iulii MDLXII, Decretum de reformatione, caput VI.)

⁴⁸ Prirediteljska napomena: Zločin poticanja je korištenje (zloraba) svetoostajstva pokore, izravno ili neizravno, radi uvlačenja drugih u grijeh požude (grijež putenosti ili bludnosti). Dogada se kad je „svećenik, određen ili izabran za saslušanje ispovijedi, s prividom saslušanja ispovijedi, kojega pokornika, koja god to osoba bila, bilo u samom činu sakramentne ispovijedi, bilo prije ili neposredno nakon ispovijedi, prigodom ili pod izlikom ispovijedi, ili čak izvan ispovijedi, u ispovjedaonici ili na drugom mjestu, na istom mjestu pokušao navesti ili izazivati na nečasna i bestidna djela, riječima, znakovima, migovima, dodirom ili pisanom porukom koju treba pročitati ili u tom trenutku ili kasnije, ili se drsko usudio voditi nedopuštene i nepristojne razgovore ili je postupao s nepromišljenom smjelošću“. „One koje se proglasi krivima za bilo koji od ovih podlih zastranjenja strogo će se kazniti odgovarajućim kaznama prema kakvoći i okolnostima zločina“ (konstitucija *Sacramentum poenitentiae*, 1741., § 1.).

tucije Benedikta XIV. Potkraj XIX. stoljeća Sveti zbor Svetoga oficija objavio je još dva naputka usmjerena na primjenu konstitucije *Sacramentum poenitentiae*: onaj iz 1890., koji sadržava nacrt za ispitivanje pokornika opširniji od inačice iz 1867., i onaj iz 1897., koji, pozivajući se na br. 10. naputka iz 1867. utvrđuje, da je **prije procesuiranja prijavljene osobe potrebno ispitati vjerodostojnost potkazivača.**

Zakonik kanonskoga prava iz 1917.

U *Pijevo-Benediktovu zakoniku* spolno zlostavljanje maloljetnika prvi se put izričito spominje u kanonu 2359. paragrafu 2. Odredba je predviđala da klerici koji su bili krivi za zločin protiv šeste zapovijedi s maloljetnicima mlađima od šesnaest godina, ili koji su bili krivi za preljub, silovanje, bestijalnost [spolni odnos sa životinjom], sodomstvo [spolni odnos s osobom istoga spola], poticanje na prostituciju ili rodoskvrnuće sa svojom rodbinom ili sa svojtom u prvom stupnju krvnoga srodstva, mora biti suspendiran, proglašen ozloglašanim, lišen svake službe, nadarbine, dostojanstva ili službe, a u najtežim slučajevima mora biti otpušten iz kleričkoga staleža. Taj kanon poznaje klasični izraz „*delictum contra sextum decalogi praeceptum*“ [prijestup protiv šeste zapovijedi Dekaloga] koja ima „prednost“ da u kategoriju ovoga zločina uključuje svaku nemoralnu radnju na spolnom polju koja uključuje maloljetnika do šesnaest godina, a da pri tom ne mora predvidjeti i nabrojati sve kažnjive „slučajeve“. Za razliku od sadašnjega *Zakonika kanonskoga prava*, kanon 2357. *Pijevo-Benediktova zakonika* **predviđao je kažnjavanje i vjernika laika** koji su bili krivi za gnusne zločine protiv šeste zapovijedi počinjene s maloljetnicima mlađima od šesnaest godina. Bili su ozloglašani po tome što su im se, prema sudu ordinarija, mogle nametnuti dodatne kazne.

Nadalje, taj je **kanon kažnjavao *latae sententiae* [unaprijed izrečenim] izopćenjem**, odrješenje od čega je bilo pridržano Apostolskoj Stolici, **svakoga tko je lažno prijavio klerika radi namamljivanja**. I ta je odredba bila vrlo važna i zbog toga što su oštro bili kažnjavani oni koji bi se koristili takvom optužbom kako bi udarili na svećenika, što se i danas vrlo često događa.

S gledišta kaznenoga postupka, kanon 247. *Zakonika kanonskoga prava* iz 1917. postavio je temelje za budući razvoj kaznene nadležnosti Svetoga oficija za neke **pridržane prijestupe**, takozvane teže, tj. one protiv vjere, ćudoređa i one počinjene tijekom slavljenja svetoostajstava. Stoga, za razliku od drugih sudišta koja su bila podvrgnuta pravilima IV. knjige o postupku, sudište Svetoga oficija moglo je slijediti vlastita pravila u slučajevima koji su mu pridržani (kanon 1555. *Zakonika kanonskoga prava* iz 1917.). Nakon proglašenja *Pijevo-Benediktova zakonika* pridržani prijestupi („delictis quae sibimet reservantur“) i gore spomenuta postupkovna pravila vlastita Svetomu oficiju mogla su se utvrđivati samo kroz praksu samoga Zbora. Naputak *Crimen sollicitationis* iz 1922. precizira ta posebna postupkovna pravila za Zbor i izričito određuje neke od prijestupa koji su mu pridržani.

***Crimen sollicitationis* [Zločin poticanja]**

Taj tekst sastavljen je u doba pape Pija XI. Zatim je godine 1962., za pontifikata sv. Ivana XXIII., Sveti oficij priredio novo izdanje za saborske otce, ali je napravljeno samo dvije tisuće primjeraka. Oni nisu bili dovoljni za distribuciju koja je odgođena na neodređeno vrijeme. Međutim, bila je riječ o postupkovnim normama kojih se trebalo pridržavati u slučajevima poticanja tijekom sakramenta ispovijedi i drugih težih zločina seksualne pozadine, kao što je spolno zlostavljanje maloljetnika.

U tisku se često navodilo da je taj tekst „prešućen“ kako bi se „prikrili zlostavljači“. To uopće nije istina. Loš engleski prijevod toga teksta navodio je na pomisao da je Sveta Stolica nametala tajnost kako bi sakrila činjenice. U kanonskom pravu, međutim, **istražna tajna određena je u mnogim stvarima**. To ne znači da je riječ o skrivanju, nego ona služi **zaštiti dobra glasa svih uključenih osoba**, prije svega samih žrtava, a potom i optuženih klerika, koji imaju pravo – kao i svatko drugi – na predmnjevu nedužnosti do konačne osude. Teret je dokazivanja na onomu tko optužuje.

Ratzinger i zlostavljanja

Borba kardinala Josepha Ratzingera protiv zlostavljanja među klerom bila je od samoga početka vrlo teška. Znakovito je **pismo koje je predstojnik Zbora za učenje vjere 19. veljače 1988.** napisao predsjedniku Papinskoga povjerenstva za vjerodostojno tumačenje Zakonika kanonskoga prava. Riječ je o vrlo važnom dokumentu, jedinstvenom, u kojem jasno dolazi do izražaja kardinalova uzbuđenost, a koji osuđuje loše posljedice koje su u Crkvi proizvele neke opcije kaznenoga sustava uspostavljena samo pet godina prije toga.

Zašto je Ratzinger napisao to pismo? Zbor za učenje vjere bio je u tom povijesnom trenutku dikasterij nadležan za proučavanje molbi za oslobođenje⁴⁹ od svećeničkih obveza preuzetih ređenjem. Oslobođenje se davalo kao gesta milosti od strane Crkve nakon što se s jedne strane pomno ispitalo sve okolnosti pojedinoga slučaja, a s druge strane, nakon što se odvagala težina obveza preuzetih pred Bogom i Crkvom u času svećeničkoga ređenja. Okolnosti kojima su obrazlagane neke zamolbe za oslo-

⁴⁹ Prirediteljska napomena: Oslobođenje ili dispensa je ublaženje ili oslobađanje od crkvenoga zakona koje u pojedinom slučaju u granicama svoje nadležnosti zbog opravdana i razumna razloga, uzimajući u obzir okolnosti slučaja i važnost propisa, može dati onaj koji ima izvršnu vlast.

bađanje od tih obveza, međutim, bile su daleko od toga da zaslu-
žuju čin milosti. Ratzinger je napisao:

„Uzoriti, ovaj Dikasterij, ispitujući zamolbe za oslobođenje od svećeničkih obveza, susreće se sa slučajevima svećenika koji su tijekom obavljanja svoje službe bili krivi za gruba i sablažnjiva ponašanja, za koja *Zakonik kanonskoga prava*, nakon posebnoga postupka, predviđa nametanje određenih kazni, ne isključujući svođenje na laički stalež.

Prema sudu ovoga Dikasterija te bi odredbe u nekim slučajevima, radi dobra vjernika, trebale prethoditi možebitnoj podjeli oslobođenja od svećeništva, koje po svojoj naravi ima oblik „milosti“ u korist molitelja. No, s obzirom na složenost postupka koji u tom smislu predviđa *Zakonik*, za očekivati je da će neki ordinariji naići na nemale poteškoće s pisarom.

Stoga bih Vam, prečaska Uzoritosti, bio zahvalan ako biste mogli iznijeti svoje cijenjeno mišljenje o pretpostavljivoj mogućnosti da se u određenim slučajevima predvidi brži i jednostavniji postupak.“

Sadržajno, pokazuje se prirodna odbojnost pravosudnoga sustava da kao čin milosti (oslobađanje od svećeničkih obveza) odobri nešto što je umjesto toga nužno nametnuti kao kaznu (otpuštanje *ex poena* [po kazni] iz svećeništva). Želeći izbjeći tehničke zaplete postupaka koje je *Zakonik* uspostavio za kažnjavanje zločinačkoga ponašanja, ponekad se zapravo pribjegavalo dobrovoljnomu traženju počinitelja da napusti svećeništvo. Na taj se način postizao isti „praktični“ rezultat izгона iz svećeništva, ako je takva kaznena sankcija bila predviđena, ujedno zaobilazeći „dosadne“ sudske postupke. Bio je to način, recimo „pastoralni“ način. Takvim se djelovanjem, međutim, odricalo od pravednosti i – kako je mudro zapisao predstojnik Ratzinger – nepravedno se zanemarivalo „dobro vjernika“. To je bio središnji razlog zahtje-

va, kao i razlog da se u tim slučajevima prednost dâ izricanju pravednih kaznenih sankcija bržim i jednostavnijim postupcima od onih navedenih u *Zakoniku*.

Treba uzeti u obzir da, iako *Zakonik kanonskoga prava* (usp. kanon 1362. paragraf 1. točka 1.) priznaje postojanje posebne nadležnosti Zbora za učenje vjere u kaznenim stvarima, čak i izvan slučajeva očite naukovne naravi, u tadašnjem regulatornom sklopu uopće nije bilo vidljivo koja bi druga konkretna kaznena djela mogla ulaziti u kaznenu nadležnost dikasterija. Kanon 6. *Zakonika* također je izričito ukinuo svaki drugi prethodno postojeći kazneni zakon.

Pismo kardinala Ratzingera stoga je pretpostavljalo da pravna odgovornost u kaznenim stvarima pripada ordinarijima, mjesnim biskupima ili redovničkim poglavarima.

U roku od tri tjedna stigao je odgovor kardinala Castilla Lare u pismu od 10. ožujka 1988. Pravodobnost i sadržaj odgovora mogu se razumjeti ako se uzme u obzir posebnost zakonodavnoga trenutka: upravo je završen kodifikacijski posao koji je desetljećima zaokupljao Povjerenstvo, zapravo, još uvijek su bila u tijeku dovršavanja svih prilagodbi novoj stegi drugih normi sveopćega i partikularnoga prava. Odgovor je svakako dijelio navedene razloge i dobrotu kriterija da se kaznene sankcije pretpostavi davanju milosti; neizbježno je, međutim, potvrdio prioritetnu potrebu dužnoga pridržavanja normi novoproglašenoga *Zakonika*:

„Dobro razumijem zabrinutost Vaše Uzoritosti zbog činjenice da ordinariji o kojima je riječ nisu prvo upotrijebili svoju sudsku vlast kako bi primjereno kaznili takve prijestupe, pa i radi zaštite zajedničkoga dobra vjernika“, piše Castillo Lara. „Međutim, ne čini se da je problem sudbeni postupak, nego odgovorno obnašanje uloge vlasti.“

U vrjedećem Zakoniku prijestupi koji mogu dovesti do gubitka kleričkoga staleža jasno su određeni: oni su uobličeni u kanonima 1364. paragrafu 1., 1367., 1370., 1387., 1394. i 1395. U isto vrijeme postupak je uvelike pojednostavljen u odnosu na prethodne odredbe Zakonika kanonskoga prava iz 1917. Stoga je postao brži i lakši, isto tako radi poticanja ordinarija da obavljaju svoje ovlasti, putem potrebnoga suđenja „ad normam iuris“ [prema pravnoj odredbi] i primjenom predviđenih kazni.

Nastojati dodatno pojednostaviti sudski postupak radi određivanja ili proglašenja tako ozbiljne sankcije kao što je otpuštanje iz kleričkoga staleža, ili promijeniti sadašnju odredbu kanona 1342. paragrafa 2. koja zabranjuje postupanje u tim slučajevima izvensudskim upravnim dekretom (usp. kanon 1720.), ne izgleda uopće prikladno. Zapravo, s jedne strane, dovelo bi se u opasnost temeljno pravo na obranu – u slučajevima koji uključuju osobni status – dok bi se s druge strane pogodovalo žalosnoj težnji – možda zbog nedostatka potrebnoga znanja ili poštovanja zakona – dvosmislenoj tzv. „pastoralnoj“ vlasti, koja u osnovi nije dušobrižnička, jer vodi zanemarivanju dužne vlasti na štetu zajedničkoga dobra vjernika.

I u drugim teškim razdobljima u životu Crkve, zbuđenosti savjesti i popuštanja crkvene stege, sveti pastiri nisu propuštali obavljati svoju sudbenu vlast kako bi štitili najviše dobro „salus animarum“ [spas duša].

Pismo zatim pravi otklon prema raspravi koja se razvila tijekom rada na preinaci *Zakonika*, prije nego što je odlučeno da se ne uključi tzv. otpuštanje *ex officio* [po službenoj dužnosti] iz kleričkoga staleža. „S obzirom na sve to – zaključuje se u odgovoru – ovo Papinsko povjerenstvo smatra da treba primjereno ustrajavati pred biskupima (usp. kanon 1389.), kako, kad god to bude

potrebno, ne bi propustili obavljati svoju sudačku i prisilnu vlast, umjesto da Svetoj Stolici prosljeđuju zamolbe za oslobođenje”.

Povjerenstvo je dijelilo temeljnu potrebu za zaštitom „zajedničkoga dobra vjernika“, ali je istodobno smatralo riskantnim odustajanje od nekih konkretnih jamstava umjesto poticanja onih koji imaju odgovornosti da provode pravne odredbe. Razmjena pisma završila je ljubaznim odgovorom kardinala Ratzingera 14. svibnja 1988.: „Čast mi je izvijestiti Vas da je ovaj Dikasterij za primio Vaše cijenjeno mišljenje o mogućnosti da se predvidi brži i jednostavniji postupak od sadašnjega kojim bi nadležni ordinariji određivali moguće kaznene mjere svećenicima koji su krivi za gruba i sablažnjiva ponašanja. U tom smislu, želim zajamčiti Vašoj prečasnoj Uzoritosti kako će ovo što ste izložili ovaj Zbor pozorno razmotriti.

Prva Ratzingerova pobjeda

Iako se pitanje moglo činiti zatvorenim, **za Ratzingera problem nije bio riješen**. Uvjeriti sav episkopat da djeluje, svakako nije bilo jednostavno i zahtijevalo je dug formativan rad. Mjesec dana kasnije Sveti Otac Ivan Pavao II. proglasio je apostolsku konstituciju *Pastor Bonus* (28. lipnja 1988.).⁵⁰ Ona je promijenila cjelokupnu strukturu Rimske kurije koju je 1967. uspostavila *Regimini Ecclesiae universae*, preuređujući nadležnosti pojedinih dikasterija.

U članku 52., upravo voljom kardinala Ratzingera, jasno je utvrđena isključiva kaznena nadležnost Zbora za učenje vjere, ne samo u pogledu prijestupa protiv vjere ili u slavljenju svetootaj-

50 Hrvatski prijevod u: *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvornima*, Zagreb: Glas Koncila, str. 933–967.

stava, nego i u pogledu „težih prijestupa počinjenih protiv ćudoređa“. Zbor je ovlašten „proglašavati ili određivati kanonske kaznene mjere prema odredbi ili općega ili svojega prava“.

U normativnom okviru kojim upravljaju mjerila supsidijarnosti i „decentralizacije“, dakle, *Pastor bonus* je ostvario pravni čin „pridržavanja“ Svetoj Stolici (usp. kanon 381. paragraf 1.) čitave kategorije prijestupa, koji je Papa povjerio isključivoj nadležnosti Zbora za učenje vjere. Jasno je da se taj izbor dogodio jer sustav nije djelovao.

Ali koja su to „**teža kaznena djela protiv ćudoređa**“ koja je *Pastor bonus* povjerio Zboru, izuzimajući ih iz nadležnosti ordinarija? U tom je smislu bilo potrebno pojašnjenje.

Potkraj devedesetih godina XX. stoljeća pripremljene su Norme s obzirom na takozvana *delicta graviora* [teže prijestupe], koje su odjelotvorile članak 52. apostolske konstitucije *Pastor bonus*, konkretno naznačujući koja se kažnjiva djela protiv ćudoređa smatraju „osobito teškima“ i, prema tome, u isključivoj su nadležnosti Zbora za učenje vjere.

Pravila proglašena godine 2001. često se označavaju kao „**centralizirajuća**“. Ta optužba očito je rezultat prosudbe osoba koje **ne znaju što se događalo** u biskupijama.

Ponajprije, takav odabir bio je nužan da bi se riješio ozbiljan crkveni problem djelotvornosti kaznenoga sustava, kao drugo, služio je da se osigura jedinstveno postupanje s takvim slučajevima u cijeloj Crkvi. U tu svrhu Zbor izrađuje nacrt unutarnjega poslovnika, a zatim preustrojava cijeli dikasterij kako bi omogućio tu djelatnost prosuđivanja u skladu s postupkovnim pravilima *Zakonika kanonskoga prava*.

Nadalje, godine 2001. kardinal Joseph Ratzinger primio je od Ivana Pavla II. nove ovlasti i dopuštenja za upravljanje različ-

tim situacijama, uključujući i određivanje novih kaznenih slučajeva. Te su susljedne prilagodbe završile u *Pravilima o prijestupima protiv vjere i o težim prijestupima* koje su objavljene u srpnju 2010. Zatim ih je papa Franjo ažurirao godine 2021.

Briga i za misijska područja

To nije bila jedina inicijativa kardinala Ratzingera. Predstojnik Zbora za učenje vjere zauzeo se kao član Zbora za evangelizaciju naroda u pripremi posebnih ovlasti dodijeljenih dikasteriju da se bavi, čak i kao zamjenskim, drugim vrstama stegovnih problema u misijskim mjestima. Postojale su očite zapreke u praktičnoj provedbi kaznenoga sustava *Zakonika* zbog oskudice bilo koje vrste sredstava u misijskim područjima, koja ovise o Zboru za evangelizaciju naroda, a i danas predstavljaju gotovo polovicu katoličkoga svijeta.

Iz toga razloga, na plenarnom zasjedanju u veljači 1997., Zbor za evangelizaciju naroda odlučio je zamoliti Papu za posebne ovlasti koje bi mu omogućile da može upravno intervenirati u određenim kaznenim situacijama. Izvjestitelj na tom plenarnom zasjedanju bio je upravo kardinal Joseph Ratzinger. Te su ovlasti ažurirane i proširene 2008., a druge slične naravi tada su dodijeljene Zboru za klerike.

Prikaz osobnoga tajnika

Kao što je poznato, ovih je dana objavljena knjiga „Samo istina“, koju je napisao preuzvišeni gospodin Georg Gänswein. O ovoj temi on piše: „Užasno pitanje spolnoga zlostavljanja koje su počinili svećenici filigranski je obilježilo Ratzingerove vaticanke godine. On se energično borio protiv toga zločina i kao kardinal i kao Papa.“ (str. 291)

„Osobito je kao predstojnik Zbora za učenje vjere (a još prije kao Münchenski nadbiskup) pridonio izradi nacrtu *Zakonika kanonsko-ga prava* proglašena 1983., gdje kanon 1395. imperativno potvrđuje: „Klerik koji drukčije pogriješi protiv šeste Božje zapovijedi, ako je naime kažnjivo djelo počinjeno [...] s osobom mlađom od šesnaest godina, neka se kazni pravednim kaznama, ne isključivši otpust iz kleričkoga staleža, ako slučaj to zahtijeva.“ (str. 292)

„Od tada“, nastavlja osobni tajnik, „dijagnoza mu je bila jasna, a sazeo ju je Peteru Seewaldu u *Svjetlu svijeta*: ‘Počevši od sredine 1960-ih [kanonsko kazneno pravo] jednostavno se više nije primjenjivalo. Prevladavalo je uvjerenje da Crkva **ne smije biti Crkva prava**, nego Crkva ljubavi; da ne smije kažnjavati. Time se utrnula svijest kako **kažnjavanje može biti čin ljubavi**.’ Istodobno je uviđao da su u društvenom kontekstu toga doba potpuno nestala sva do tada vrijedeća mjerila o temi spolnosti, prouzrokujući posljedice i u odgoju i u životu svećenika.“ (str. 292)

„Ta je prosudba zatim razložena u poznatim *Bilješkama o spolnom zlostavljanju u Katoličkoj Crkvi* koje je Papa emeritus početno napisao kao osobno razmišljanje, a proizašlo je iz njegove stalne pastirske brige, koja se snažno javljala tijekom cijeloga pontifikata, to jest brige za život i služenje prezbitera. Drama zlostavljanja zapravo predstavlja krizu svećeničke vjerodostojnosti pred svijetom, kao i identiteta samih svećenika s obzirom na njihovo poslanje i sposobnost naviještanja Evanđelja.“ (str. 292)

Ne treba zaboraviti, ističe nadbiskup, „da je Benedikt bio prvi papa koji se susreo sa žrtvama zlostavljanja svećenika tijekom svojih apostolskih putovanja. Učinio je to pet puta: u Sjedinjenim Američkim Državama (travanj 2008.), u Australiji (srpanj 2008.), na Malti (travanj 2010.), u Ujedinjenom Kraljevstvu (rujan 2010.) i Njemačkoj (rujan 2011.). I uvijek daleko od svjetla reflektora, pod okriljem povjerljivosti koju je želio u tim okolnostima.“ (str. 297)

Blagoslov za Crkvu i svijet

Prigodom smrti onoga čije ime nosi njihova ustanova i čije djelo proučavaju, znanstveno osoblje Zavoda pape Benedikta XVI. u Regensburgu objavilo je sljedeću sažalnicu.

Suradnice i suradnici Zavoda pape Benedikta XVI. u Regensburgu s velikom su pomutnjom čuli za preminuće našega poštovanoga pape u miru Benedikta XVI. Njegovim odlaskom vječnomu Otcu ljudi i svijet gube iznimnu osobnost.

Nakon duga i bogato ispunjena života napustio nas je ne samo veliki teolog i mislitelj XX. i XXI. stoljeća, nego i učitelj vjere i pastir povjerena mu naroda.

Njegov život bio je prožet željom ljudima pokazivati Isusa Krista i prenositi Njegovu poruku i osobu. Kao sveučilišni nastavnik, biskup, kardinal i papa – htio je poučavati i svjedočiti vjeru ljudi kao susret s jednom Osobom.

Krist nije novo pravilo, nepokretna misaona zgrada, nego osoba kojoj se smijemo i možemo obraćati s „Ti“. Taj dijalog s Otkupiteljem i Ispuniteljem čovjeka Joseph Ratzinger / Benedikt XVI. tumačio je i živio kao dinamičan događaj spasenja.

Iz izvora Svetoga Pisma, teologije crkvenih Otaca i u povijesnoj potvrdi vjerničkoga mišljenja – u teologiji i filozofiji – razvio je vjerodostojnu i svjedočanstvom snažnu teologiju u kojoj su okupljeni svi spektri ljudskoga postojanja.

Antropologija, nauka o stvaranju, Crkva, ekumenizam, smrt i otkupljenje opisuju luk napetosti u čovjekovu životu pred Bogom.

Pri tom nikada nije gubio iz vida svijet i njegove probleme. Jer Crkva je u svijetu da bude uz ljude u njihovim nevoljama i briga-

ma. Briga propovjednika i dušobrižnika Josepha Ratzingera bila je staviti glas evanđelja u prvi plan i darivati ljudima utjehu i nadu.

Izvanrednim jezičnim umijećima uspijevaio je nadahnjivati svoje slušatelje na svim područjima djelovanja. Uvijek bi pogodio pravi ton. U svakoj je prilici znao primateljima objasniti sadržaje koji su ponekad bili složeni i približiti im ih za život iz vjere koja obogaćuje.

Ovo dojmljivo djelo učenjaka i pastira koji je bio izabran za papu nastavit će se i u budućnosti i ostati važan sastojak u sadašnjim i budućim raspravama. On će tako i nakon smrti pružati prijedloge i raščlambe za uspjeh Crkve i svijeta. Svijet i Crkva mogu se sa zahvalnošću pokloniti pred osobnošću čiji odlazak u kuću Otčevu ostavlja prazninu. Bog Vam bio nagradom, voljeni oče Benedikte!

biskup dr. Rudolf Voderholzer
dr. Christian Schaller
dr. Franz-Xaver Heibl
Barbara Krämer
Tanja Constien
dr. Joanna Wiesler
dr. Katharina Del Bianco
Sara Reindl

Obnavljatelj vjere

*Njemački novinar **Peter Seewald** (Bochum, Sjeverna Rajna-Vestfalija, 1954.), obraćenik na katolicizam, autor knjiga razgovora s kardinalom Josephom Ratzingerom: Sol zemlje (1996.) i Bog i svijet (2001.) i s papom Benediktom XVI.: Svjetlo svijeta (2010.) i Posljednji razgovori (2016.) ovako se osvrnuo na njegov odlazak u vječnost.*

Dugo je bio **vezan uz invalidska kolica**. A kad je gostu uspio izgovoriti dvije rečenice, morao se nakašljati kako bi rasteretio pluća. Duhom je do kraja bio sasvim svjestan. Međutim, kada smo se posljednji put sreli 15. listopada, najočitija je bila patnja koju je nosio. Tiho, bez mrmljanja. Još je uvijek morao izdržati, rekao mi je, kao „znak“; znak za smjer koji je zastupao, za Isusovu poruku, kojoj se doživotno posvetio da je prenosi u najčišćem obliku.

Čovjekova **otuđenost od njegova Stvoritelja** glavni je problem sadašnjice. Ljudi ovakva doba udaljenosti od Boga morali bi se ponovo upoznati s Isusom Kristom; s Njegovom milošću, Njegovom milosrdnošću, ali i Njegovim opomenama.

Benedikt XVI. bio je **papa koji nije mogao umrijeti**. Ni u službi, ni poslije. Čak je i imenovanje münchenkim biskupom bilo protiv njegove volje. Zdravljem je bio preslab za tu zadaću. Kao predstojnik Zbora za učenje vjere tri je puta nudio ostavku. Kad se nakon smrti Ivana Pavla II. konačno htio povući u stanje mira, konklava ga je kao prvoga Nijemca u pola tisućljeća izabrala za poglavara najveće vjerske zajednice na svijetu. Joseph Ratzinger, sin skromnoga pučanina iz bavarske zemlje, napisao je životopis stoljeća.

Nema suvremenoga Nijemca koji mu po značenju može biti ravan. Nije slučajno da ga britanski povjesničar Peter Watson ubraja među „**genije**“ **Nijemaca**, odmah uz velikane poput Beethovena, Hölderlina i Kanta. Uz Karola Wojtylu ni jedan crkveni poglavar nije bio teže napadan od Bavarca. Ponekad s pravom. Uglavnom pogrješno. Francuski filozof Bernard-Henri Lévy primijetio je da, čim se spomene Ratzinger, „predrasude, neiskrenost, pa čak i očite dezinformacije prevladavaju svakom raspravom“. Nedvojbeno se o Benediktu XVI. može govoriti ne samo kao o izvrsnu učenjaku i jednom od najvažnijih mislitelja našega doba. Istodobno su se mišljenja o njemu razlikovala.

Za svoje protivnike on je bio poosobljenje unatražna smjera Crkve, a za druge slika i prilika pravovjerja prema kojemu se čovjek mogao usmjeravati. Već na sveučilištu, dok je bio teolog, ustrajavao je da se biblijska osnova ne smije dovoditi u pitanje. Riječ Božja, kako je predana u Evanđelju, može se tumačiti i uvijek otkriva nove tajne. O osnovnom sadržaju, međutim, ne može se pregovarati.

On sam dokazuje da je Kristova poruka odveć velika da bi naišla na opće odobravanje, posebno u sekulariziranu svijetu koji više ne zna o čemu se govori kada je posrijedi katolička vjera. Nisu mu bila u prvom planu strukturalna pitanja, nego ono za što je Krist naumio i stvorio svoju Crkvu.

Pri tom je **utjelovio novu umnost** u prepoznavanju i izricanju otajstava vjere te istodobno branio pobožnost obična puka od hladne religije profesorâ. Ratzinger je počeo pisati povijest već kao teološki stručnjak na Drugom vatikanskom saboru. Kao čuvar vjere četvrt je stoljeća djelovao uz Ivana Pavla II. da crkvena lađa u olujama vremena zadrži svoj smjer. Utkivao se, imao hrabrosti da ne ide niz dlaku i usmjeravao obnovu Crkve. Njegova dosljednost donijela mu je pogrdne riječi poput „veliki inkvizi-

tor“ i „oklopni kardinal“. Odricanje od priznanja vodećih medija vidio je kao cijenu svoje otpornosti. Kao Papi jedna od najvećih zabrinutosti bila mu je da će se otuđenje čovjeka od njegova Stvoritelja i dalje povećavati. Ukloni li se Bog, Bog koji nas poznaje i koji nam govori, upozoravao je, društvo će izgubiti temelje civilizirana postojanja. Zadaću Crkve ocrtao je riječju koja se pripisuje Tereziji Avilskoj: „Mi smo oči kojima Njegovo suosjećanje gleda na one koji su u potrebi; mi smo ruke koje On pruža da blagoslovi i iscijeli i mi smo usne koje navješćuju Njegovo evanđelje.“

Nikada prije Papinu riječ istodobno nije čulo toliko ljudi diljem svijeta. Papini govori zauzimali su naslovnice svjetskoga tiska. Samo u prvoj godini papinstva Benedikt je oko sebe okupio gotovo četiri milijuna ljudi – više nego bilo koji od njegovih prethodnika u istom razdoblju. Papine knjige zauzele su popise uspješnica posvuda i na neki način potaknule najveći ubrzani tečaj vjere svih vremena. Nije to bio samo bljesak. Prvi put u povijesti Papina okružnica prodana je milijun puta, što je dotad bio nezamisliv događaj. Bivšemu profesoru išlo je u prilog to što se nije obraćao samo određenim čitateljima, nego je mogao doprijeti i do intelektualaca i do običnih vjernika. Benedikt nije uvjeravao samo snagom prosuđivanja, nego i vjerodostojnošću života koji je bio potpuno usmjeren nasljedovanju Krista. Nije mogao drukčije živjeti, nego onako kako je učio.

Bio je neugodan; kao onaj koji nije zatvarao oči ni pred duhom vremena ni pred pljeskom. Predodžba o njemu stradala je od trenutka kada se nakon završetka Drugoga vatikanskoga sabora žestoko usprotivio preosmišljanju saborskih reformskih odluka i kao svoju zadaću vidio do kraja boriti se za izvorni, pravi Koncil, protiv tumačenja koje otci nikada nisu željeli. Jedno je sigurno: osobnosti poput njega, obilježene bezbožnom diktaturom nacističkoga doba, gdje je uvjerenja bilo moguće platiti životom,

tako visoka duha, svestrano školovana, plemenita značaja, čovjekoljupca koji je govorio o Božjoj ljubavi – više ne će biti! Svojim prinosom Saboru, ponovnim otkrivanjem Otaca i oživljavanjem nauke, bio je **obnavljatelj vjere** iz korijena. Nije slučajno što ga se dugo smatralo crkvenim učiteljem moderne.

Na kraju je svojim povijesnim činom odreknuća iz temelja promijenio petrovsku službu i vratio joj onu duhovnu protegu koja joj je izvorno bila dodijeljena. „Novo još nije posve tu“, znao je reći, „ali staro je prošlo“. Sebe je doživljavao kao posljednjega papu epohe na zalasku, a u isto vrijeme i kao nekoga tko je izgradio most i pomogao dolasku novoga – kako god ono izgledalo.

I tko zna, možda je, unatoč njegovim jedva dokučivim slabostima koje su išle mnogo dalje nego što je javnost znala, trebao ostati živ dovoljno dugo da podsjeti svoju Crkvu na svoje proročanstvo iz 1969. kako će postati mala, htjeti se odreći velikoga dijela svoje moći i morati postati šačica priznavatelja – no zauzvat bi ponovo zadobila one moći koje omogućuju voditi Kristovu Crkvu u novo doba.

Crkva i vjera ne daju se same izraditi. Ako postoji Bog, ako postoji Objava, ako postoji Isusova zaklada, onda to ne dolazi od nas, nego je dano. Osnovna je prastina vjerovanja da bi sve drugo ostalo zaglavljeno u sebi bez predanosti onoj višoj razini s koje kao iz sunca u svijet dolazi istinska svjetlost.

Joseph Ratzinger nije bio samo korjeniti mislitelj, nego i korjeniti vjernik koji nikada nije dopustio da njime upravljaju službe i časti. Drama se sastojala u tome da se morao oduprijeti da spašava ono što je bilo u opasnosti da se izgubi. I da vrati ono što se činilo već izgubljenim u plimama razaranja. Ne ono što su mode vremena i što su mediji htjeli, nego **što je Bog htio**.

Ratzinger je nedavno optužen za prikrivanje i skrivanje spolnoga zlostavljanja u Crkvi. Činjenica je da je bilo propusta i po-

grješaka koje je on otvoreno priznao. Međutim, i kao predstojnik Zbora za učenje vjere, rano je poduzeo mjere za dosljedno rasvjetljavanje, kažnjavanje počinitelja i pružanja zadovoljstine žrtvama. Nezaboravna je njegova opomena na križnom putu na Veliki petak 2005.: „Koliko je prljavštine u Crkvi, a posebno među svećenicima.“ Kao Papa pooštrio je odgovarajuće zakone, otpustio oko 400 svećenika iz službe i odredio kanonskopravne osnove kako bi se moglo sankcionirati i biskupe i kardinale. Talijanski istraživački novinar Gianluigi Nuzzi posvjedočio je kako je Benedikt „skinuo plašt šutnje i prisilio Crkvu da usmjeri pogled na žrtve“.

Povijest će suditi o tom kakvo će značenje Benedikt XVI. poprimiti u ovom stoljeću. Nauka ovoga velikoga čovjeka nezaobilazna je za budućnost Crkve. Njegov je nasljednik sazeo o njemu: „Taj će se duh, daleko od toga da se s vremenom uruši, iz naraštaja u naraštaj činiti sve većim i moćnijim. Benedikt XVI.: veliki papa: velik po snazi prodornosti svoje umnosti, velik po važnom prinosu teologiji, velik po ljubavi prema Crkvi i ljudima, velik po svojoj krjeposti i svojoj religioznosti“.⁵¹ Veliki engleski esejist Gilbert Keith Chesterton za svetce je napisao kako su oni lijek jer su protuotrov. Oni su obnovili i izliječili svijet posebno utjelovljujući ono što je svijet zanemario. Takav je čovjek bio Benedikt XVI.

⁵¹ Franjo, Govor u Papinskoj akademiji znanosti 27. listopada 2014.

Benedikt XVI. ne predstavlja prošlost nego budućnost

*Talijanski novinar i pisac **Stefano Fontana** (Verona, 1952.), koji se bavi kršćanskim društvenim učenjem, političkom filozofijom i odnosom države i religije, ovako je reagirao na vijest o smrti Svetoga Oca Benedikta XVI.*

Uzlazak Josepha Ratzingera / Benedikta XVI. u Nebo ostavlja zemlju tamnijom. Vjera je i svjetlo i znanje koje, u supružništvu s razumom, širi jasnoću, razgoni tamu, nadvladava mučne sumnje, daje radost umu, izbavlja nas od diktature trenutka i donosi slobodu ispunjenu istinom. Ivan Pavao II. rekao je kako je najviše volio evanđeoski izraz: „Istina će vas osloboditi“. Ne znam je li Benedikt XVI. ikada odgovorio na takvo pitanje, ali mislim da bi se složio. Istina, koja se njeguje zajedno s ljubavlju (*Veritas in caritate* i *Caritas in veritate*) može se promatrati kao središte njegova života, teološkoga istraživanja i vođenja sveopće Crkve najprije u Zboru za učenje vjere, a potom i u papinstvu. Kardinal Sodano s pravom je to nazvao „blistavim učiteljstvom“.

Svjetlost vjere, zaručene s razumom, blistala je i blista u njegovim teološkim spisima, u jasnoći njegovih učiteljskih istupa, u njegovim govorima, od kojih su neki sada ušli u povijest... ali i u smirenosti njegovih gesta, u obzirnom poštovanju osoba, u finoći stajališta, u njegovoj razboritoj i prisnoj sabranosti, tako umirujućoj u izražavanju čvrstoće i povjerenja u Krista. Nikakvo ozloglašavanje, nikakvo raspirivanje sumnje koja nagriža i obeshrabruje, nikakva dvosmislenost; način govora uvijek je savršeno primjeren stvari.

Približavajući mu se čovjek je bivao siguran: ne će biti zbunjen, nego utvrđen u istinama vjere i razuma. Uvijek mu se

moglo pristupiti sa sinovskim povjerenjem, znajući da otac nikad ne bi dao zmiju za jelo. Benedikt je branio „zdravu nauku“ od uvijek novih vjetrova teoloških mišljenja. Čuvao je i ponovo predlagao potrebu za svetim čak i u sekulariziranom svijetu. Držao je da se prema „novomu“ ne treba pasivno „posadašnjiti“, nego, ako ništa drugo, suočiti se s proročkim poniranjem u tradiciju. Nije prezirao dijalog, čak ni s bezbožnicima, ali se nije odrekao zahtjeva vjere da i razum postaje nesputan u istini. On, koji se oblikovao na svetom Bonaventuri i Augustinu, kad je raspravljao s Habermasom ili Odifreddijem nije se služio samo razumom, nego „razumom u vjeri“, poput svetoga Tome.

Nije prestajao braniti ulogu metafizike u teologiji te je pomogao Ivanu Pavlu II. napisati *Fides et ratio*, čega Crkva kao da se sada više ne sjeća. Zastupao je shvaćanje kako „primanje prethodi djelovanju“ i da su prava i slobode bili ozakonjeni u svojoj istini nečim što im prethodi i što se naziva naravnim poretkom na razini razuma i objavljenim pologom na razini vjere. S umnom i teološkom istančanošću iznova je potvrđivao potrebu razumijevanja Boga kao konačnoga cilja i, stoga, nedostatnost svjetovnoga poretka s obzirom na vlastite ciljeve i njegovu potrebu za spasenjem koje se ne može izvesti iz svjetovne oholosti. U odnosu između Grada čovjekova i Grada Božjega nikada nije preokretao vrijednost i prioritet dviju stvarnosti. Nije činio ustupke naturalizmu.⁵² Smatrao je kako objavljena vjera oslobađa naravni razum od gnoze.

U Benediktovu učiteljstvu sve su se istine slijevale i nalazile prikladno mjesto. Zabluda nije shvaćana kao dijalektički poticaj

⁵² Prirediteljska napomena: u filozofiji: poimanje prema kojem je priroda osnova i bit svega, jedina prava zbilja i ništa izvan nje ne postoji; u teologiji: skupni naziv za stajališta i tumačenja života koja se poklapaju s neposrednim svakodnevnim iskustvom, odnosno „naravnošću“; „gdje je iz građanskoga društva uklonjena religija i odbačena nauka i autoritet božanske objave, tamo se dopušta da se zamrač i sam ispravan pojam pravednosti i ljudskoga prava, a umjesto istinite pravednosti i zakonitoga prava dolazi sila materijalnoga prava“ (bl. Pio IX., *Quanta cura*, 1864.).

prema višoj sintezi. Ne samo intelektualac, nego i običan vjernik, uživao je biti u svemiru dosljedno povezana značenja obdarena postojanošću, kojim se suočavao s proturječjima i nijekanjima postojanja, nastavljaajući ih smatrati proturječjima i nijekanjima, a ne novim pravilima ili novim zakonima. S Benediktom se znalo da okolnosti nisu iznimke.

Za njega vrijeme nije bilo polazište tumačenja apostolske vjere. Dakako da u Isusovoj Palestini nisu postojali snimači, nego se prijenos apostolske vjere odvijao u apsolutnoj sigurnosti zajamčenoj Duhom. Povijesno-kritička metoda nije odbačena, ali vjera Predaje prevladava nad njom. Teologija oslobođenja u krivu je misleći da se Evanđelje čita polazeći od situacije, jer je situacija ta koja se čita u svjetlu apostolske vjere. Suvremene teologije naznačile su „teološko mjesto“ u mnogim egzistencijalnim i povijesnim situacijama, ali za Benedikta je jedino teološko mjesto bila apostolska vjera. S njim je svaki katolički vjernik osjećao sigurnim da ga Crkva vodi da prijanja uz iste istine vjere samih apostola.

Benedikt je pojasnio Crkvi gdje je istina izvorno nijekana u radikalnom obliku modernosti. To se dogodilo na Zapadu jezivim odricanjem od vjere i ateizmom koji je izabran kao nova religija. Stoga je smatrao da na Zapadu i nigdje drugdje treba doći do otpora i oporavka. Tu, gdje je plamičak riskirao da se utrne zbog nedostatka sirovine, moralo je doći do ponovna iznošenja cijele istine. Tu, gdje su nove ideologije ništavila sada prožele svaku ustanovu, bilo političku ili odgojno-obrazovnu, i gdje se razum povukao u sebe, poništavajući sam sebe i potičući „konsenzualne“, ali ništa manje destruktivne totalitarizme od onih već doživljenih, Crkva se nije trebala „prilagođavati“, nego biti svoja do srži.

Benedikt XVI. ne predstavlja prošlost nego budućnost.

Za daljnje čitanje

Zbor za učenje vjere s kard. Ratzingerom na čelu na hrvatskom

Sacerdotium ministeriale (6. VIII. 1983.): Poslanica biskupima Katoličke Crkve o nekim pitanjima koja se tiču služitelja Euharistije, AKSA, br. 695 od 9. IX. 1983., Prilog, str. 1–5; Nova et vetera (Sarajevo), XXXVI (1986.) 1–2, str. 186–190; Heinrich Denzinger – Peter Hünermann, *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002., br. 4720–4723, str. 946–947.

Libertatis nuntius (6. VIII. 1984.): Uputa o nekim aspektima „teologije oslobođenja“, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1985., 2003.³ (Dokumenti, 71); Heinrich Denzinger – Peter Hünermann, *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002., br. 4730–4731, str. 947–950.

Epistola de exorcismis (29. IX. 1985.): Pismo upućeno mjesnim ordinarijima: dozivaju se u pamet vrijeđajući propisi o egzorcizmima, Nova et vetera (Sarajevo), XXXVI (1986.) 1–2, str. 191.

Libertatis conscientia (22. III. 1986.): Naputak o kršćanskoj slobodi i oslobođenju, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1986. (Dokumenti, 81); Heinrich Denzinger – Peter Hünermann, *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002., br. 4750–4776, str. 950–956.

Homosexualitatis problema (1. X. 1986): Pismo o pastoralnoj skrbi za homoseksualne osobe, <https://www.vjeraidjela.com/pismo-biskupima-katolicke-crkve-o-pastoralnoj-skrbi-za-homoseksualne-osobe/>

Donum vitae: Naputak o poštovanju ljudskoga života u njegovu početku i o dostojanstvu rađanja (22. II. 1987.): *Dar života: naputak o poštivanju ljudskog života u nastanku i o dostojanstvu rađanja: odgovori na neka aktualna pitanja*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1987., 1997. (Dokumenti, 88); Valentin Pozaić, *Život prije rođenja*, Zagreb 1990., str. 193–234; Heinrich Denzinger – Peter Hünermann, *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002., br. 4790–4807, str. 957–965; *Glas Koncila* (Zagreb), XLIV (2005.) 1.602 / 6. III., str. 4; Stanko Lasić, *Pravo na rođenje u učenju Crkve*, Zagreb: FTI, 2009., str. 211–229 (http://www.tonimir.hr/Pravo_na_rođenje.pdf, str. 212–230).

De quibusdam rationibus christianae meditationis (15. X. 1989.): Istočnjački oblici meditacije i kršćanska molitva : pismo Kongregacije za nauk vjere biskupima o nekim aspektima kršćanske meditacije, Svesci Kršćanske sadašnjosti, br. 68–69, 1990., str. 3–11.

Odgovori na pitanja o uklanjanju maternice (31. srpnja 1993.): Stanko Lasić, *Pravo na rođenje u učenju Crkve*, Zagreb: FTI, 2009., str. 238–239 (http://www.tonimir.hr/Pravo_na_rođenje.pdf, str. 239–240).

Odgovor o dvojbi glede nauka apostolskoga pisma *Ordinatio sacerdotalis* (28. X. 1995.): IKA, br. 47/95 od 23. XI. 1995., str. 20; <https://ika.hkm.hr/novosti/odgovor-na-sumnju-glede-nauka-apostolskog-pisma-ordinatio-sacerdotalis/>

Donum veritatis (24. V. 1990.): Crkva u svijetu, (1997.) 1, str. 11–13; *Donum veritatis : smjernica o crkvenom pozivu teologa*, preveo Nikola Eterović, Split: Crkva u svijetu, 1997.

Pismo *Annus internationalis familiae* o primanju svete Pričesti vjernika koji su nakon rastave braka sklopili novi (14. IX. 1994.): Pismo o pristupanju rastavljenih i ponovno vjenčanih vjernika euharistijskoj pričesti (14. IX. 1994.), IKA, br. 41/94 od 19. X. 1994., str. 19–20; <http://www.vjeraidjela.com/pismo-o-primanju-svete-pricesti-vjernika-koji-su-nakon-rastave-braka-sklopili-novi/>

Agendi ratio in doctrinarum examine (29. VI. 1997.): Poslovník za provjeravanje nauka, IKA, br. 36/97 od 4. IX. 1997., str. II–IV.

Razmišljanja: Primat Petrova nasljednika u otajstvu Crkve (31. X. 1998.): IKA, br. 45/98 od 12. XI. 1998., str. I–III.

Dominus Iesus (6. VIII. 2000.): *Dominus Iesus : deklaracija o jedincatosti i spasenjskoj univerzalnosti Isusa Krista i Crkve*, preveo Slavko Antunović, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2000. (Dokumenti, 125).

Ardens felicitatis (14. IX. 2000.): Naputak o molitvama kojima se od Boga moli ozdravljenje, preveo Slavko Antunović, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2001. (Dokumenti, 126).

O nekim pitanjima vezanim uz sudjelovanje katolika u političkom životu (24. XI. 2002.): Doktrinalna nota o nekim pitanjima vezanim uz sudjelovanje katolika u političkom životu, Zagreb: Ika, 2003., (Ika-dokumenti 8); Zagreb: Obiteljski centar, 2003., 2007.

Promišljanja o prijedlozima za zakonsko priznavanje životnih zajednica među homoseksualnim osobama (31. VII. 2003.): Promišljanja u svezi sa zakonskim prijedlozima o priznavanju zajednica osoba istoga spola, preveo Branko Jozić, Split: Verbum, 2003.; <http://www.vjeraidjela.com/promisljanja-o-prijedlozima-za-zakonsko-priznavanje-zivotnih-zajednica-medu-homoseksualnim-osobama/>

Djela Josepha Ratzingera / Benedikta XVI. na hrvatskom

Apostoli i prvi Kristovi učenici (preveo Branko Jozić, Split: Verbum, 2011.)

Bilješke o Euharistiji (prema J. Ratzingeru u prvom dijelu / Rudolf Brajčić, Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 1971.)

Bog i svijet : vjera i život u našem vremenu, razgovor s Peterom Seewaldom (s njemačkoga prevela Branka Grubić, Zagreb: Mozaik knjiga, 2003.)

Bog Isusa Krista : razmatranja o Trojedinom Bogu (preveo Ivan Ivanda, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2005., 2010.²)

Bog je s nama: Euharistija: središte života (s njemačkoga preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2004., 2005.²)

Božićni blagoslov : meditacije (prevela Marija Benedikta Matošević, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2005.)

Božja ljubav bila vazda s nama : misli za svaki dan (preveo Božidar Brezinščak Bagola, Đakovo: Karitativni fond UPT, 2008.)

Božja revolucija (preveo Branko Jozić, Split: Verbum, 2005.)

Božji sjaj u našem vremenu : razmatranja o crkvenoj godini (preveli Mato Balić i Adalbert Rebić, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2007.)

Caritas in Veritate = Ljubav u istini : enciklika o cjelovitome ljudskom razvoju u ljubavi i istini upućena biskupima, prezbiterima, đakonima, posvećenim osobama, vjernicima laicima i svim ljudima dobre volje (preveo Mislav Kovačić, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2009., 2010.²)

Crkva i sablazan spolnih zlostavljanja (s njemačkoga preveo Petar Marija Radelj, Varaždinske Toplice : Tonimir, 2019.)

Crkva, Izrael i svjetske religije (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2007.)

Crkveni oci od Klementa Rimskoga do Augustina (preveo Ivan Nekić, Split: Verbum, 2011.)

Demokracija u Crkvi: mogućnosti i granice (s njemačkog prevela Ingeborg Gočev, Đakovo: Karitativni fond U pravi trenutak, 2002.)

Deus caritas est = Bog je ljubav : enciklika biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o kršćanskoj ljubavi (s talijanskoga preveo Slavko Antunović, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2006.¹, 2006.², 2006.³, 2016.⁴)

Djetinjsko Isusovo (s njemačkoga preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2012., 2016.²)

Dođi, Duše Presveti : duhovske propovijedi (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2012.)

Dogma i navještaj (preveo Ivan Ivanda, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2011.)

Duh liturgije: temeljna promišljanja (s njemačkoga preveo Tomislav Pervan, Mostar: ZIRAL, 2001.)

Duhovne misli : sabrano iz prve godine pontifikata : (travanj 2005. – ožujak 2006.)(preveo Slavko Antunović, Split: Verbum, 2009)

Eshatologija : smrt i vječni život (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2016., 2017.²)

Europa : njezini sadašnji i budući temelji (preveo Josip Krpeljević, Split: Verbum, 2005., 2013.)

Gledati Probodenoga : pokušaji duhovne kristologije (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2008.)

Granice crkvene vrhovne vlasti : novi dokument pape Ivana Pavla II. o pitanju zaređivanja žena (s njemačkoga preveo Mato Balić, Svesci Kršćanske sadašnjosti, br. 85–86, 1995., str. 61–65)

Hod prema Uskrsu (preveo Mladen Parlov, Split: Verbum, 2006.)

Intervju s umirovljenim papom Benediktom XVI. (preveo Ivan Ivanda, Communio Zagreb, god. 42 (2016.), br. 125, str. 5–10)

Intima Ecclesiae natura = Duboka narav Crkve : apostolsko pismo u obliku motuproprija o službi djelatne ljubavi (preveli Slavko Antunović, Suzana Borko, Boris Peterlin, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2014.)

Isus iz Nazareta : I. dio : Od krštenja na Jordanu do preobraženja (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2007., 2008.², 2013.³, 2018.⁴)

Isus iz Nazareta : II. dio : Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2011.)

Ivan Pavao II. : moj ljubljeni prethodnik (preveo Slavko Antunović, Split: Verbum, 2008.)

Iz dubine naših srca (u suautorstvu s kard. Robertom Sarahom, prevela Lidija Paris, Split: Verbum, 2020.)

Kći sionska : marijanska pobožnost u Crkvi (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2008.)

Koncil na putu : osvrt na drugo zasjedanje (preveo Robert Vukoja, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2008.)

Križni put na Koloseju na Veliki petak 2005. (preveo Ante Mateljan, Split: Verbum, 2006., 2014.²)

Kršćansko bratstvo (preveo Robert Vukoja, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2008.)

Kršćanstvo i kriza kultura (preveo Ivan Nekić, Split: Verbum, 2008.)

Ljubav koja spašava (s njemačkoga i talijanskoga preveo Ante Mateljan, Split: Verbum, 2020.)

Ljubljena Crkvo u Hrvata : poruke apostolskoga pohoda Hrvatskoj 4. i 5. lipnja 2011. (Varaždinske Toplice: Tonimir, 2011.)

Milost i poziv bez opoziva : osvrti na traktat De Iudaeis (preveo Ivica Raguž, Communio Zagreb, god. 44 (2018.), br. 132, str. 6–20)

Misli Josepha Ratzingera o novoj i staroj Liturgiji (s francuskoga, njemačkoga i španjolskoga preveo Krešimir Veselić, Marulić, god. 40 (2007.), br. 1, str. 42–47)

Misli o obitelji (preveo Branko Jozić, Split: Verbum, 2011.)

Misli o svećeništvu (preveo Danijel Labaš, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2009.)

Moj život : autobiografija (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2005., 2006.²)

Molitve (preveo Ante Mateljan, Split: Verbum, 2010.)

Motu proprio Summorum pontificum i Pismo pape Benedikta XVI. prigodom njegova objavljivanja (preveli Tin Šipoš i Mislav Kovačić, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2009., Dokumenti, 152).

Mudrost svetih : poticaji iz života 80 svetaca (preveo Ante Mateljan, Split: Verbum, 2012.)

Na putu k Isusu Kristu (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2005.)

Najneobičniji razgovor na svijetu (razgovor Pape Benedikta XVI. s astronautima na Međunarodnoj svemirskoj postaji, 21. svibnja 2011., preveo Marijan Jelenić, Istarska Danica 2012., Pazin, 2011., str. 161–165)

Nauči vjerovati : Duhovna poruka nade i ohrabrenja (preveo Branko Jozić, Split: Verbum, 2013.²)

Nazvao sam vas prijateljima : zajedništvo na putu vjere (Split: Verbum, 2008.)

Nebo i zagrobni život : razmišljanja o nadsvijetu (Zagreb: HKD sv. Jeronima, 2009.)

Novi izljevi Duha : pokreti u Crkvi (preveo Mladen Parlov, Split: Verbum, 2008.)

O kardinalu Franji Šeperu, svom prethodniku na čelu Zbora za učenje vjere, u: *Veritatem facientes in caritate: zbornik radova Međunarodnoga simpozija o kardinalu Franji Šeperu povodom 20. obljetnice smrti*, Zagreb: Glas Koncila: Kršćanska sadašnjost, 2003.

O relativizmu i vrjednotama (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2009.)

O krštenju : propovijedi pape Benedikta XVI. (Zadar: Zadarska nadbiskupija, 2013.)

O savjesti (prevela Aleksandra Marija Chwalowsky, Split: Verbum, 2009.; 2014.²)

O smislu kršćanskog života : tri adventske propovijedi (prevela Marija Benedikta Matošević, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2006.)

Osloboditi slobodu : kršćani pred izazovima suvremenoga društva i politike (preveo Darko Grden, Split: Verbum, 2019.)

O vjeri, nadi i ljubavi (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2007., 2014.)

Papa Hrvatima : svi Papini govori : Zagreb, 4.–5. lipnja 2011. (Split: Verbum, 2011.)

Porta fidei = Vrata vjere : apostolsko pismo u obliku motuproprija pape Benedikta XVI. kojim se proglašava Godina vjere (preveo Slavko Antunović, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2012., 2012.², 2012.³)

Posljednje koncilsko zasjedanje (preveo Robert Vukoja, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2008.)

Posljednji razgovori s Peterom Seewaldom (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2016.¹, 2016.²)

Prvo zasjedanje Drugoga vatikanskog koncila : osvrt (preveo Robert Vukoja, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2008.)

Razgovor o vjeri, razgovarao Vittorio Messori (preveo Ante Burić, Split: Verbum, 1998., 2001.², 2005.³, 2013.)

Rezultati i problemi trećega koncilskog zasjedanja (preveo Robert Vukoja, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2008.)

S Isusom u život : papa prvopričesnicima (Split: Verbum, 2007.¹, 2009.², 2012.³)

Sacramentum caritatis = Sakrament ljubavi : postsinodalna apostolska pobudnica Svetoga Oca Benedikta XVI. o euharistiji, izvoru i vrhuncu života i poslanja Crkve, upućena biskupima, kleru, osobama posvećenog života i vjernicima laicima (s talijanskoga preveo Mislav Kovačić, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2007., 2008.²)

Slavlje vjere : ogledi o teologiji liturgije (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2018.)

Slike nade: od blagdana do blagdana (s njemačkoga preveo Adalbert Rebić, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1998.)

Sol zemlje: kršćanstvo i Katolička Crkva na prijelazu tisućljeća: razgovor s Peterom Seewaldom (s njemačkoga prevela Branka Grubić, Zagreb: Mozaik knjiga, 1997., 2005.², 2010.; Zagreb: Vesela izdanja, 2011.)

Spe salvi = U nadi spašeni : enciklika vrhovnog svećenika biskupima, prezbiterima i đakonima, zavjetovanim osobama i svim vjernicima laicima o

Kršćanskoj nadi (s talijanskoga preveo Slavko Antunović, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2008., 2008.², Dokumenti, 149)

Sveta Hildegarda iz Bingena (s talijanskoga preveo Ivan Nekić, Split: Verbum, 2014.)

Sveti Pavao (preveo Branko Jozić, Split: Verbum, 2009.)

Svjetlo svijeta : Papa, Crkva i znakovi vremena : razgovor s Peterom Seewaldom (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2010., 2010.²)

Teološki nauk o principima : elementi fundamentalne teologije (s njemačkoga preveo Ivan Ivanda, Rijeka: Ex libris, 2009., 2010.)

U početku stvori Bog : promišljanja o stvaranju i grijehu (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2008.)

U službi istine: članci, predavanja, intervjui (s njemačkoga i engleskoga preveo Tomislav Pervan, Mostar : ZIRAL, 2002.)

Učitelji : oci i pisci prvoga tisućljeća (preveo Branko Jozić, Split: Verbum, 2011.)

Uvod u kršćanstvo: predavanja o Apostolskom vjerovanju (s njemačkoga preveo Ivo Stipičić, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1970., 1972.², 1988.³, 1993.⁴, 2002.⁵, 2007.⁶, 2017.⁷)

Verbum Domini = Riječ Gospodnja : postsinodalna apostolska pobudnica Svetoga Oca Benedikta XVI. biskupima, svećenicima, posvećenim osobama i vjernicima laicima o Riječi Božjoj u životu i u poslanju Crkve (s talijanskoga preveo Anto Popović, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2011.)

Vjera – istina – tolerancija: kršćanstvo i svjetske religije (s njemačkoga preveo Stjepan Kušar, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2004.)

Vjera i budućnost (preveo Robert Vukoja, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2008.)

Zadaća religije u odnosu na sadašnju krizu mira i pravednosti (s njemačkoga prevela Tanja Antić, *Svesci Kršćanske sadašnjosti*, god. 26 (1992.), br. 1(74), str. 12–17)

Zajedništvo u Crkvi (preveo Ivan Ivanda, Split: Verbum, 2006.)

Zajedno u Kristu : pohod pape Benedikta XVI. Hrvatskoj (Zagreb: Glas Koncila : Hrvatska biskupska konferencija, 2012.)

Zvijezda nade : papa hodočasnik u marijanska svetišta (prevela Benedikta Matošević, Zagreb: Naklada Benedikta, 2011.)

Židovski narod i njegova sveta Pisma u kršćanskoj Bibliji / Papinska biblijska komisija (preveo Anto Popović, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2003., Dokumenti, 133).

Sabrana djela Josepha Ratzingera na njemačkom

U nakladi Herdera iz Freiburga u nizu *Joseph Ratzinger Gesammelte Schriften*, koji je priredio Gerhard Ludwig Müller, objavljene su 23 knjige. Niz je zamišljen u 16 svezaka i dijelova svezaka, a u cjelinu nisu uključeni spisi papinstva Benedikta XVI.

1. *Volk und Haus Gottes in Augustins Lehre von der Kirche: Die Dissertation und weitere Studien zu Augustinus und zur Theologie der Kirchenväter*, 2011., 792 str.
2. *Offenbarungsverständnis und Geschichtstheologie Bonaventuras: Habilitationsschrift und Bonaventura-Studien*, 2009., 912 str.
3. *Der Gott des Glaubens und der Gott der Philosophen: Philosophische Vernunft – Kultur – Europa – Gesellschaft*, 1. Teilband, 2020., 576 str.; 2. Teilband, 2020., 496 str.
4. *Einführung in das Christentum: Bekenntnis – Taufe – Nachfolge*, 2014., 976 str.
5. *Herkunft und Bestimmung : Schöpfungslehre – Anthropologie – Mariologie*, 2021., 627 str.
6. *Jesus von Nazareth : Beiträge zur Christologie*, 1. Teilband, 2013., 635 str.; 2. Teilband, 2013., XIX, str. 639–1262.
7. *Zur Lehre des Zweiten Vatikanischen Konzils: Formulierung – Vermittlung – Deutung*, 1. Teilband, 2012., 640 str.; 2. Teilband, 2012., XXIII, str. 645–1250.
8. *Kirche – Zeichen unter den Völkern: Schriften zur Ekklesiologie und Ökumene*, 2010., 691 str.; 2. Teilband, 2010., XXIV, str. 695–1487 str.
9. *Glaube in Schrift und Tradition: Zur Theologischen Prinzipienlehre*, 2016., 736 str.; 2. Teilband, 2016., 480 str.
10. *Auferstehung und Ewiges Leben: Beiträge zur Eschatologie und zur Theologie der Hoffnung*, 2012., 766 str.
11. *Theologie der Liturgie: Die sakramentale Begründung christlicher Existenz*, 2008., 757 str.
12. *Künder des Wortes und Diener eurer Freude: Theologie und Spiritualität des Weihesakraments*, 2021., 868 str.
13. *Im Gespräch mit der Zeit*, 1. Teilband, 2016., 458 str.; 2. Teilband, 2016., XV, str. 461–985.

14. *Predigten : Homilien – Ansprachen – Meditationen*, 1. Teilband, 2019., 712 str.; 2. Teilband, 2019., 640 str.; 3. Teilband, 2019., 872 str.
15. *Aus meinem Leben : Autobiographische Texte*, 2023., 704 str.
16. *Bibliographie und Gesamt-Register* [još nije objavljen].

Autorsko kazalo

Benedikt XVI.	19–28
Cascioli, Riccardo	77–81
Constien, Tanja	107–108
Čehić, Dario	8
Dadić, Katarina	10
Del Bianco, Katharina	107–108
Fontana, Stefano	114–116
Gänswein, Georg	68–76
Goluža, Božo	7
Heibl, Franz-Xaver	107–108
Hofman, Michael	91–93
Krämer, Barbara	107–108
Krašić, Wollfy	10
Kritzenberger, Silvia	68–76
M., L.	94–106
Milotić, Ivan	9
Müller, Gerhard Ludwig	77–81
Oster, Stefan	87–88
Perfetti, Felipe	94–106
Perić, Ratko	35–39
Puljić, Vinko	7
Puljić, Želimir	9
Radelj, Petar Marija	17, 40–67, 119–127
Rajič, Petar Antun	13–15
Ratzinger, Joseph	29–32, 59–62
Reindl, Sara	107–108
Sarah, Robert	82–86
Schaller, Christian	107–108
Schneider, Athanasius	89–90
Seewald, Peter	109–113
Tadić, Stipan	8
Voderholzer, Rudolf	107–108
Wiesler, Joanna	107–108

U knjizi su sadržana četiri osobita teksta Benedikta XVI. K tomu se tridesetak Kristovih vjernika: kardinala, biskupa, sveučilišnih nastavnika, novinara, pedagoga, povjesničara, pravnika, sociologa i teologa iz osam zemalja osvrće na prvoga Papu XXI. stoljeća i njegovu ostavštinu.

„Benedikt XVI. bio je Božji dar, jedan od najboljih učitelja koje smo ikada imali, ravan Grguru Velikom, Lavu Velikom i Lavu XIII.“ (Peter Kreeft) Odrastao je u sjeni režima koji je smatrao „zlokobnim“, a koji je „protjerao Boga i tako postao nepropustan za bilo što istinito i dobro“. Promišljanja su mu bila razložna, precizna, uvjerljiva, majeutična. Bio je meštar izricanja o nadnaravnom umjerenim, svima pristupačnim načinom. Drevne i suvremene junake i mučenike Crkve osvjetljavao je jednostavno svježe i otkrpepljujuće.

„Smrt pape Benedikta označava kraj monumentalnoga života koji je promijenio Crkvu i svijet – i nastavit će to činiti još mnogo godina. Po briljantnosti, maštovitosti, poniznosti i postojanoj vjeri, nalikovao je crkvenim otcima koje je volio i proučavao te ih je doveo do izražaja u naše teško doba. On pripada njihovom društvu.“ (Robert Royal)

„Bio je vrlo pošten i intelektualne strogosti. Uvijek je odbijao dvoličnost. Težio je favorizirati malo stado, služio je nepopustljivoj i zahtjevnoj Crkvi za aktivnu manjinu. Neprevarljiv čuvar vjerskih istina i pozoran promatrač modernosti.“ (Jean-Louis de La Vaissière)

„Jedan od najučuenijih papa ikada. Razumio je teološke korijene kulturne krize zapadnoga svijeta bolje od bilo kojega svjetskoga vođe.“ (Tracey Rowland)

„Nije se bojao istine. Agilnost misli i jasnoća pisanja omogućila mu je da dotiče duhove“ (Bernard Lecomte)

tonimir.hr

vjerajdjela.com

9,75 € / 73,55 kn